

NIEUWE FRIESCHE
VOLKS-ALMANAK.

Wumkes.nl

N I E U W E

FRIESCHE

V O L K S - A L M A N A K .

1 8 5 6 .

VIERDE JAARGANG.

TE FRANEKER, BIJ
E. IPPIUS FOCKENS.

Wumkes.nl

Wumkes.nl

VOORREDE.

Het heeft wederom niet aan vriendelijke en heusche medewerking ontbroken tot de zamenstelling van den Vierden Jaargang des Nieuwen Frieschen Volks-Almanaks. Ik dank den geëerden Inzenders voor hunne geleverde bijdragen, en beveel ons Jaarboekje bij voortdoring hunner belangstelling en toegenegenheid aan, om in staat gesteld te worden, het voor den volgenden Jaargang weder met genoeg te kunnen bewerken, en verzoek te dien einde hunne bijdragen tijdig aan mij of aan den Uitgever te doen geworden.

Men heeft mij aanwijzing gedaan van eene drukfeil in den vorigen jaargang op bladz. 131, reg. 2. Daar staat Corvec, waarvoor men leze Corvey.

Ook is in dezen jaargang eene belangrijke misstelling overgebleven op bladz. 48. De woorden: „men wil beweren, dat deze den bisschop toebehoorde en

—

*hij daaruit gedronken heeft, doch zonder ribben,
„welke omgekeerd op de hals van de flesch geplaatst
„was,” zijn er te veel, en behooren weg te vallen;
men beschouwe die dus als niet geplaatst.

*De overige drukfouten, welke, niettegenstaande
naauwkeurige correctie, mogten aangetroffen worden,
gelieve men goedgunstig te versoonen.*

*Het voortdurend gunstig onthaal van het boekje en
het toenemend getal Lezers strekt ten waarborg, dat
het steeds met welgevallen wordt ontvangen. Ik hoop,
dat de hier voorkomende stukken hun eenige nuttige
en aangename uren mogen verschaffen en ik wensch
den Lezers en Lezeressen in 1856 een gelukkig jaar.*

St. Annaparochie,
den 12 December 1855.

A. WASSENBERGH.

INHOUD.

Voorrede.	
Verjaardagen van het koninklijk geslacht.	
Weekmarkten in Friesland.	
Zons- en Maansverdonkeringen.	
Tijdperken.	
Kalender.	

MENGELWERK.

	pag.
RIENCK BOCKEMA, Hoveling te Sneek en te Oostere- rend, door H. BAERDT VAN SMINIA.	1
Twee vergeten merkwaardige voorvallen te Bols- ward, in 1618 en 1681, in herinnering gebragt door Mr. J. DIRKS	14
Vervolg der proeve eener taalkundige verklaring van plaatselijke benamingen in West-Dongeradeel.	32
Spreekjes	40
Noordwolde in de gemeente West-Stellingwerf, door H. BAERDT VAN SMINIA.	43
Het zien van den nieuwen vuurtoren op Schier- monnikoog, door J. HEMSEN	51
Avondmijmering, door J. MEBIUS, geb. WASSEN- BERGH	53

I N H O U D.

De genezen Koning, door A. Bs.	55
De Moeder aan haar ontslapen kind, door G. R. WASSENBERG, geb. HOMMEMA	61
Het ontslapen kind aan zijne Moeder, door G. R. WASSENBERG, geb. HOMMEMA	62
Huwelijks-wensch, door D. B. N.	63
Afscheid, aan mijn pasgehuwden Vriend, bij het verlaten van zijn ouderlijk huis, door J. D. S.	65
Wandelen op Zondagmorgen, door een handwerks- man te Leeuwarden.	66
Winterjoun, door WALING DYKSTRA.	71
t Blomke, door F.	72
Lieuwe van Aitzema, door W. EEKHOFF	73
De friesche eilanden Schiermonnikoog, Ameland en Terschelling, door Dr. J. H. HALBERTSMA.	76
Graftombe van Sizzo van Goslinga, in de kerk te Dongjum, door A. WASSENBERGH.	79
De Friso van Willem van Haren, door E.	96
Kleeding der oude Friezen.	98
De Grafkelder der familie van Cammingha te Bal- lum op Ameland, door J. H. HEIJMANS.	99
Statuten, ordonnantien en costumen van Ameland, door J. H. HEIJMANS Gz.	102
Horatius Hiddema van Knyff, door A. WASSEN- BERGH	109
Het Bieroproer te Leeuwarden in 1487, door A. WASSENBERGH	112

I N H O U D.

Het geslacht Liauckama van Sexbierum, door A. WASSENBERGH	119
Een lied van Menno Simons, door J. G. M.	132
Albumblaadtje	136
Met der tijd, door W.	137
Deugd allinne macket wiere adel	137
Gezegde van Wigle van Aytā	140
Eene Anekdote uit het leven van E. A. Borger, door W. D. . . . . , ...	140
Amelander gezantschap naar Engeland	141
Bonnepartē, door JAN SIMONS HAGER	142

JANUARIJ.*Louwmaand.*

1	Dingsdag	Nieuwjaarsdag.
2	Woensdag	
3	Donderd.	
4	Vrijdag	
5	Zaterdag	
6	Zondag	Drie Koningen.
7	Maandag	Nieuwe Maan.
8	Dingsdag	
9	Woensdag	
10	Donderd.	
11	Vrijdag	
12	Zaterdag	
13	Zondag	1e van Epiphania.
14	Maandag	Koppermaand. E. K.
15	Dingsdag	
16	Woensdag	
17	Donderd.	
18	Vrijdag	
19	Zaterdag	
20	Zondag	Septuagesima.
21	Maandag	
22	Dingsdag	Volle Maan.
23	Woensdag	
24	Donderd.	
25	Vrijdag	
26	Zaterdag	
27	Zondag	Sexagesima.
28	Maandag	
29	Dingsdag	
30	Woensdag	Laatste Kwartier.
31	Donderd.	

FEBRUARIJ.*Sprokkelmaand.*

1	Vrijdag	
2	Zaterdag	Maria Lichtmis.
3	Zondag	Quinquag. Kl. Vastenavond.
4	Maandag	
5	Dingsdag	
6	Woensdag	Aschdag. N. Maan.
7	Donderd.	
8	Vrijdag	
9	Zaterdag	
10	Zondag	Quadrages. Gr. Vastenavond.
11	Maandag	
12	Dingsdag	
13	Woensdag	Quatertemper. E.K
14	Donderd.	
15	Vrijdag	Quatertemper.
16	Zaterdag	Quatertemper.
17	Zondag	Reminicere.
18	Maandag	
19	Dingsdag	
20	Woensdag	Volle Maan.
21	Donderd.	
22	Vrijdag	
23	Zaterdag	H. Matthias.
24	Zondag	Oculi.
25	Maandag	
26	Dingsdag	
27	Woensdag	
28	Donderd.	
29	Vrijdag	Laatste Kwartier.

MAART.

Lentemaand.

1	Zaturdag	
2	Zondag	Leatare.
3	Maandag	
4	Dingsdag	
5	Woensdag	
6	Donderd.	Nieuwe Maan.
7	Vrijdag	
8	Zaturdag	
9	Zondag	Indica.
10	Maandag	
11	Dingsdag	
12	Woensdag	
13	Donderd.	Eerste Kwartier.
14	Vrijdag	
15	Zaturdag	
16	Zondag	Palmzondag.
17	Maandag	
18	Dingsdag	
19	Woensdag	(begint.
20	Donderd.	W. Donderd. (Lente
21	Vrijdag	Goede Vrijdag. V.M.
22	Zaturdag	
23	Zondag	PASCHEN.
24	Maandag	2e Paaschdag.
25	Dingsdag	
26	Woensdag	
27	Donderd.	
28	Vrijdag	
29	Zaturdag	Laatste Kwartier.
30	Zondag	
31	Maandag	

APRIL.

Grasmaand.

1	Dingsdag	
2	Woensdag	
3	Donderd.	
4	Vrijdag	
5	Zaturdag	Nieuwe Maan.
6	Zondag	
7	Maandag	
8	Dingsdag	
9	Woensdag	
10	Donderd.	
11	Vrijdag	
12	Zaturdag	Eerste Kwartier.
13	Zondag	
14	Maandag	
15	Dingsdag	
16	Woensdag	
17	Donderd.	
18	Vrijdag	
19	Zaturdag	
20	Zondag	Cantate. Volle Maan
21	Maandag	(M.-Ecl. onz.
22	Dingsdag	
23	Woensdag	
24	Donderd.	
25	Vrijdag	
26	Zaturdag	
27	Zondag	Voem. L. Kwartier.
28	Maandag	
29	Dingsdag	
30	Woensdag	

MEE.

Bloeimaand.

JUNIE.

Zomermaand.

1 Donderd.	HEMELVAARTSDAG.	1 Zondag	
2 Vrijdag		2 Maandag	
3 Zaterdag		3 Dingsdag	Nieuwe Maan.
4 Zondag	Exaudi. N. Maan.	4 Woensdag	Dokkumer Kermis.
5 Maandag		5 Donderd.	
6 Dingsdag		6 Vrijdag	
7 Woensdag		7 Zaterdag	
8 Donderd.		8 Zondag	
9 Vrijdag		9 Maandag	
10 Zaterdag		10 Dingsdag	Eerste Kwartier.
11 Zondag	PINKSTER. E. K.	11 Woensdag	
12 Maandag	2e Pinksterdag.	12 Donderd.	
13 Dingsdag		13 Vrijdag	
14 Woensdag	Quatertemper.	14 Zaterdag	
15 Donderd.		15 Zondag	
16 Vrijdag	Quatertemper.	16 Maandag	
17 Zaterdag	Quatertemper.	17 Dingsdag	
18 Zondag	H. Drievaldigheid.	18 Woensdag	Waterloo Gedenk.
19 Maandag		19 Donderd.	(Volle Maan.)
20 Dingsdag	Volle Maan.	20 Vrijdag	
21 Woensdag		21 Zaterdag	Zomer begint.
22 Donderd.	H. Sacramentsdag.	22 Zondag	
23 Vrijdag		23 Maandag	
24 Zaterdag		24 Dingsdag	
25 Zondag		25 Woensdag	Laatste Kwartier.
26 Maandag		26 Donderd.	
27 Dingsdag	Laatste Kwartier.	27 Vrijdag	
28 Woensdag		28 Zaterdag	
29 Donderd.		29 Zondag	
30 Vrijdag		30 Maandag	
31 Zaterdag			

JULIJ.

Hooimaand.

AUGUSTUS.

Oogstmaand,

1	Dingsdag	
2	Woensdag	Nieuwe Maan.
3	Donderd.	
4	Vrijdag	
5	Zaterdag	
6	Zondag	
7	Maandag	
8	Dingsdag	
9	Woensdag	Leeuwarder kermis.
10	Donderd.	Eerste Kwartier.
11	Vrijdag	
12	Zaterdag	
13	Zondag	
14	Maandag	
15	Dingsdag	
16	Woensdag	
17	Donderd.	Volle Maan.
18	Vrijdag	
19	Zaterdag	Hondsdagen beg.
20	Zondag	
21	Maandag	
22	Dingsdag	
23	Woensdag	
24	Donderd.	Laatste Kwartier.
25	Vrijdag	H. Jacobus. Franek.
26	Zaterdag	(kermis.
27	Zondag	
28	Maandag	
29	Dingsdag	
30	Woensdag	
31	Donderd.	Nieuwe Maan.

1	Vrijdag	
2	Zaterdag	
3	Zondag	
4	Maandag	
5	Dingsdag	
6	Woensdag	
7	Donderd.	
8	Vrijdag	
9	Zaterdag	Laatste Kwartier.
10	Zondag	
11	Maandag	
12	Dingsdag	Sneeker kermis.
13	Woensdag	
14	Donderd.	
15	Vrijdag	
16	Zaterdag	Volle Maan.
17	Zondag	
18	Maandag	
19	Dingsdag	Honsdagen eind.
20	Woensdag	
21	Donderd.	
22	Vrijdag	Laatste Kwartier.
23	Zaterdag	
24	Zondag	Bolswarder kermis.
25	Maandag	
26	Dingsdag	
27	Woensdag	
28	Donderd.	
29	Vrijdag	
30	Zaterdag	Nieuwe Maan.
31	Zaterdag	

SEPTEMBER.

Herfstmaand.

1	Maandag	
2	Dingsdag	
3	Woensdag	
4	Donderd.	
5	Vrijdag	
6	Zaterdag	
7	Zondag	Laatste Kwartier.
8	Maandag	
9	Dingsdag	
10	Woensdag	
11	Donderd.	
12	Vrijdag	
13	Zaterdag	
14	Zondag	Volle Maan.
15	Maandag	
16	Dingsdag	
17	Woensdag	Quatertemper.
18	Donderd.	
19	Vrijdag	Quatertemper.
20	Zaterdag	Quatertemper.
21	Zondag	Laatste kwartier.
22	Maandag	Herfst begint.
23	Dingsdag	
24	Woensdag	
25	Donderd.	
26	Vrijdag	
27	Zaterdag	
28	Zondag	
29	Maandag	Nieuwe Maan.
30	Dingsdag	

OCTOBER.

Wijnmaand.

1	Woensdag	
2	Donderd.	
3	Vrijdag	
4	Zaterdag	
5	Zondag	
6	Maandag	
7	Dingsdag	Eerste Kwartier.
8	Woensdag	
9	Donderd.	
10	Vrijdag	
11	Zaterdag	
12	Zondag	
13	Maandag	Volle Maan. M.-Ecl.
14	Dingsdag	(zichtbaar.
15	Woensdag	
16	Donderd.	
17	Vrijdag	
18	Zaterdag	
19	Zondag	
20	Maandag	Laatste Kwartier.
21	Dingsdag	
22	Woensdag	
23	Donderd.	
24	Vrijdag	
25	Zaterdag	
26	Zondag	
27	Maandag	
28	Dingsdag	Nieuwe Maan.
29	Woensdag	
30	Donderd.	
31	Vrijdag	

NOVEMBER.

Slagtmaand.

1 Zaterdag	Allerheiligen.
2 Zondag	Allerzielen.
3 Maandag	
4 Dingsdag	
5 Woensdag	Eerste Kwartier.
6 Donderd.	
7 Vrijdag	
8 Zaterdag	
9 Zondag	
10 Maandag	
11 Dingsdag	
12 Woensdag	Volle Maan.
13 Donderd.	
14 Vrijdag	
15 Zaterdag	
16 Zondag	
17 Maandag	
18 Dingsdag	
19 Woensdag	Laatste Kwartier.
20 Donderd.	
21 Vrijdag	
22 Zaterdag	
23 Zondag	
24 Maandag	
25 Dingsdag	
26 Woensdag	
27 Donderd.	Nieuwe Maan.
28 Vrijdag	
29 Zaterdag	
30 Zondag	1e Advent.

DECEMBER.

Wintermaand.

1 Maandag	
2 Dingsdag	
3 Woensdag	
4 Donderd.	
5 Vrijdag	Eerste Kwartier.
6 Zaterdag	St. Nicolaas.
7 Zondag	2e Advent.
8 Maandag	Maria Ontv.
9 Dingsdag	
10 Woensdag	
11 Donderd.	Volle Maan.
12 Vrijdag	
13 Zaterdag	
14 Zondag	3e Advent.
15 Maandag	
16 Dingsdag	
17 Woensdag	Quatertemper.
18 Donderd.	
19 Vrijdag	Quatertemper. L. K.
20 Zaterdag	Quatertemper.
21 Zondag	4e Advent. Winter
22 Maandag	(begint.
23 Dingsdag	
24 Woensdag	
25 Donderd.	KERSMIS.
26 Vrijdag	2e Kersdag.
27 Zaterdag	H. Johannes Evaug.
28 Zondag	(N. Maan.
29 Maandag	
30 Dingsdag	
31 Woensdag	

RIENCK BOCKEMA,

HOVELING TE SNEEK EN TE OOSTEREND.

Onder de Friesche Edellieden, die binnen- en buitenlands in het laatst der dertiende en het begin der veertiende eeuw eene groote rol hier en elders gespeeld hebben, behoort voorzeker RIENCK BOCKEMA van *Sneek*. Het is mij evenwel voorgekomen, dat zijne heldenfeiten en godvruchtige handelingen over het algemeen zeer weinig bekend zijn; wel vindt men van hem gewag gemaakt bij onderscheiden oude en nieuwe schrijvers, zoo als bij SCHOTANUS, in de *kerkelijke Oudheden* en den *Tegenwoordigen Staat van Friesland*, bij KOK in zijn *Vaderlandsch Woordenboek*, en in de *Biographische Woordenboeken* van CHALMOT en VAN DER AA, doch de berigten zijn bij sommigen hunner zoo onzamenhangend en bij anderen zoo oppervlakkig en onnaauwkeurig, dat ik het niet overbodig heb geacht een meer volledige levensschets den lezer aan te bieden, van eenen man, die door zijne belangrijke lotgevallen en den invloed, welken hij in zijnen tijd op de zaken, in *Friesland* voorgevallen, uitoefende, wel verdiend heeft voor zijne landgenooten in een duidelijker licht gesteld te worden, te meer, daar ik meen in staat te zijn eenige misstellingen bij vorige auteurs opgeteekend, te kunnen verbeteren.

RIENCK BOCKEMA, of zoo als hij meer eigenlijk bij ADELEN VAN CRONENBURGH genoemd wordt, RIENCK

BOCKEMA (BOCKESZOOM) VAN DONIA, was de zoon van BOCKE VAN DODINGA, DOTHNIA of DONIA, die in het midden der XIV eeuw, Hoveling te *Sneek* en te *Oosterend* moet geweest zijn en niet zoo als ADELEN VAN CRONENBURGH, en in navolging daarvan het *Stamboek van den Frieschen adel* geschreven hebben, in 1300, want, zoo al niet volstrekt onmogelijk, is het toch hoogst onwaarschijnlijk, dat de zoon van hem, die in 1300 reeds eene betrekking bekleedde, in 1436 eerst zoude gestorven zijn. Daar nu deze, even als HARING HARINXMA de Potestaat, die volgens de Genealogisten als den algemeenen Stamvader van het geslacht HARINXMA wordt gehouden, gezegd wordt gesproten te zijn uit eenen zekeren DOEDE DOEDES, bij van WIGARA, in *Berum Frisicarum compendium* vermeld, mag men gelooven, dat de twee hoogaanzienlijke geslachten DONIA en HARINXMA eenen gemeenschappelijken oorsprong hebben gehad.

Het geboortejaar van RIENCK nergens opgegeven zijnde, moet men zich in dezen tot gissingen bepalen, en het komt mij het waarschijnlijkste voor, dat men hetzelfde op 1350 of daaromstreeks zal moeten stellen, zoo als het vervolg van deze levensschets dan ook zal aantonen. Van zijne vroege jeugd valt evenmin als van die der meeste zijner landgenooten, uit gebrek aan narigten iets te zeggen, doch men kan met grond veronderstellen, dat hij eene goede en godvruchtige opvoeding zal genoten en alles geleerd hebben, wat een toenmalig krijgs- en staatsman noodig had te weten, daar hij in later dagen genoegzaam getoond heeft voor beide berekend te zijn. Tot zijne mannelijke jaren gekomen, heeft hij volgens onze kronykschrijvers, met eenen Koning van *Engeland*, zonder twijfel den dapperen EDUARD III, eenen krijgstogt gemaakt,

niet tegen de Turken, zoo als zij ten onregte vermelden, want nergens wordt in de geschiedenis van *Engeland* gewag gemaakt van eenen oorlog met die natie, maar hoogstwaarschijnlijk tegen de Franschen, waarmede dat land in de XIV eeuw, zoo als bekend is, lange en bloedige oorlogen voerde. Ik zoude dan dezen veldtogt van BOCKEMA het liefst stellen, als te hebben plaats gehad tusschen de jaren 1374 en 1377, op eenen tijd toen de oorlog tusschen de beide koningen op het felst woedde. Bij den aanvang van dien togt zal RLENCK dus, naar mijne berekening, den ouderdom van vier en twintig jaren bereikt hebben, en zoude, op zijn zeven en twintigste, na den dood van EDUARD, in zijn vaderland terug gekomen zijn. Deze Vorst was zoo zeer met hem ingenomen, dat hij hem tot ridder sloeg niet alleen, maar, zoo als men zegt, ook beschonk met een wapen, waarin men drie kroonen vond, en hetwelk de stad *Sneek* bij zijn leven tevens voerde en na zijnen dood behield. Daar nu de Koning in Junij 1377 overleed, kan BOCKEMA nog zeer wel in dat zelfde jaar gehuwd zijn, en dit voor waarheid aannemende, blijkt het dat hij slechts negen jaren getrouwd is geweest, daar zijne echtgenoot reeds in 1386 stierf. Zij was eene dochter van FEICKE of FEDKE SICKINGA van *Goënga* in *Wymbritseradeel* en BOTH of zoo als anderen willen, HYLCK genaamd. Gedurende zijn huwelijk, dat slechts met eene dochter gezegend werd, schijnt hij zich rustig en bedaard gehouden te hebben. Zijnen vader opgevolgd zijnde in diens waardigheid van Hoveling te *Sneek* en *Oosterend*, en wonende op het huis *Rodenburg* in de *Burgtstraat* van gemelde stad, leefde hij aldaar als een stil burger in den kring van zijn huisgezin, zonder zich met krijgs- of staatszaken op

te houden. Doch naauwelijks had de onverbiddelijke dood hem van zijne geliefde gade beroofd, of de oude onrustige geest kwam weder bij hem boven, en reeds den 3 Februarij van het volgende jaar, ondernam hij eene bedevaartsreis naar het Heilige land, zijn dochttertje, reeds van de moederlijke zorg verstoken, thans geheel in vreemde handen overlatende. Het vroome pelgrimsleven (1) scheen hem echter ook niet lang te behagen, want reeds den 14 December van hetzelfde jaar (1887) zag zijne vaderstad hem weder binnen hare muren. Doch deze werden hem spoedig weder te eng, en mistroostig over het verlies van haar, om wier gestadig bijzijn te genieten hij krijsroem en staatzucht had opgeofferd, wenschte hij niets liever, dan zich op nieuw in het gewoel der wereld te storten en zocht slechts naar eene gelegenheid tot het uitvoeren van roemruchtige daden. Het tooneel der binnenlandsche twisten en oneenigheden schijnt hem echter niet groot en belangrijk genoeg geweest te zijn, althans wij vinden niet, dat hij op hetzelfde eene rol vervuld heeft; terwijl genoegzaam alle zijne landgenooten van gelijken rang en stand aan de partij-schappen een werkzaam deel namen, wordt zijn naam nergens genoemd. Doch toen drie jaren na zijne terugkomst uit het Heilige land, Hertog WILLEM VAN GELDER zich tot eenen tweeden togt tegen de ongehoovige inwoners van *Pruissen* uitrustte, begaf hij zich in deszelfs dienst en verrigtte vele dappere daden. Onder anderen bevond hij zich bij de belegering en inneming van het slot *Gaarde* in *Litthauwen*,

---

(1) Dat hij in het Heilige land heldendaden zoude verrigt hebben, zoo als het *Stamboek* zegt, heb ik nergens anders kunnen vinden.

en maakte zich aldaar meester van een Maria-beeld, vóór hunnen afval van het Christendom, door de ingezetenen aanbeden, hij voerde hetzelfde mede naar zijne woonplaats *Sneek* en gaf het ten geschenke aan de kleine of Kruisbroederskerk. (1) Ook nam hij van daar mede twee heidensche jongens, die hij te *Sneek* liet doopen en ter school bestelde. Een van deze knapen wilde niet deugen, noch bekeerd worden, en werd door BOCKEMA van de overige leerlingen afgezonderd, opdat zij door zijn voorbeeld niet bedorven mogten worden. De andere, door hem MAURITIUS genoemd, paste beter op, was later Procurator in het klooster *Thabor* en overleed in 1423.

Hoe lang deze oorlog in *Pruissen* geduurd heeft en of BOCKEMA Hertog WILLEM in 1390 op zijnen krijgstogt in *Afrika* tegen de Mooren en Saracenen heeft vergezeld, is bij onze geschiedschrijvers niet vermeld; men moet dus veronderstellen, dat hij, na de eerste onderneming naar huis is gekeerd, daar in het tegenovergestelde geval zulks wel geboekt zoude zijn, dewijl men omtrent hem nog al nauwkeuriger is, dan dit wel met anderen van zijn tijdvak plaats heeft.

Door het van tijd tot tijd verlengen van het bestand met de Graven van *Holland*, had *Friesland* van

---

(1) Wonderlijk klinkt het ons, dat er tegen het einde van de XIV eeuw, in een gedeelte van *Duitschland* landstreken gevonden werden, waar het Christelijk geloof nog niet was doorgedrongen, of waar men weder van hetzelfde was afvallig geworden, doch de voornaamste geschiedschrijvers bevestigen het, en noemen zoo bepaald de *Pruissen* ongeloofigen, dat men aan de waarheid niet kan twijfelen, ook wordt dit nog nader aangetoond, onder anderen door het voorbeeld van JACELLO, anders ULADISLAUS genaamd, die zich in 1382 bij het aanvaarden van de Poolse kroon liet doopen, en dus vóór dien tijd den Heidenschen Godsdienst was toegedaan.

dien kant eene reeks van jaren rust genoten. Ook Hertog ALBRECHT van *Beijeren*, van Ruwaard tot werkelijken Graaf van *Holland* verheven, had dit bestand van jaar tot jaar vernieuwd en was met de Friezen in vrede gebleven, vooral omdat hy zich niet magtig genoeg rekende, hen met goed gevolg aan te tasten. Doch toen in 1396 weder het verdrag ten einde gelooopen was, en *Friesland* door de binnenslandsche oneenigheden ten eenemale verzwakt en uitgemergeld scheen te zijn, meende hij dat eindelijk de kans schoon stond om zijn groot oogmerk, het overmeesteren van dat gewest, te volvoeren. Vóór hij de Friezen echter gewapenderhand aanviel, wendde hij nog pogingen aan om hen op eene vredelievende wijze tot onderwerping te bewegen; hij schreef ten dien einde twee brieven, den eenen gedagteekend den 10 Junij en den anderen nog wat later, doch zij wilden in geen en deele hiertoe verstaan, ofschoon vele kloosterlingen en ook eenige andere aanzienlijke mannen, waaronder BOCKEMA, op de hand van ALBRECHT geweest zijn en hem misschien wel tot dezen togt hadden overgehaald.

Eindelijk was het geduld van den Hertog uitgeput, en om in eens een einde aan de zaak te maken, verzamelde hij, onder voorwendsel van den dood van Graaf WILLEM IV te willen wreken, zulk een groot leger in *Holland*, *Frankrijk*, *Engeland* en *Duitschland*, dat het, zoo als men zegt, wel honderd tachtig duizend man sterk was, en het onmogelijk scheen, dat een zoo klein gewest als *Friesland* was, hem wederstand konde bieden. Ofschoon dan ook bij iedere gelegenheid de moed der Friezen uitblonk, en zij, met onbezweken dapperheid den indringenden vijand voet voor voet betwisten, gelukte

het den Hertog, na de behaalde overwinningen bij *Schoterzijl* en bij het klooster St. Odulphus, *Stavoren* te bemagtigen en zich in die stad te nestelen. Om de Friesche Edellieden, die zijnen toeleg begunstigd hadden, hetzij uit eigenbelang, hetzij, omdat zij uit partijhaat, liever verkozen eenen vreemden Heer in te halen, dan zich met hunne tegenstanders te verzoenen, te beloonen en nader aan zich te verbinden, sloeg hij verscheiden hunner tot Ridders; of BOCKEMA tot dit getal behoorde, is onzeker, doch wel waarschijnlijk, daar het *Stamboek van den Frieschen adel* vermeld, dat hij driemaal den Ridder-slag ontvangen heeft. Stellig zeker is het dat hij door de Hollanders tot Bailjuw over *Wymbriseradeel*, *Gaasterland* en *Doniawarstal* werd aangesteld, even als FEYE HEEMSTRA, GERRANT CAMMINGHA en TIERCK WALTA over andere gedeelten van de Provincie.

Voor een oogenblik namen de zaken wel eene andere keer en gelukte het de vrijheidlievende Friezen de gehaatte Hollanders het land uit te jagen en *Stavoren* te herwinnen, doch hunne eensgezindheid duurde niet lang en de binnenlandsche twisten gaven ALBRECHT op nieuw de gelegenheid aan de hand, om met goed geluk eenen herhaalden inval te beproeven, waarbij zijn Zoon WILLEM VAN OOSTERVANT, na een beleg van drie weken, zich weder van de stad *Stavoren* meester maakte. Terstond vervoegden zich vele Vetkoopers en gunstelingen van zijnen vader bij hem, om den Hertog en zijne opvolgers, onder eenige bepalingen, als hunne wettige Heeren te erkennen. Den 29 Julij 1398 werden de punten van overeenkomst geteekend en met zegelen voorzien en elf dagen later volgde de plegtige inhuldiging van den Hertog als Heer van *Friesland*.

Onder de Edelen, die ALBRECHT en zijnen zoon WILLEM VAN OOSTERVANT, aldus gehuldigd hebben, staat boven aan de lijst: uit *Wymbritseradeel*, REVENICK *van der Sucke*, ik twijfel echter niet of dit moet eene schrijffout zijn voor RIENCK van *Sneek*, namelijk onzen RIENCK BOCKEMA, die, zoo als wij weten, te *Sneek* woonachtig was. (1)

De nieuw aangestelde Bailjuwen en Regters worden beschuldigd het volk op allerlei wijze onderdrukt, onder voorwendsel van geld tot den oorlog noodig te hebben, schatting afgeperst, en die weigerden te betalen, beroofd te hebben; wij hebben geene vrijheid gevonden BOCKEMA van deze algemeene beschuldiging uit te zonderen daar zijne Hollandsch-gezindheid al te wel bekend is en het later blijkt, dat men niet minder tegen hem, dan tegen zijne ambtgenooten verbitterd was. Door deze knevelarijen en andere kwade behandelingen maakten de vreemdelingen zich zoo zeer gehaat, dat er eene algemeene opstand ontstond, en op de plaatsen, waar de Friezen overwinnaars waren, de Hollandsche ambtenaren, die niet dadelijk van partij veranderden, voor vijanden van het vaderland verklaard, weggejaagd en hunne bezittingen prijs gemaakt werden. In dit lot deelden in de eerste plaats de Friesche Edelen, door den Graaf hier en daar aangesteld; zij werden uit hunne goederen en huizen verdreven, en bij die gelegenheid ook het huis van BOCKEMA te *Sneek* verwoest. ALBRECHT wel wetende, dat zoo hij *Stavoren* verloor, het uitzigt om *Friesland*

---

(1) REVENICK is klaarblijkelijk hetzelfde met RIENCK, en hoe gemakkelijk kan er *Sucke* in de plaats van *Sneek* geschreven zijn. Overigens komt er uergens een persoon, den eersten naam voerende, voor.

te veroveren, geheel verdwenen was, zond een talrijk leger derwaarts, om onder bevel van zijne beide zonen, die stad bezet te houden. Hier kwamen zich verscheiden Friesche Edellieden, vooral Vetkoopers bij hem voegen en op nieuw trouw zweren; zonder twijfel behoorde BOCKEMA onder dit getal.

Toen echter na den gestrengen winter van 1399 op 1400 Hertog ALBRECHT, den uitgeputten staat zijner schatkist bespeurende en de geringe lust opmerkende, welke er bij de Hollandsche Ridderschap en steden bestond, tot het voortzetten van eenen oorlog, waarbij niets dan schade te wachten was, in het voorjaar zijne krijgsbenden uit *Friesland* terug ontbood, en alleen *Stavoren* nog bezet hield, zaten zij, die om zijne gunst te bejagen, hun vaderland ontrouw waren geworden, in geene geringe verlegenheid. Door den haat en wraakzucht hunner landgenooten vervolgd, moesten zij, ten getale van omtrent vijftig het oord hunner geboorte verlaten, en zich gelukkig rekenen, dat ALBRECHT goedgunstig genoeg dacht om hen eene jaarwedde toe te leggen, tot zoo lang de tijdsomstandigheden, hen zouden veroorloven naar huis terug te keeren. Bij brieven van 5 en 6 September 1400 werden aan de gewezen Bailjuwen CAMMINGHA, HEEMSTRA, WALTA en BOCKEMA ieder tweehonderd gulden toegelegd, terwijl anderen geringere sommen bekwamen, zoo als de schoonvader van den laatsten vijftig, en zijne moeder, vijf en dertig guldens. Uit de grootte van die sommen, welke voor den tijd, waarin zij toegestaan werden, waarlijk niet gering kunnen genoemd worden, wanneer men de toenmalige waarde van het geld in aanmerking neemt, valt het gemakkelijk af te leiden, welke aan-

merkelijke diensten, de daarmede begiftigde personen, den Hertog hadden bewezen.

In het volgende jaar werd er tusschen de strijdende partijen een bestand voor zes jaren gesloten, waarbij ALBRECHT de stad *Stavoren* behield, en tevens ont-slagen werd van het onderhoud der meeste Friesche ballingen, die voor het grootste gedeelte verlof kregen in hun vaderland terug te keeren. BOCKEMA bleef echter vooreerst onder de Hollandsche bescherming te *Stavoren*, daar hij zich voor als nog in zijne oude woonplaats niet scheen te vertrouwen, het duurde wel omtrent een jaar, voor dat hij door zijne stadgenooten naar huis werd gehaald, ik betwijfel het echter zeer of zijne intogt in zijne vaderstad wel zoo luisterrijk is geweest, als die van zijnen achter kleinzoon BOCKE VAN HARINXMA, welke omtrent honderd jaren later plaats had, toen eene juichende menigte alle krachten inspande om hem zoo feestelijk mogelijk te onthalen, trouwens deze had zich ook bij zijne landgenooten vrij wat verdienstelijker gemaakt, dan zijn Hollandsch gezinde voorvader. In hetzelfde jaar (1402) trouwde BOCKEMA zijne dochter HIS uit aan AGGE HARINXMA van *Heeg*, die Heerschap van *Sneek* werd en de stamvader was van de HARINXMA's van *Sneek*.

Teleurgesteld in de hooge verwachtingen, welke hij gekoesterd had van de gunst, waarin hij bij de Hollandsche Graven stond, en voorzeker door zijn gehouden gedrag niet zeer in aanzien bij de vrijheidgezinde Sneeker-Schieringers, besloot hij, nog in de kracht zijns levens (hij zal toen zijn zes en vijftigste jaar bereikt hebben) zich van de wereld af te zonderen en het monnikenleven aan te nemen. Eenvoudig de wijk in een der menigvuldige godsdienstige ge-

stichten in dit gewest te nemen, was hem echter niet genoeg, hij wilde grootere blijken van godsdienstijver toonen, en besloot tot het oprigten van een kloostergebouw op eigen kosten. Wel had hij hiertoe de hulp van anderen noodig, en riep die ook niet vruchteloos in, in eenen tijd, toen men overtuigd was, geen Gode welbehagelijker werk te kunnen verrigten, dan het bouwen van kerken en kloosters, doch zelf bragt hij daartoe ver het meeste toe, door het afstaan van zijne stins en eenige andere huizen, in *Ijsbrechtumer Hemrik*, ten zuidoosten van het dorp *Tirns* gelegen en *Abort* geheeten, reeds door zijnen vader in eigendom bezeten. In 1406 werd deze Proostdij van de orde der Reguliere Kanonniken opgerigt en opgedragen aan het kapittel *Windesheim* bij *Deventer*, bekend door het vroom en godvruchtig gedrag der daar aanwezige kloosterlingen. Deze opdracht werd gunstig aangenomen, evenwel niet, dan nadat men genoegzame zekerheid had bekomen, dat er eene som van vijftig oude Fransche schilden voorhanden was, om het klooster te bouwen, en er zekere onroerende goederen werden aangewezen, waaruit men ten minste honderd dergelijke schilden, jaarlijksche rente tot onderhoud zoude kunnen trekken. Zoo als wij boven zagen, heette de plaats, waar het klooster zoude staan, *Abort*, doch de Bisschop van *Utrecht*, **FREDERIK VAN BLANKENHEIM**, gaf het bij de inwijding, door eene verzetting der letters, den naam van *Thabor*, naar de dusgenoemde berg in het Heilige land. Toen men met de oprigting van het eerste gebouw, tot deze Proostdij behoorende, bezig was, werd er in eenen nacht door drie mannen en zeven vrouwen, op de plaats waar later het klooster gesticht werd, een groot licht gezien, hetwelk ten hemel opsteeg, zoo

als BOCKEMA met eigen hand heeft opgeteekend. Hij was hierover zeer verblijd, het als een teeken beschouwende, dat zijn werk Gode aangenaam was. Ook bragt dit verschijnsel te weeg, dat vele vroomen lieden in ijver ontbrandden, om de behulpzame hand tot den verderen opbouw te bieden. Na veel aanhoudens werd BOCKEMA, vier jaren na de stichting, door den Prior van *Windesheim* met het gewaad der orde omhangen en ging in het klooster wonen, doch omdat hij als krijgsman voormaals veel bloed vergoten had, kon hij niet als Priester gewijd worden. Zes en twintig jaren droeg hij nog het kloosterkleed en stierf in 1436, den hoogen ouderdom van zes en tachtig jaren bereikt hebbende. (1)

Wanneer men de bedrijven en handelingen van onzen BOCKEMA met nauwkeurigheid nagaat, zal men, naar mijn oordeel althans bij hem eene geheele andere geaardheid en levensplan ontdekken, dan bij de meesten zijner land- en tijdgenooten, terwijl deze zich immers grootendeels bezig hielden met partij te kiezen in de binnenlandsche veten en onëenigheden en hunne krachten verspilden in nietige familietwisten en onderlinge wraakoefeningen, schijnt hij, zooals ik boven reeds aanmerkte, een uitgebreider doel gehad en roem gezocht te hebben op het grootere wereldtooneel, zoo als bewezen werd door zijnen krijgstogt naar *Frankrijk* met den veelvermogenen Koning van *Engeland*, door zijne diensten den Hertog VAN GELDER op deszelfs ver uitgestrekte ondernemingen betoond, en door zijne pogingen om den dapperen ALBRECHT VAN BEIJEREN het opperbewind over *Friesland* te bezorgen, misschien om het gewest

---

(1) Zie *Friesche Volksalmanak*, 1844, bl. 141.

zijner geboorte, door vereeniging met het magtigere *Holland* een grooter gewigt in de schaal der aangelegenheden van dit werelddeel te verschaffen, misschien ook wel om door de krachtige hand van den *Hollandschen Graaf* de partijschappen in zijn vaderland gedempt te zien. Eene andere reden voor deze laatste handelwijze kan ook nog daarin bestaan, dat hij, in zijn hart *Vetkoopersgezind*, niet openlijk te veld wilde trekken tegen zoo menig een zijner stamgenooten, (de *HARINXMA's* waren ten allen tijde *Schieringsgezind*), die de andere partij waren toegedaan en liever verkoos hen door vreemden invloed ten onder te brengen. Hoe het zij, het valt niet te ontkennen, dat ook *RIENCK BOCKEMA* in zijnen tijd een man van groot gewigt was in dit gewest, en dat, hoewel men zijne gehechtheid aan den vreemden overheerscher mag veroordeelen, wij hem als man van vaste grondbeginselen, die het eenmaal opgevat besluit ten einde toe volhield, en als dapper oorlogsheld en godvruchtig mensch onzen lof niet kunnen ontzeggen.

Bergum,
April 1855.

H. BAERDT VAN SMINIA.

TWEE VERGETEN MERKWAARDIGE VOORVALLEN TE BOLSWARD, IN 1618 EN 1681,

in herinnering gebragt door Mr. J. DIRKS. (1)

— Hebt gij, mijne hoorders, MACAULAY's *Geschiedenis van Engeland* gelezen? Zoo niet, stel het dan, zoo gij daartoe de gelegenheid hebt, niet uit. Gij zoudt u anders even zoo lang van een wezenlijk genot berooven. Zoo ja, dan zult gij welligt met het oordeel van velen instemmen, die hem als den vader der *nieuwe* geschiedenis, gelijk weleer HERODOTUS van de *oude* begroeten. — Waarmede heeft hij echter dien eeretitel verdiend? Daarmede, dat hij ons geheel en al identificeert met de personen en inlijft in de tijden, die hij schildert, dat hij ons daarin verplaatst en ons doet leven te midden van het voorgeslacht en diens handelingen en dat zijne voorstellingen, zijne portretten zoo *objectief*, zoo sprekend gelijkende zijn, dat zij, als het ware van het doek en uit hunne lijsten springen.

Het was voor MACAULAY niet mogelijk zoo te schrijven, zoo met de pen te schetsen, tenzij hij diep, zeer diep in zijn onderwerp ware doorgedrongen en hij de stof, die hij bewerken wilde, tot in

---

(1) Medegedeeld in de 81ste Vergadering van het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde, gehouden den 42 Julij 1855. De voorafspraak is eenigzins verkort.

zijn merg en bloed, gelijk eens een dichter het uitdrukte, hadde opgenomen.

Een van zijne hulpmiddelen om daartoe te geraken, dat is, om zich zoo veel mogelijk te verplaatsen in vervlogen tijden en te midden van voor lang ontslapen personen, die hij wilde schetsen, was zijn onvermoeid pogen om in het bezit te komen van zoo veel mogelijk alle ook de geringste letterkundige bronnen uit het tijdperk, dat hij op het oog had.

Duizenden zoogenaamde blaauwboekjes of pamphletten werden door hem gezien en onderling vergeleken. het verband tusschen *velen* er van nagegaan; zoo wel de vrienden als de vijanden van de personen, die hij wilde schetsen, of ook zij zelve, zoo daartoe de gelegenheid was, werden gehoord in hunne dikwerf partijdige voorstellingen en oordeelvellingen, bewaard gebleven in die stukjes: en de uitslag was, dat ook hier het gezegde van den Dichter bewaarheid wierd: *«du choc des sentiments jaillit la vérité.»* (1) Door middel van deze werktuigen, waarvan velen oogenschijnlijk voor geen nuttig gebruik vatbaar waren, drong MACAULAY door tot op den bodem der geschiedenis en tot in de kern der zaken, die hij wilde terug geven.

Sinds het verschijnen van zijn werk is de aandacht op die vlugtige verschijnsels der vervlogen eeuwen dan ook nog meer als vroeger gevestigd geworden. Men heeft toch meer en meer ingezien, dat veel uit die geschriften, niet alleen voor de geschiedenis, maar ook voor de kennis van het *volksleven* dier tijden is te putten. De geschiedschrijver, vooral de schrijver

---

(1) *Uit wisseling of biosing van gevoelens ontspringt de waarheid.*

van hetgeen men zoo juist noemt "*l'histoire bataille*" stond op een te hoog standpunt in zijne oogen om tot het volk af te dalen: maar naarmate *l'histoire bataille* minder de aandacht is begonnen te trekken, ook door de eentoonigheid der telkens wederkeerende verhalen van veld- en zeeslagen en belegeringen, dat is van gelijke voorstellingen met veranderde namen, naar die mate zeg ik, is de belangstelling in de geschiedenis van het *volk* geklommen. Met andere woorden, naar mate men minder belang is begonnen te stellen in de geschiedenis der *heerschers* is ze in die der *beheerschten* toegenomen. Reeds verscheen in Frankrijk, na wellicht honderd *Histoires de la France*, eindelijk eene uitstekende *Histoire des Français* — Hoe lang zal het nog duren eer wij eene geschiedenis der *Nederlanders* bezitten, die wij naast onze vrij talrijke *Vaderlandsche geschiedenissen* kunnen plaatsen. Zeker nog lang, want de arbeid daaraan besteed, is nog gering in vergelijking van hetgeen er nog te doen valt, ook na hetgeen door eenen v. WIJN, v. HASSELT, SCHELTEMA, STRESO, KONING, SCHOTEL en anderen reeds gedaan is. Niet toch het *witerlijke*, d. i. de schildering in opvolgende tijden van kleeding, huisraad, woning, gebruiken enz., behoort daartoe *alleen*; het schetsen van de veranderingen in het *innerlijk* wezen van den mensch op onzen *Vaderlandschen* bodem heeft nog veel meer waarde. Deze laatste toch doet ons den mensch in zijne ontwikkeling, in zijne zielen- en gemoedsschakeringen, in zijne wisseling van oordeelvelling over dezelfde zaken, maar in verschillende tijdperken kennen.

Tot bereiking van dat doel, de kennis van het oordeel van den voorzaat over de hem omringende zaken in de voorvallen zijner dagen, daartoe is het

binnendringen in die pamphletten wereld onmisbaar. De pamphletten zijn in dat opzigt wat de graven voor hen zijn, die de zeden en gewoonten der oude Etruriërs en Egyptenaren willen leeren kennen. Nimmer had SCHEITEMA zijne *Geschiedenis der Heksen processen* kunnen schrijven, ware hij aan die pamphletten studie vreemd gebleven.

Wij willen daarin heden een uitstap wagen, maar uit vreeze van in dien doolhof het spoor bijster te raken, zullen wij uit het stof der eeuwen slechts een paar dezer blaauwboekjes oprakelen. Het is ons doel door het eenvoudig mededeelen van hunnen inhoud, u een blik te doen werpen in dat volksleven of liever meer bepaaldelijk u bekend te maken met de volksdenkwijze, het volksoordeel over zekere in het begin en op het einde der 17de eeuw in Friesland voorgevallen zaken, *destijds* voor wonderen beschouwd en die nu voor *natuurlijke* voorvallen zouden gehouden worden. Ik zal u alzoo bekend maken met twee voorvallen te Bolsward: het eene een *luchtverschijnsel* in 1618 aldaar gezien, het andere eene *zelfverbranding* in 1681 aldaar geschied.

Vooraf nog één woord waardoor ik in staat ben u die zaken te kunnen mededeelen.

De regtsgeleerden in ons midden kennen den *Oceanus Juris*, dat heirleger folianten gevuld met regtsgeleerde verhandelingen. Maar die *Oceanus Juris* is in grootte en omvang een kind bij de *Bibliotheca Duncaniana* op de Kon. Bibl. te 's Gravenhage voorhanden. Verbeeld u 460 quarto deelen, gevuld met kleine geschriften van af 1515—1749, het jaar waarin de verzamelaar, de advocaat DUNCAN te 's Hage stierf. — Ik heb den moed gehad, niet die 460 deelen, maar den uit 4 dikke folianten bestaande

Catalogus er van door te snuffelen en daaruit (behalve vele andere curiosa) in het bijzonder de titels van die geschriften op te teekenen, die ik rekende dat voor ons Genootschap van eenig belang konden zijn. Die oogst hoewel groot (250 stuks), was toch niet zoo groot als ik verwacht had en het schijnt dat menig klein stukje in de 16—18de eeuw in Friesland gedrukt, niet buiten dat gewest is gekomen, althans niet onder het bereik van den verzamelaar DUNCAN geraakt is. Wellicht schuilen er nog andere in eene tweede collectie blaauwboekjes, ook op de Kon. Bibl. voorhanden, doch de nasporing daarvan is door de inrigting der Catalogus, op losse blaadjes moeilijker, het zal eene zaak van later onderzoek en zorg zijn.

Ik zal u nu niet ophouden met een eenigzins uitvoerige opgave van het gevondene: de beide proeven, die ik u nu zal geven en *de reis naar Engeland in 1661 van SIXTUS ARNOLDINUS de Kleinste, Deurwaarder van het Hof van Friesland*, vroeger medegedeeld (1), zullen voorhands genoeg zijn om u den rijkdom van dien pas door mij ontgonnen mijn te doen kennen. Bijzonder belangrijk en talrijk zijn in de *Bibliotheca Duncaniana* de stukken over de twisten over het bezit van het *Ameland*, omstreeks 1637 en de verbazende collectie stukken *van, voor en tegen B. BEKKER*. Doch ter zake:

Uit het aantal voor ons merkwaardige stukjes in dien *Oceanus Duncanianus* bedolven, heb ik twee uitgekipt, met welker inhoud ik u wenschte bekend te maken. Er waren toch omstandigheden die mij daaraan de voorkeur deden geven. Beide voorvallen toch

---

(1) Welligt deelen wij, die, met enige aanteekeningen, later ook eens in dezen Almanak mede.

hadden in dezelfde stad plaats, na 63 jaren tijdsverloop: (1618—1681) en juist dat tijdsverloop is kenbaar uit den inhoud der geschriftjes. Terwijl toch het oudste in 1618 geschreven in het *luchtverschijnsel* niets als een visioen, ja een wonder en een voortteeken van groote beduidenis ziet, en dus de zaak geheel uit het bekrompen gezigtspunt dier dagen beschouwd, zoo gaat het jongere bij lange na zoo ver niet bij het verhaal eener hoogstmerkwaardige *zelfverbranding* in 1681 voorgevallen, maar desniettemin is ook daaruit kennelijk dat BEKKERS *betoverde wereld* destijds nog niet was verschenen (dit werk verscheen in 1691) en Satan in Bolsward nog niet van zijnen troon was gebonsd.

Beide stukjes zullen wij in hun geheel mededeelen: eene omwerking of verkorting zou hun geheel eigenaardig karakter verloren doen gaan.

No. I. *Een waerachtighe beschryvinghe van een wonderlyck Teken ende Mirakel des Heeren, hetwelck gheschiet is in Vrieslandt boven de vrij Anze Stadt Boolswaerdt: Alwaer Godt almachtich zijn wonderlyck teeken aan 't Firmament des Hemels heeft ghetoot ende bewesen.*

Hoe dat aen den Hemel verschenen zijn eene groote menichte van Ruyters ende Knechten, dewelcke seer schrickelijck teghen malcanderen vochten, hetwelck noijt in de Nederlanden en is gebeurt. Gheschiet den 16 November 1618.

Eerst ghedruckt tot Leeuwaerden bij ABRAHAM VAN DEN RADE. Ende nu tot Franicker bij HANS LAMMERINX, Anno 1618. (3 bladzijden 4°)

Beminde Christenen, de goede ende ghetrouwe Godt, die ons daghelykx veel wonderlycke teecken en wercken doet ende laet sien, gheeft ons hiermede te

kennen, als dat den hooghsten ende jonghsten dach van reeckeninghe voorhanden is, ghelyck wy lezen in 't H. Evangeli by den H. Apostel ende Evangelist Mattheus in zyn 24sten Capittel, daer hy seer claerlyck seght ende uytlegt, dat in de laetste tyden veel wonderlycke Teecken en ende Miracelen sullen gheschieden. Men sal hooren gheruchten der Oorloghen, Pestilentie ende dure tyden. Ghelyck oock den H. Apostel Paulus tot Timotheum in zyn 4de Capittel seght, dat in de laetste tyden sullen opstaen veelvuldig secksen ende ghelooven om de Menschen te verleyden, waert moghelyck oock de uytvercorenen, hetwelcke men nu niet dan al te veel en siet gheschieden ofte ghebeuren.

Ghelyck oock den H. Evangelist ende Apostel in de Handelinghe der Apostelen in 2de Capittel seght; verhalende van den jonghsten dach, dat daer sullen Teecken en gheschieden aen Sonne ende Mane ende aen 't Firmament des Hemels, waer voor haer de uytvercorenen sullen verblyden, dat haer verlossinghe dan nae by is, dat sy uyt dit jammerdal ofte bedroefde Werelt sullen verlost worden, ende men siet dat de Prophteyen al vervult syn ende dat den grooten dach des Heeren in voorhanden is.

Ghelyck nu cortelingh heeft sien ghebeuren in Vrieslandt binnen ende boven de vrye Anze Stadt Boolswaert, twee mylen weechs van de stadt Harlinghen, een myl van Sneek, alwaer God almachtich syn wonderlyck teeken aen 't Firmament des Hemels heeft ghe-toont ende bewesen, dat nogt gheen mensch in de Nederlanden en heeft ghesien.

Hoort ghy vrome Christelyke lieden, hoe wonderlyck die goede ende ghetrouwe Godt syn vreeselycke ende schrickelycke straffe heeft gheopenbaert.

Het is gheschiet op den sesten October nae den ouden styl ende op den sestienden nae den nieuwen styl, des nachts ten twaalf uren, dat de Ronde van de Borghers wacht, waarby vergeselschaft is gheweest de Wacht-meester van de voorsegde Stadt Boolswaert, des nachts de Ronde om de wallen hebben ghedaen ende gecomen zynde omtrent het nieuwe Stadthuys, hebben zy vernomen een vreeselyck ende schrickelyck tempeest ende onweer aen den Hemel; het scheen dat den Hemel had gheweest een schrickelyck brandend vyer, met een afgrysselyck gherommel oft alle de Trommelen ende Trompetten van de Werelt hadden gheslaghen ende gheblasen, waarvan sy seer verschrikt ende verbaest syn gheweest, hebbende sommighe Borghers, die omtrent het Stadthuys woonden, opgeklopt, om de wonder Teekenen des Heeren te aenschouwen; ende omtrent een ure hebben sy ghesien uyt den zuyd-wêsten comen een groote gheweldighen hoop volcx als oft krychsluyden en soldaten gheweest hadden, die met haer volle gheweer quamen aentrecken met vlieghende vaendels ende slaende trommen, waarvan de Menschen seer verschrikt syn gheweest ende baden den Heere dat hy syn grouwelycke straffen van haer soude willen afwenden.

Daer nae hebben sy nog uyt den Zuyden ende Westen sien comen een groote menichte van Ruyters met hare banieren ende blasende Trompetten, dat het scheen oft de heele locht was met krychslui beset, ende duerde tot 2 uren, nae middernacht, ende hebben alsdoen ghehoort een schrickelyck gheroep oft een velt-geschrey gheweest hadt, dat de krychsluyden tot malcanderen hadden inghevallen ende die stadt tot 3 hoecken souden overvallen hebben, waarover de Menschen seer verschrikt ende verbaest syn ge-

worden. Dit wonderlyck Teecken is van menich loofwaerdich persoon ghesien.

Ende omtrent dese tyt is in Vrieslandt tusschen Sneeck en de Jouner in den Morgenstondt ghesien een vreeselycke comeet oft starre met een staert; zyn staert was als een bloedige geessel oft roede, en scheen wel een spies langh te wesen, dewelcke oock van menich mensch is gesien.

Goede vrienden syn dit niet al teyckenen ende voorboden van den dach des Heeren?

Daarom laet ons die goede ende ghetrouwe Godt bidden, dat hy syn schrickelycke straffen van ons wil wenden, dat wy met Sodoma en Gomorra niet te gronde en gaen, maer laet ons met die van Ninive bekeeren, opdat Godt ons in ghenaden wil ontfanghen. Hierom laet ons de wonderwercken ende teekenen niet in den windt slaen ofte voor ydel houden. Want waer Godt syn Teeckenen sent, daer syn ghemeynlyck syne plaghen by. Dan di goede Godt weet wat het heeft te bedieden, ende gheeft dat het alles tot onsen besten ende tot onser sielen saligheyt comen moet door Jesum Christum. Amen.

Wij hebben bij dit naif verhaal slechts een paar opmerkingen of ophelderingen te voegen. De eerste betreft de dagteekening van het voorval. In het stukje zelf wordt die van den 16den October 1618, op den titel die van den 16den November vermeld. De eerste schijnt de juiste te zijn, daar het stukje vóór het einde van het jaar 1618 reeds (een bewijs van belangstelling in de kennis van het voorval) herdrukt was. Dat jaargetal, tevens dat van het Dortsche Synode, schemert in den inhoud van het stukje zeer door. Wat nu het lichtverschijnsel zelve betreft zoo spreekt het van

zelf, dat het verhaal daarvan in den vergrootenden trap gesteld, wy zouden nu zeggen dat het *gebrodeerd* is. Er schijnt dien nacht een hevig onweder, vlak boven Bolsward te zijn uitgebarsten, dat boven die stad bleef hangen en welligt het gezigt in de kimmen vrij liet. Voegt men daar nu bij de komeet met zijn lange staart maar vooral een sterk van verschillende zijden snel opschietend Noorderlicht, dan is het luchtverschijnsel eenigzins verklaard, en zal nog natuurlijker worden wanneer men door het onweder verschrikte, en daardoor schreeuwende zwermen trekvogels, geen vreemd verschijnsel in het midden van October of November, daarbij voegt.

II. *Pertinent en warachtig verhael van 't geen opmerkenswaardigh geschiet is, tot Bolswaert in Vrieslandt, op den $\frac{15}{5}$ Juny 1681. Wegens het verbranden van DOUWE . . . . , Capiteyn van een vaendel Burgers tot Bolswaert. Zynde een Mr. Metselaer van zyn handtwerck, voor desen een man van goede kennis, maer door den dranck vervallen tot een elendigh eynde. 't Amsterdam by JAN CLAESZ. TEN HOORN, Boeckverkooper, over 't oude Heeren-Logement 1681.*

Seer verwonderens en opmerkens Histories verhael, geschiet binnen Bolswaert in Vriesland, op den 15 Juny, Oude styl 1681, wegens het verbranden van DOUWE, Capiteyn van een vaendel Borgers tot Bolswaert voornoemt.

Den Dronk segt den Wysen Salomon in syne spreuken, is een wortel van alle quaad: vele Exempelen hiervan te berde te brengen, sal ons onnodig schynen, dewyl wy aan dit alleen, dat nu eerst tot Bolswaert geschiet is, byna genoeg sullen hebben.

't Is gebeurt, dat seker Capiteyn of Hopman van

een Compagnie Burgers, in syn hand-werk een goed kunstenaer, synde een Metselaers Baes, met name Douwe . . . . . wonende in de Stad Bolswaert in Friesland, hebbende te vooren altyd van een goed leven geweest, maar daar na door geselschap als anders verleyd zijnde, is op den Drank seer versot geworden: dese dan allenskens sig meer en meer tot het vervloekt dranck drincken hem overgevende, en inwikkende, was niet alleen den Capiteyn, Baas en Roervink van syn dagelyks suypen, drincken en klinken, maar was Oppermeester en Opper-Baas in de kroeg, met louter te vloecken, sweren, dobbelen, spelen en diergelyke meer, sodat er niemant te vinden was, die het tegen hem dorst uythonden. Deselve dus altyd met een beroit en droncken hoofd loopende, wierd van zyn Huysvrouw, vrienden en andere Burgers, dickwyls vermaent en gebeden om sich te beteren en van soo een godtloos leven af te staen: waarop hy gestadigh goede woorden gaf veel belovende, ja tot eedswerens en handgeving toe; maar eilaas! hy sloeg geduurig hetselfde wagen-spoor weer in, so ras hy buyten deur was of ymant van syn mede suypers sag: volgende hy syn oude gangh, waarover de vrouw en vrienden seer bedroeft waren.

't Is eindelyk geschied dat se hem eens te degen vornamen, en als tot syn binnenste ondertasteden, stellende hem alles op het naakste en grouwelykste voor, waerdoor zyn hert en siel soo seer scheen geraakt te syn, dat hy sig vervloekte, ja, aan den Sata overgaf en denzelven hem van lid tot lid mogt straffen, indien hem ymant weer droncken of vol sag: ontseggende alle herbergen en kroegen om daar meer te komen.

Eenige weinige dagen verlopen zynde, hadde hy

sig redelyck gchouden; maar den $\frac{1}{2}$ $\frac{5}{5}$ Juny 1681 des ogtens uyt het huys gaande, om syn knegts, die in syn dienst waaren, aan 't werck te setten en order op alles te geven, heeft sig van s' ogtens tot s' avonds toe met sterken dranck opgevult, komende late in de nacht vol en droncken t'huys. De vrouw hem inlatende, was bedroeft, denkende aan de dierbare eeden die hy gesworen had, seyde; maar DOUWE! hoe bent gy wederom soo droncken, weet gy wel wat gy gedaan hebt: weet gy niet die zware eeden, die gy gesproken hebt? Zy de deur toeslytende, leide hem by de arm na agteren toe, en bragt hem in eene andere kamer of achterkeuken, als daar de vrouw sliep, en leyde hem op kussens neder te slapen in syn kleeren, nemende voorts geen acht meer op hem, alsoo het syn dagelyks werk was.

In slaap geraakt zijnde, sag hy in syn droom vier personen, midden op de vloer, in een groot vuur dansen, volgens syn bekentenisse aan de *Procureur Generael* en *Domine Paludanus*.

Daarna vertelde hy weder, dat hy in een tweede droom was geraakt, dromende de Historie van CEROLUS de *Sesde*, *Koning van Vrankryk*; also hy een man was die veel brave Historien gelesen hadde, soo speelde hem dese schrickelyke Historie in den sin. Droomende, dat hy sach, den voornoemden Koning in Maskerade Tooneelspel verschijnen, (dat den *Konink* selve tot syn vermaak had aengesteld) met noch vyf andere Heeren, dewelke als *Beeren* en de *Konink* als een *Leeuw*, waren toe gemaakt met geharpuysde en bevlasde kleeren. En als *LODEWIJK Hertogh van Orleuens*, des *Konings* Broeder, met een was-keers, door nieuwsgierigheyt, te digt aan den *Konink* was gekomen, dat deselve in den brandt

geraakte, waardoor dit schouwspel van vreugd veranderde in een schrickelyk spektakel van vuur. Dese afgrysyke vertooning speelde hem droomende in den sin; door de schrik ontwakende, bevond hy sig midden in het vuur, daar die vier persoonen in dansten, van welke hy eerst gedroomt had, wordende gins en weder gestooten, en geslingert, sogt hy haer t' ontworstelen, maer niet konnende, begon seer luide te kermen ende te lamenteren, roepende op het laetste: *Ik brand, ik brand! ó Heere Almachtig komt my te hulp!* Ten tweede maal begon hy noch harder te roepen: *Heere weest myn arme sondaer genadig!* En ten derden mael: *Is er dan geen genade? ó Heere! helpt my doch te deser stond!*

Dit ontstelde hem niet weinig, en maakte een soodanigen geraas, dat hy brandend is neergevallen: syn vrouw door dit gekerm en geraes wakker wordende, is uyt het bed na haer man toegelopen: aan de achterkeuken komende, doet de deur open, riep: *Douwe Waar waar Bis tu?* liggende in een ander hoek als daer sy hem gelegdt hadde, in een seer ellendigen staat, zynde uytgestrekt en beswymt by de muur neer, wesende seer schrickelyk verbrand, het lichaem vol blaren en gandts swart verbrand, en soo schrickelyk gehavent, dat syn vleys op verscheyde plaetsen was als of het met haeken uyt syn lyf gescheurt en gekrapt was, roepende wederom tot de vrouw; *hier ben ik, ik ben gantsch verbrand:* de vrouw seer verschrikkende dat sy sulks hoorde, stak met er haast een kaars aen, en klopte eenige van haar naaste buuren op, om haar in haer verlegentheid by te staan, welke binnen komende, syn by hem gegaan, hem in soo deerlyken en beklaglyken stand vindende, synde onsienbaar en onkenbaar geworden: syn hooft was swart verbrand,

het hair tot boven de ooren af en het bovenste hair heel versengt en als borstels over end staande: het hoofd was wel de helfte dikker als het te voren was geweest; neus, ooren, mond, alles was swart en verschroit zoo hard als een hoorn gebrand.

De vier persoonen van welke hy door het vyer geslingert was, waren gantsch verdwenen, maar men sag op de vloer nog de assche, en de vloer was zoo swart in gebrand, dat het daar nooit kan uyt gedaan worden, 't welk daar noch te sien is tot desen huydigen dagh, zynde een wonderlyk en gruwelyk exempel aan alle diegene, welke hare siel en lichaam den drank dagelyks opofferen.

Hy meende selven dat de solderingh boven syn hoofd daerby soo deerlyck gebrant wiert, oock moest verbrant syn, hetwelk hy belaste aan den Barbier, die hem de eerste mael verbont, daer na te moeten sien.

De geburen vragden hem waer het vuur van daan gekomen was, en hy antwoorde, dat het de duyvel daer most gebracht hebben: het quam hem, seyde hy schielyk op het lyf als een Blixem, en 't scheen als of de keuken in de lighte brand stond, gelyk een gloeyenden oven, daer ik als in 't midden stond.

Hier quamen nu te hulp, die daer verbaest stonden, en sagen dit grousaen werk aen, vatteden dese ellendigen en beurden hem op, broghten hem naer syn slaepkamer, en terstondt twee der voornaamste Barbiers gehaelt, die met groote ontsteltenis dit werck aensagen, twyffelende aen syn opkomst, den elendigen zyn gebrande gewaet, dat noch overig aan syn gebrande lichaam was, afdeden, o grouwel om te sien, soo een elendigen als daer lagh. Hy die daer lagh klagten gelyck als Job dede, ten spot van de werelt,

ellendigh om aan te sien, ja tot een spiegel en grouwel van alle menschen, dat ider wel magh gedachtig syn, dat Godt hem niet laet bespotten; dat hy voor de deuren staet met syn plagen, want hy is lanckmoedig, maar ook een rechtvaardig Godt. Dus elendig heeft hy gelegen noch 5 dagen, dat hem Godt noch genadigh is geweest, ja dat hy noch tydt heeft gehad tot boete en bekeringh; dagelycks in 't aenschouwen van duysend van Menschen lag hy daer, vermanende dat sy haer aan hem spiegelen soude. hoe wel hy niet garen hadde dat hem ijmānd quam besoecken, want hy dede niet dan klagen, met de spreuken Jobs, *ach myn, ik elendigen! wie sal mijn verlossen van 't lichaam deses Doots.*

Twee of drie dagen voor dit ongeval, was hy nog in een huys geweest, alwaer men Brandewyn verkogt: hy geen geld by sich hebbende, vroeg de vrouw van dat Huys om een maatjen Brandewyn, seide het geld daarna te sullen geven, of indien hy dat niet en dede het aan de duyvel met syn huyl soude betalen: o vreeslyke woorden!

Het lelletjen van syn eene oor, wyl dat het soo hard verbrand was, is ses uren voor syn dood afgevallen, synde soo hard als een hoorn.

Zyn kleeren waren seer verbrand; hy had een Bommesynen Wambuys aan met kopere knoopen, dat ten meesten deel verbrand is, maar van de knoopen kon men niet eene vinden. Onder dit Wambuis had hy een hembroek met tinne knoopen, welke mede verbrand is, maar de knoopen syn gehelendal gesmolten, want men verscheide droppels gesmolten tin op de vloer vond.

De deelen voorts van syn ligchaem waren van 't hoofd tot de voeten soodanigh gestelt, dat hy op

sommige plaatsen tot op het gebeent verbrand was, voornamentlyck op d' eene zyde van syn rug, tot op het gebeente toe, en dat het wonderste was, daar syn kleeren meest verbrand waren, was hy meest onbeschadigt en in tegendeel, daar de kleeren heel waren, was hy wederom verbrand.

In het dikte van syn been, was het soo diep gebrand, dat de Chirurgyn hoe diep dat hy sneede, geen gevoel konde krygen . . . . . T' geen so hard aen syn lyf niet verbrand was, scheen nog wel eenige hoop van genesing te hebben omdat er etter uytvloeyde.

Syn eene been was gantsch niet beschadigt, maar de kous was wederom tot pulver verbrand, maar aan het onderbeen daar de kous heel aan was, bevond men hetselve tot het gebeente toe doorgebrand, waer over groote speculatiën vallen.

Hy tot syn volkomen kennisse gekomen synde, wiert door een Predicant, die daer anstonts gehaelt werde, vermaent tot berouw en boete van syne sonden, daer hy oock groot leedwesen van betoonde.

Men heeft wel meer exempelen van sulck branden, maer so afgrysselyck niet, by BARTHOLINUS *Cent. 3 Hist. Amat. c. 56*, dat buyten *Koppenhagen* een Boer was, die sich aan Brandewyn droncken had versopen, uit welkers hals de vlamme uitschoot. Een andere ook die boven maten Brandewyn had gedroncken quam ook vlam te monden soodanig uit, dat hy niet spreken kon, welke met koud water te drincken, geblust wierd. Deselfde verhaelt ook, *Cent. 1 Hist. 70*, van een Pool, die niet dan vlam en vuur braakte, nadat hy sterk Brandewyn gedroncken had, en daer door verbrand is geworden. Aldaer vertelt hy nog de geschiedenis van eene vrouw te Lion in

Vrankryk, uyt welkers doode lichaam, dat door de Medicyns ontleed wierd, de maag geopend wordende, een vlam uytberstede. CAR. PISO segt ook onder andere, dat ymant Brandewyn die van Malfesei gemaect was, gedroncken hebbende, syn siel met de vlam te monden uytberstede.

Sulke en diergelyke Historien souden wy meerder kunnen te berde brenghen, maar so een als desen Bolswarder kunnen wy niet vinden: synde buyten twyfel een grote straf van God, die niet en wil gesart of getergt werden: dienende ook voor die gene die tot de dronk soo genegen syn: maar wat siet men dagelycks, de menschen syn boos en verkeert, ja gelooven het niet, en laten liever het nat uit de helse rivier *Lethe* in 't lyf loopen, maer daerom sal haar God ook vergeten genadig te syn, en haar altyd in d' eeuwige dorst laten, sonder dat die oyt sal geblust werden, gelyck men van den Ryke man leest, die niet een druppel waters kon krygen om syn dorst te lessen.

Nadat dit geschied was, heeft hy ondertusschen noch vyf dagen geleeft, hebbende in 't bywesen van de Heeren Predikers en duysende andere persoonen, na alle oogenschyn een leedwesen met tranen en God om vergiffenisse gebeden, vermanende alle die van de omleggende steden daer quamen, om hem te sien, dat sy haer aan hem souden spiegelen en haer lichaem niet vervloecken, gelyk als hy gedaen hadde.

En is alsoo met groot berouw, in 't bysyn van twee Predicanten, en veel menschen des namiddags de klokke dry uren gestorven, en volgens de ordinare gewoonte ter aarde gestelt, den $\frac{29}{30}$ Juny, 1681.

Geschreven uyt Bolswaard,

den $\frac{12}{21}$ July 1681.

Wij hebben bij dit verhaal slechts eene opmerking nog te voegen. De echtheid er van is, onzes inziens, genoeg gestaafd door de vermelding daarin van de bekentenisse gedaan aan den Procureur Generaal (van het Hof van Friesland) en Domine PALUDANUS, alsmede de dagteekening der opteekening (misschien volgens dat procesverbaal) zoo kort na het voorval: maar hetgeen dit voorval vooral *zeer* merkwaardig maakt, is dat dese persoon, die zonder aanraking met vuur, uit zich zelve ontvlamde, niet eensklaps als bij andere zelfverbrandingen verkoelde, maar dat deze ongelukkige nog vijf dagen leefde en in staat was de gewaarwordingen bij zijne zelfverbranding ondervonden te beschrijven. Uit dit oogpunt beschouwd, verdient dit nu genoegzaam vergeten voorval wel op nieuw eene vermelding en bij het raadselachtige, dat de zelfverbranding nog steeds omgeeft, kan welligt dit omstandig verhaal daarover eenig nieuw licht verspreiden. Zulks spoorde ons ook aan het niet verscholen, als het was te doen blijven, maar het u mede te deelen.

VERVOLG DER PROEVE

EENER TAALKUNDIGE VERKLARING VAN PLAATSELIJKE BENAMINGEN IN WESTDONGERADEEL.

*Zie Friesche Volksalmanak voor 1855, bladz.
126, enz.*

—

Bornwerd. De laatste syllabe dezer benaming, *werd*, is reeds genoegzaam verklaard, als eene verwering aanduidende, waardoor de mensch zich hier, in zijnen strijd tegen de natuur, beveiligde tegen het hem bedreigend water. Hij verhoogde tot dat einde de, door de natuur reeds opgewerkte, hoogten, in zooverre dit noodig was, op eene voor zijne veiligheid voldoende wijze. De eerste syllabe in dezen dorpsnaam, *born*, is water, eerst in het algemeen, later meer bepaald, water, dat *borrelt*, *opborrelt*, *bron*, *bronwater*. In de *Teuthonista of Duytschlender* van G. VAN DER SCHUEREN lees ik: *Born*, *sprynck*, *fonteyn*, *fons*, *fonticulus*, *scaturies*. En: *Born*, *water*, *aqua*, *unda*, *lympa*, *Nympha*. Men vergelijke hiermede ons *baar*, *waterbaar*, en het friesche w. w. *boorne*, de beesten drinken, eigenlijk, water geven, *boornders-tyd*, de tijd, waarop dit gebeurt en behoort te gebeuren, *boarn-amer*, de emmer, waarin dit gedaan wordt, enz.

Bornwerd is dus ook weder *de werd* tegen het water: eene benaming, die geheel overeenkomt met de gelegenheid van dit dorpje. Het ligt toch op eene

vrij hooge terp, omringd van zeer laag land en met de overblijfselen van een meer in zijne nabijheid, *de Bornwertermar* geheeten. De natuur onzer aangespoelde, lage, streken gaf dus als van zelve aan hare eerste bewoners de namen aan de hand, welke zij aan hunne verblijfplaatsen geven moesten, zoo als de hier en daar verstrooide verhevenheden het aanwezen, waar zij zich vestigen konden.

Bij *Bornwerd* wil ik ook nog vermelden de twee gehuchten, of uitbuurten, *Betterwird* en *Bornwerthusen*, die, ofschoon in het burgerlijke nog min of meer zelfstandig, in het kerkelijke met *Bornwerd* samenhangen. Het kan zijn, dat hier vóór de hervorming kapellen gestaan hebben, omdat in de bulle van paus Pius IV, als men die opgave vertrouwen kan, onder de dorpsnamen in *Westdongeradeel* ook *Bitterwird* en *Bornhuysum* worden aangetroffen. En ook is er onder *Bornwerthusen*, meen ik, een stuk land, dat bij overlevering nog den naam van *it tjerke lân*, het kerke land, land, aan de kerk behoorende, draagt. Als de genoemde bulle wegens de oprigting van een bisdom in Friesland, van het jaar 1561, hier nauwkeurig is, dan zullen die twee gehuchten filiaal gemeenten van *Bornwerd* geweest zijn, om later, bij eene sterkere bevolking, tot parochien verheven te worden. Iets, wat door de invallende hervorming dan verhinderd zal zijn.

De naam *Betterwird* of *Betterwurd*, de klinkers loopen toch door elkander, zal zooveel beteekenen, als de *wird*, *wurd*, *werd*, of *weerd*, die door het water besproeid, of *gebet*, wordt, van het w. w. *betten*, nat maken, b. v. een gezwel. Dit gist mijn vriend, DE HAAN HETTEMA. Of ook kan die naam beteekenen *de werd*, daar het water tegen aan klotst, of

slaat. Men zou dan hierbij het fransche w. w. *battre*, dat ook van den golfslag gebezigd wordt, ter opheldering kunnen aanhalen, benevens ons *baden*, door KILIAEN ook verklaard met *perfundere*, *rigare*, *madidare*, *madefacere*, bespoelen, nat maken, met water bestorten. De keus tusschen deze twee naauw zamenhangende verklaringen van het eerste deel van die benaming zal, mijns inziens, afhangen van de wijze, waarop men het zich voorstelt, dat deze *weerd* door het water bespoeld werd, hetzij met zwakkere of sterkere kracht. *Better* zal dus een zwakkere of sterkere, golfslag zijn, die voortduurt, daar de *r* hier during, aanhoudendheid, van werking kan aanduiden, zoo als in *bitter*, *donker*, enz. Men kan hier nog ter opheldering zich op het zwitsersche en beijersche *battern* beroepen, dat door STALDER en SCHMELLER, in de beteekenis van slaan op onderscheidene wijze, wordt opgegeven. Hier bij *better* aan het nederlandsche *beter* te denken gaat niet, daar deze *weerd* niet beter is dan de andere, ofschoon *beter* in het friesch *better* is.

Bornwerthusen, in de aangehaalde bulle *Bornhuysum*, ook, zie *Oud en Nieuw Friesland* van de HAAN HET-TEMA, bl. 13, *Bornmerhuizen*, voluit *Bornwerderhuizen*, is zooveel als de huizen van, of onder het behoer van *Bornwerd*. Toen *Bornwerd* een dorp, voorzien van die regten, welke in die vroege tijden een grooter of kleiner aantal huizen tot een dorp verhieven, geworden was, stichtte de een of andere ingezetenen van *Bornwerd* een of meerdere huizen op die plaats, nu *Bornwerthusen* gheeten. Dit houd ik voor de reden en oorsprong dier plaatselijke benaming. Wanneer en hoe die dorpsregten zijn opgekomen, zal wel onmogelijk zijn op te sporen. Uit geringe beginselen zijn zij

zeker ontwikkeld; en hunne uitbreiding en volmaking hangt op het innigst met de invoering van het canonieke of kerkelijk regt alhier te zamen. Het christendom heeft dus ook hicrop zijne weldadige en beschavende invloeden uitgeoefend. Het heeft bewerkt, dat men begon te zeggen: die huizen liggen *onder het behoor en den klokslag* van dat of dat dorp, hier onder het behoor en den klokslag van *Bornwerd*. Toen *Bornwerd* dus eene parochie geworden was en kerk, toren en klok, gekregen had, kon eerst het ontstaan van *Bornwerthusen* als een aanhangsel daarvan mogelijk worden. Zoo kwam er meer verband en zamenhang in het leven onzer vaders; en die vereeniging leidde hen den weg der beschaving al verder en verder op.

De zes dorpen, wier namen ik hier gepoogd heb te verklaren, werden in den loop des tijds weder onder elkander door wederkeerige behoefte, met den naam van *de Holwerder zes*, vereenigd. Die benaming bestaat nog heden ten dage, hoezeer het begin dier verbintenis en de uitgestrektheid van hare regten en verplichtingen in den vorigen tijd geheel onbekend zijn. *Holwerd*, misschien als het oudste en tevens het grootste dier dorpen, heeft er den naam aan gegeven. Gevoel van behoefte bragt ze tot stand, zooals dit met alle vereenigingen van menschen het geval was. En uit het kleine ontstond in de volmaking der maatschappij het grootere.

Het eerste charter, waarin ik het dorp *Holwerd* als verplicht tot het medeonderhoud van de *Ee* gemeld vond, is van het jaar 1489, *Charterb. I. d. pag. 248*. *De aquaeductus*, daarin genoemd, zal toch wel de waterleiding naar de *Ee*, wezen. De ingezetenen van *Ferwerd* en *Holwerd*, wordt in die verklaring eener oudere acte van 1314 gezegd, zullen naar hun ver-

mogen en het getal hunner pondematen, *libratarum*, tot het graven en de verandering, zoo die noodig is, van die waterleiding betalen. *De Holwerdera Sex* komt mij het eerst voor in een charter van 1487, *charterb. I, pag. 739*, houdende schikkingen aangaande de slatting der *Ee*. Daarin wordt bepaald: *Item* de stad *Leeuwarden* en *Leeuwarderadeel* (zullen) daarover ook op den voorschreven dag beraadslaan, dat zij later zoo veel zullen slatten, als er te voren geslat is van *Ferwerderadeel* en *de Holwerder zes*. Ik heb deze woorden getrouw uit het oude friesch vertaald hier gegeven. Reeds toen bestond die vereeniging, of *communitas*, tot bestrijding van het water al: en wie weet, hoe lang zij toen reeds bestaan had? In eene ordonnantie van wegen den hertog van Saxon 1510 op het maken der zeedijken wordt wederom *de Holwerder sessen* genoemd als verplicht, om mede in dat onderhoud te deelen. *Charterb. II, pag. 75*. Nogmaals komt die vereeniging onder den naam van *Holwerda sessen* voor, in den *Leppabrief* van 1478, als verplicht tot de medeslatting der *Ee*. *charterb. II d. pag. 142*. Als mede gehouden tot het opbrengen van zes stuivers op de flooreenrente aan SYDS TZJARDA als dijkgraaf in Oostergo ontmoeten wij *de Holwerde sessen* in een reversaelbrief, betrekkelijk het opmaken der dijken, bekrachtigd ten landsdage van 1529. *Aldaar*, bl. 184. Weder *aldaar*, pag. 226, in eene ordonnantie van den hertog van Saxon van het jaar 1503, aangaande het maken der dijken, uitwateringen, enz. *De Holwarder sessen* moeten mede, naar vorige ordonnantien, de *Ee* graven. Op nieuw treffen wij *de Holwarder ses* aan in een accord omtrent de verschillen over het slatten van de *Ee* van 1506; weder *aldaar*, pag. 253. Daarin wordt bepaald, dat het klooster

Claarcamp met de *Holwarder zes* zal beginnen te slaten, met hunne helpers, waar Ferwerderadeel ophoudt, tot aan de nieuwe sluis toe. Dan al genoeg, zoo niet te veel, vrij dorre aanhalingen uit het *charterboek* van plaatsen, waar wij van de *Holwerder zes* gewag gemaakt vinden. Men vergelijkte hiermede het werkje van mijn vriend, DE HAAN HETTEMA, *Leeuwarden*, enz. bl. 43 en vervolgens. Deze zes dorpen hadden in hunne vaarten hunne waterlossingen in de *Ee*. In sommige dier vaarten werden als waterkeeringen en waterlossingen dammen en zijlen, ook blokzijlen genaamd, gelegd, waarvan de vaarder- bornwerder- en damzijl in de *oude keeg* met name gemeld worden. Alleen de plaats, waar damzijl gelegen heeft, is nog bij overlevering bekend. De naam *oude keeg* wijst ons naar laag, moerassig land, in zijne oorspronkelijke beteekenis. *Kegen*, *kogen*, waarvan ook de naam *koggen*, *kogge*-schepen, beteekenen, zoo als ik gis, land, waaruit het water opborrelt, als men er overgaat. Men kan hiermede ter opheldering, vergelijken het latijnsche *coquere*, ons *koken* en het deensche *koge*. Zoo is ons *kwelder* land, waar het water uit opkwelt, of opwelt. Zulk laag land behield ook den naam van *kegen*, nadat het ingedijkt was en zoo niet langer voor eb en vloed bloot lag: zooals de *holwerder keeg* in de westerpolder. Ja zelfs werd die naam overgedragen op de geul, slink, later, eene vaart naar de *Ee* voor *Ternaard* en *Hantum*, nu nog onder den naam van de *oude keeg* bekend, ofschoon dan geene vaart meer. Zoo veranderen de zaken en omstandigheden, terwijl de oude namen blijven.

De *holwerder zes* moet thans nog, hoezeer de toestand der waterlossingen en der dorpsvaarten veranderd is, mede betalen tot het onderhoud van het hoofdwater

de *Ee*, zoo als bij de laatste Eeslatting weder geschiedde. Dan genoeg hier over.

Hiaure, vroeger *Hyowr*, in de spreektaal bij ons de *Jouwer*, en in onderscheiding van het vlek *Joure*, in de spreektaal *de grutte Jouwer*, *de lytse Jouwer* genaamd, is een dorpsnaam, wiens beteekenis niet dan bij gissing te vinden is. Wanneer wij de *h* hier als een voorvoegsel mogen aannemen, om de vroegere uitspraak van dit woord, zoo als men eertijds ook *hjoed* voor het tegenwoordige *joed* sprak en schreef, dan houden wij *yowr*, *jouwer*, over. Kan nu *jouwer*, de spelling met *j*, of *y* komt hier toch minder in aanmerking, ook zamengesteld zijn uit het bepaald aanwijzende *jae*, *de*, *die*, zoo als bij GYSBERT *jae faem*, *die meid*, en *ouwer*, *owr* of *awr*? *Ouwer*, of *oure*, de *r* springt toch ligt voor- en achterwaarts over haar klinker henen, is land, oever, land, dat van water omringd is. Men vergelijkte verder hiermede, het friesche *oere*, bij GYSBERT *wure*, nederlandsch *oever*, latijn *ora*, rand, kant, streek, enz. *Jouwer* zal dan zooveel zijn als de kant, de rand, van, of aan een water, land in het water; vervolgens de huizen, of het dorp, daarop gebouwd. Dit dorpje ligt toch ook als op den rand en in de nabijheid der Ternaarder en Hantumer vaart, die vroeger veel wijder geweest zal zijn, en het is omringd van laag land, en daardoor als mede door die vaart, gescheiden van de *Holwerder zes*; iets, wat in vroegere eeuwen nog in veel hoogerem graad moet plaats gehad hebben.

Gedeeltelijk althans ligt nog onder het behoor van *Hiaure* een klein gehucht, *lytse Leer*, kleine Leer, genaamd, met eene vrij hooge terp er bij: *Leer* zal zooveel zijn als eene woning, eene verzameling van woningen, op eene plaats gebouwd. Zoo was bij de

Romeinen *lar*, of het m. v. *lares*, ook een huis, van daar een huis- of haardgod. SCHMELLER geeft ook in zijn voortreffelijk *Beijersch Woordenboek*, op het woord *lár, ler, lohr, lahr, lehra, lern*, enz. op als plaatselijke benamingen en haalt nog ter opheldering daarvan uit het oud duitsch van OTFRID *gilari* aan, dat *habitatio, mansio*, woning, verblijf beteekent. De lage landen, opdat ik dit er nog bijvoege, ten west noordwesten van *Hiaure* en oost noordoosten van *Bornwerd* heeten *de kolken, kolklanden*, waarin zich hier en daar kleine hoogten bevinden, onzeker van welken oorsprong en tot welke bedoeling opgeworpen.

(Wordt vervolgd.)

SPREUKJES.

Tink alle harten by jiemme eigen, om goed te leren tinken in dwaan.

Uus hart bedraagt altyt uus forstân.

LA ROCHEFOUCAULD.

Dit is wier, as wy de lampe fen uus forstân ir net ticht by hâde, of har utgean litte.

Wy kinne allike min de dead as de sinne flak yn it gesicht sjean.

DESELDE.

My tinkt, dit hoeft ek net, as wy uus ægen ir mar net for ticht knipe.

Uus ljeafde for uus seis is de grutste fen alle flaaisters.

DESELDE.

Hjir is neat jin te sissen: mar goed wier it for uus in oren, as ir meer tjin dien in litten ward.

It is in grutte dommens, allykmel linne wys lykje te wollen.

DESELDE.

Disse tekst het nin forklerinch fen dwaan.

De âde gikken binne gikker as de jonge.

DESELDE.

Uus sprekward is derom ek in wier wurd,
Ad mál.

Boppe al.

In bytje minsken hawwe ir forstân fen om âd
te wæsen.

DESELDE.

Derom binne ir âde gikken, in hjirom binne jae
de grutste.

De geveinsdens is in ere, dy 't it quea de deuchd
oondocht.

DESELDE.

Sa folle sterker is it goede as it queade.

As de ondeuchden nus forlitte, flaaie wy uus mei
te ljeauwen, dat wy it binne, dy 't har forlitte.

DESELDE.

As wy it quea net langer dwaan kinne, meitse
wy uus jamk wys, dat wy it net meer dwaan wolle.

It wegerjen fen ere in prijs is in forlanchst om
twaris prise te wurden.

DESELDE.

Sa kinne wy uus forklaaie, dat wy uus sels in
ore uus ek net meer kinne.

WAT MAT IK LJEAUWE?

Dat twa nin trye is, dat it goede scheidt fen 't quea;
Datt' dead uut 't libben komt in 't libben uut de dea;
Dat al wat stof is yn in ywich roon omrint:

Dat God uus ljeaf het in allinne uus bêst mar kint;
 Dat wy him as uus Heit mat ljeafje in tankber wæse:
 In op syn jiften all' syn ljeafde matte læse:
 Dat alle minsken lyk as ik syn bern ek binne:
 Dat hy uus alle ljocht 't in waremt mei syn sinne:
 Dat wy sa ljocht in warmtme oon elkor matte jaan:
 Dat wij him neidogg; wat syn ljeafde uus foor wol dwaan:
 Dat wy hjir tankberheid in ljeafde uut matte struie,
 Dy freget hy fen uus in dy sill' nooit fordruie.

R. P.

TWA FORTELLINCHS.

JOHN SCOT ERIGENA, in tige great wysgeer, ynne 9 ieuw yn Ierlân te wrâd komd, siet iens flak oer KAREL de keale fen Frankrijk oon tafel. De keuninch frege him, gikjeiende: hoen grutten oafstân is ir tusken in *schot* in in *sot*? De breedtme fenne tafel, wier syn sniddich antwurd.

II.

Doe KAREL V ynne foorste helte fenne 16 ieuw Romen ynnommen hie inne paus CLEMENS VII yn it kastiel S. Angelo opsletten hâde, seiene ytlike spotfoeggels: nou is it dan wol wierheit, *papa errare non potest*, de paus kin net dwalen. De moerren fen it kastiel keerden him.

Oernommen uut it wurk: *Geschiedenis der hervorming van Dr. J. H. MERLE D'AUBIGNÉ, nederl. vertal. l. d. bl. 57, en 2 d. bl. 81 trock*

R. P.

NOORDWOLDE

IN DE GEMEENTE WEST-STELLINGWERF.

Het zal misschien velen mijner landgenooten, geboren en getogen in het midden onzer provincie gaan, even als het mij gaat, dat wij namelijk minder bekend zijn met de plaatsen, aan de grenzen van ons gewest gelegen, dan met die, welke in onze nabuurschap liggen, en het is voornamelijk om de kennis, ook aan die, van ons verwijderde oorden, zoo veel mogelijk te verspreiden, dat ik mij, door eenen mijner bekenden, die zelfs de voornaamste bouwstoffen heeft geleverd (1) heb laten overhalen, in den *Frieschen Volksalmanak* eene geschiedkundige beschrijving van het dorp, aan het hoofd van dit opstel genoemd, te leveren. Te eerder heb ik aan dit verzoek willen voldoen, eensdeels omdat te dier plaatse nog al belangrijke gebeurtenissen zijn voorgevallen, waarvan men de nauwkeurige berigten elders te vergeefs zal zoeken, en anderdeels, omdat *Noordwolde* een dorp is, hetwelk door deszelfs snel toenemenden bloei en welvaart allezins verdient, nader bekend te worden. Hare bevolking immers in 1833 slechts 1150 zielen (2) bedragende, in 1840 reeds tot 2100 (3) en

(1) Voor wiens rekening dan ook komen, de feilen, welke ik mogt begaan hebben, vooral wat den tegenwoordigen toestand van *Noordwolde* aangaat.

(2) *Aardrijkskundig Woordenboek van Friesland*, uitgegeven bij SMALLENBURG te Sneek in 1833.

(3) A. J. v. D. AA, *Aardrijksk. Woordenb. der Nederl.* 1840.

in 1851 tot 2481 (1) gestegen, wordt thans boven de 3000 gerekend.

Het dorp heeft zonder twijfel, evenals *Oosterwolde*, drie uren van daar liggende, zijnen naam ontleend van de menigvuldige bosschen en wouden, waarmede het oudtijds omringd was, en is het laatste dorp van *Friesland*, tegen de grenzen van *Drenthe* gelegen.

Het oude *Noordwolde*, twintig minuten gaans meer noordwaarts, dan het thans bestaande, was in het begin van de veertiende eeuw, eene lange streek huizen, zich oostwaarts van *Zandhuizen* uitstreckende tot aan *Finkega*, echter zal dit wel geene buurt van aanëengeschakelde gebouwen geweest zijn, zooals men die tegenwoordig in de meeste dorpen van dit gewest vindt, maar landbouwers woningen en arbeiders hutten op betrekkelijk groote afstanden van elkander staande, even als in sommige afgelegen streken nog gezien worden.

Hoogstwaarschijnlijk hebben de Noordwolders, even als de overige inwoners der beide Stellingwerven, in 1306 deelgenomen aan den strijd tegen GUIDO VAN AVENNES, bisschop van *Utrecht*, die hen tot gehoorzaamheid wilde dwingen, en vergramd over hunnen tegenstand, het wreedaardig plan vormde, hunne bezittingen te vuur en te zwaard te verwoesten, doch gelukkig door hevige stormwinden en geweldige regenbuijen in dit boos opzet werd verhindert.

Ongeveer eene halve eeuw later (1361) werden de ingezetenen van de Stellingwerven, benevens *Steenwijker-woud* en de omliggende landen op nieuw overvallen door eenen bisschop van *Utrecht*, en wel door den krijgshaftigen JAN VAN ARKEL, onder voorwendsel, dat zij hem de verschuldigde onderdanigheid ge-

(1) *Prov. blad v. Friesl.* No. 82.

weigerd hadden. Zij verweerden zich dapperlijk in den strijd, maar moesten eindelijk, na veel volk verloren te hebben, voor de overmagt bukken. Van alle kanten door de Utrechtsche benden vervolgd, werden hunne dorpen en huizen verbrand en hunne have en goed geplunderd en geroofd. Ten einde raad, en nergens uitkomst ziende, waren zij genoodzaakt zich te onderwerpen en eene boete van 10,000 oude schilden op te brengen. Spoedig evenwel staken de Stellingwerwers het hoofd weder op, en vielen den Bisschop af. Woedend over dit gedrag, verzamelde deze in aller ijel een nieuw leger, viel weder in het land, verwoestte de, in haast opgeworpen schansen en versterkingen, en plunderde en vernielde *het naaste dorp*, zooals SCHOTANUS zegt (1). Dit *naaste dorp* zal zonder twijfel *Noordwolde* geweest zijn, daar dit, zooals wij boven zagen, het dichtst bij *Drenthe*, het grondgebied van den Utrechtschen Bisschop, gelegen was. Misschien is de groote metalen pot met een wijden buik, rustende op drie gegoten poten, doch zonder eenige figuren, meer dan een emmer water kunnende bevatten voor vijf en twintig jaren diep onder het *laage* veen gevonden bij de zoogenaamde *Molenburen* en thans in het bezit van den heer S. BOVENKAMP te *Noordwolde*, een overblijfsel van dien togt. Meer waarschijnlijk is dezelve echter van veel vroeger tijd, daar zij veel te diep onder het laag veen gezeten heeft, om niet ouder te zijn dan de XIV eeuw. Even als op andere plaatsen, vond men voor eenigen tijd onder het hoog veen nog gaaf greenen hout, waarvan aan sommige stukken brandteekenen te zien zijn, alsmede een horen van een hert en eenige hazelnooten.

---

(1) *Kerkl. en Wereldl. Gesch. v. Friest.* bl. 186.

Na boven vermelde verwoesting schijnen de inwoners, die gespaard bleven en niet voor altijd naar veiliger streken verhuisd waren, zich meer westwaarts verplaatst te hebben, en is allengskens het tegenwoordige *Noordwolde* (op ongeveer twintig minuten afstand van het oude dorp van denzelfden naam) met *Zandhuizen* vereenigd, ontstaan. De betere gelegenheid om de turf uit de hooge en lage veenen te water te vervoeren, heeft denkelijk aanleiding tot deze verhuizing gegeven, omdat men, daar de grond zeer moerassig en waterachtig is, met meer gemak, kanalen en vaarten konde graven en hooger op het vervoer per as moest geschieden. Op de plaats, waar het eerste *Noordwolde* moet gestaan hebben, vindt men sporen van het oude kerkgebouw; het kerkhof lag op eene hoogte, omringd door eene gracht, ook zijn er stukken van eene klok, die voorzeker in den toren gehangen had, gevonden. In deze streek heeft ook een molen, vermoedelijk een korenmolen gestaan, blijkens een molensteen, welke voor weinige jaren dáár nog aangetroffen werd.

Dat reeds lang vóór de kerkhervorming het nieuwe *Noordwolde* bevolkt was, blijkt uit het gewijde kerkhof, gelegen bij de tegenwoordige Protestantsche kerk, welke in 1640 moet gebouwd zijn, tot zoo lang had men zich met de oude Roomsche kerk beholpen, na de beelden enz. daaruit genomen te hebben. De toenmalige Predikant was HENRICUS HORSTENIUS genaamd, die tevens de nabijgelegene dorpen *Boil*, *Steggerda* en *Finkega* moest bedienen. terwijl de eerste hervormde leeraar alhier in 1591 de dienst verrigtende, MARTEN EVERTS KUIJPER heette, en behalve de bovengenoemde dorpen, ook *Peperga* en *Blesdijke* onder zijn bestuur had. In 1727 zijn

Noordwolde en *Boil* van *Steggerda* en *Finkega* in het kerkelijke gescheiden, gelijk zulks reeds vroeger met *Peperga* en *Blesdijke* het geval was.

Hoewel de Stellingwerfers en hunne naastbijgelegen landgenooten nog menigmaal in de geschiedenis voorkomen, dan eens als zich op nieuw tegen hunne vermeende Heeren, de Bisschoppen van *Utrecht*, met ongelijken kans verzettende, dan eens, als partij trekkende in de twisten tusschen de Schieringers en Vetkoopers, of in de Saksische, Bourgondische en Geldersche oorlogen, worden echter nergens *Noordwolde* en zijne inwoners met name genoemd, en kunnen wij dus deze feiten, van elders genoeg bekend, hier met stilzwijgen voorbijgaan. Toen evenwel in 1672 de Bisschop van *Munster*, CHRISTOFFEL BERNHARD VAN GALEN, met de Koningen van *Engeland* en *Frankrijk* en den Bisschop van *Keulen* zamen-spande, om ons vaderland ten onder te brengen, moest ook *Noordwolde* nieuwen aanstoot lijden.

Op het berigt dat de Overijsselsche steden zich aan de Munstersche en Keulsche benden hadden overgegeven, en deze zich op de grenzen van *Friesland* bevonden, heerschte er eene algemeene verslagenheid bij onze landgenooten. Te vergeefs om hulp uit *Holland* en *Groningen* gevraagd hebbende, was men geheel aan eigen krachten overgelaten. In aller ijl werden de buitenfortificatien der provincie hersteld en met krijgsbehoeften voorzien. Onder dezen behoorde ook de schans *Bekhof* of *Bekaf*, niet ver van *Noordwolde*, aan de rivier *de Linde*. Herhaaldelijk trachtte de vijand dezelve met storm te bemagtigen, doch werd door de dappere bezetting telkens afgeslagen; onder anderen gebruikten de boeren de list van hunne eggen en ploegen omgekeerd, met het scherp naar boven,

op den grond te plaatsen, zoodat het de ruitery en ook het voetvolk onmogelijk was, er over te komen. Vruchteloos poogden de belegeraars de ingezetenen van *Noordwolde* tot de overgaaf te bewegen; men wil zelfs, dat zij zoo onmenschlijk waren, om kleine kinderen, door hun gevangen, op de punten hunner bajonetten te rijgen, en de ouders met gruwzamen spot toe te roepen: „Hoor mijn vogeltje eens kraaijen,” doch hoewel de krijgsknechten van VAN GALEN, door hunne lust tot plunderen en moorden berucht waren, kan men, zonder betere bewijzen, dan de eenvoudige overlevering, aan dergelijke, de menschheid onteerende, barbaarschheid, bezwaarlijk geloof hechten. Wat hiervan zij, de soldaten bereikten hun oogmerk niet, de inwoners bleven tegenstand bieden, en de verliezen, elders in *Friesland* en *Groningerland* geleden, noodzaakten de Bisschoppelijke benden, onverrigter zake, af te trekken. Na hunne afreis is bij of in boven gemelde schans gevonden eene fraaie hemelsblauw en karmozijn gekleurde glazen flesch, met ribben van buiten, met een beker van dezelfde stof en kleur; doch zonder ribben, welke omgekeerd op de hals van de flesch geplaatst was. Men wil beweren, dat deze den Bisschop toebehoorde en hij daaruit gedronken heeft, doch zonder ribben, welke omgekeerd op de hals van de flesch geplaatst was. Men wil beweren, dat deze den Bisschop toebehoorde en hij daaruit gedronken heeft, doch het is mij nergens gebleken, dat hij in persoon het bevel in deze streken heeft gevoerd. Even als de bovengenoemde metalen pot is de flesch met het glas thans het eigendom van den Heer BOVENKAMP.

In latere tijden heeft *Noordwolde* in het lot van zijne naburen gedeeld, en is van alle verdere aanval-

len bevrijd gebleven. Het graven van vaarten, kanalen en wegen heeft grootelijks tot den bloei en toenemende welvaart van dit dorp bijgedragen. In 1645 maakte men een begin met het daarstellen van eene vaart door de hooge veenen, eerst de *Compagnies*, thans de *Heloma-vaart* genaamd, eens deels tot betere afstrooming van het water uit de moerassige gronden, anderdeels om gemakkelijker met schepen de turf te kunnen vervoeren. Deze algemeene vaart, in de *Linde* uitlopende, waarin vier sluizen en onder dezen het buiten-vallaat geplaatst zijn, dient, om het boven water te kunnen keeren. De graverij uit de hooge-veenen heeft in den omtrek van *Noordwolde* bijna geheel opgehouden en de vroeger uitgebaggerde lage veenen worden thans tot hooi- en weilanden gebruikt.

Even als op andere plaatsen in dit gewest, worden ook hier de grootste heidevelden en bosschen ontgonnen, en waar men vroeger, niet dan dorre en onvruchtbare zandwoestijnen zag, vindt men thans huizen en hutten, omringd van bloeiende tuinen en weiden, zoodat de meeste bewoners in staat gesteld zijn, eene koe, althans een paar schapen den kost te geven. Vlijtiger dan in de meeste andere oorden van *Friesland*, houdt de arbeidende klasse zich ook, sedert de laatste een halve eeuw zomers en winters onledig, met het maken van mandjes en schoenmakers pluggen, van welke eerste bij wagens vol, over *Steenwijk* naar *Amsterdam* worden vervoerd, en waarmee een groot huisgezin somtijds zes of zeven gulden in de week kan verdienen.

De taal is een mengelmoes van de Overijsselsche, Drentsche en Friesche dialecten, ontstaande uit de ligging van het dorp aan de grenzen van die drie provincien.

De Hervormden zijn er het talrijkste en bezitten eene, in 1853 geheel vernieuwde kerk, waaraan ten noorden een groot stuk is aangebouwd, evenwel zonder toren of orgel; de twee klokken bevinden zich in een klokkenhuis bij de kerk. Roomsche Catholijken zijn er slechts weinig in getal, en deze gaan bij *Steggerda* of in de kolonie *Frederiksoord*, ter kerk. Doopsgezinden en afgescheidenen bevinden er zich bijna in het geheel niet. De Joden, uit acht of tien huisgezinnen bestaande, hebben eene Synagoge midden in het dorp, met een kerkhof op twintig minuten afstands.

Van veel belang is voor deze plaats de nabijheid van de kolonien van weldadigheid, uithoofde van den aanvoer derwaarts van allerlei levensmiddelen en andere handelsartikelen, welke de kolonisten meenen noodig te hebben, boven die, welke zij verplicht zijn van de *Commissie van Weldadigheid* aan te nemen. Door de ondernemingen van de Heeren TEN CATE, FENNEMA en GORTER van *Sneek*, en van landbouwers uit andere oorden van het gewest, die zich hier van tijd tot tijd nederzetten, door wier invloed men grootendeels de nieuwe bestrating van het dorp en andere verbeteringen te danken heeft, neemt *Noordwolde* dagelijks in bloei toe, ook draagt hiertoe veel mede de weekmarkt, welke op Donderdag gehouden en veel bezocht wordt. Sedert het vorige jaar zijn er drie veerschepen aangelegd, (vroeger bestond maar een, dat om de veertien dagen naar *Sneek* voer) waarvan twee naar *Sneek* en *Heerenveen*, en een naar *Leeuwarden* en *Steenwijk* vaart. Er bestaan thans in het dorp eene scheepstimmerwerf, eene blaauwverwerij, eene leerlooijerij, een korenmolen

en eene kalkbranderij. In het vorige jaar werd er een groot armhuis gesticht.

Bergum, Augustus 1855.

H. BAERDT VAN SMINIA.

HET ZIEN VAN DEN NIEUWEN VUURTOREN OP SCHIERMONNIKOOG.

Het prachtig starrenheir verdwijnt van 's hemelsbogen;
Het vale zwerk onthult zijn somber kleed,
Natuur maakt zwijgend zich gereed:
Dra zal in 't golfgeklots, en 't woest geraas der winden,
De zwakke mensch de stem der hoogste Almagt vinden.

Een' tastb're duisternis omringt me aan alle kanten,
Terwijl het stormgeloei giert door 't geboomt,
De regen van den hemel stroomt.
De landman spoedt zich voort, om vrij van bange zorgen,
In de armen van den slaap te rusten tot den morgen.

Daar jaagt, door 't pekelveld, ten speelbal van de golven,
De brooze kiel belaân met rijke vrucht,
Der stoutste borst ontglipt een' klagt:
De schrikb're nacht verbiedt, bij 't buld'ren der orkanen,
Door 't schuimend pekelnat den regten weg te banen.

En blinde klippen rif, en branding, rots en stranden . . .
Zij grimmen d' armen zeeman aan.

Hij ziet den dood aan zijne zijde staan.
 En voelt, met biddend hart, en onder bang verbeiden,
 Den vreesselijken schok, die hem van de aard zal scheiden.

Daar klinkt eensklaps een kreet van 's sloop'lings dank-
 Hij is gered, die reeds verloren scheen! b're lippen!
 Waar rigt toch ieders blik zich heên?
 Het is de baak, God lof! op Frieslands Oog verzezen,
 Die in deez' schrik'b'ien nacht de levensgids wil wezen.

Zijt dankbaar Deen en Noor en Eng'lands fiere zonen!
 En allen, die uw kracht den zeegod wijdt,
 Zijn magt trotseert, zijn woên bestrijdt!
 Daar hangt aan 't duister zwerk, te midden van de baren,
 De ster der hoop, die u voor schipbreuk wil bewaren.

De boeg gewend, de koers veranderd, moed gegrepen,
 Geen strand, noch branding wacht uw spoor,
 Uw gids licht, onvermoeid, u voor:
 Dra is, op veil'ge reê uw lijf en kiel geborgen,
 En blinkt in 't vaderland de lichtstraal van den morgen.

Wat staat de levenszee des sterv'lings vaak verbolgen.
 Wat tastb're nacht dringt dikwijls tot hem door,
 Zijn gids nochtans wijst hem het spoor:
 De ster der hoop, God lof! wil hier zijn krachten schoren
 En rigt zijn' koers naar 't land van 't eeuw'ge morgen

Aalzum, Sept. 1854.

gloren

J. HEMSEN.

AVONDMIJMERING.

Zit ik soms alleen te mijn'ren
 Of te wachten op mijn' man,
 'k Denk dan aan mijn' vroeg're dagen,
 Daar 'k met vreugd aan denken kan.

'k Denk aan mijne kinderdagen,
 Dagen van genot en vreugd;
 Hoe dan speelgoed, school en boeken,
 Hoe dan alles 't hart verheugt.

'k Denk aan mijne meisjesjaren,
 Toen de liefde kwam in 't spel,
 Rozen voor de voet ontloken . . . . .
 Wat verliep de tijd toen snel!

'k Denk dan aan mijn huwlijksleven,
 Aan hem, dien ik teeder min,
 Die met allen lust en ijver
 Zorgen blijft voor 't huisgezin.

O! Geluk woont in ons midden;
 't Gaat gepaard met liefde en trouw —
 En ik ruilde met geen' koning,
 Zoo hij ook al ruilen wou!

'k Denk aan mijnen braven vader,
 En de lessen, die hij gaf; —
 'k Denk aan mijne dierb're moeder,
 Die nu rust in 't donker graf.

Ja, dáár rust zij — bet're moeder
 Zag men nimmermeer op aard;
 Dat altijd haar nagedacht'nis
 Bij haar kind'ren blijf bewaard!

Lieve, vroeg gestorven' moeder! —
 U zien wij op aard' niet meer
 O dat we eens, te zaam vereenigd,
 Met u leven bij den Heer!

'k Denk aan mijne lieve kind'ren,
 Die daar, vlug en wel te vreên,
 Vrolijk met elkander spelen —
 Zie! hoe dart'len zij daar heen!

Als zij 's avonds, moe van 't spelen,
 Rusten op hun legersteê,
 En dan eerst nog staamlend bidden,
 Dan bidt 't moederharte meê:

Vader! dat Uw' nimmersluim'rende
 Oogen op hen nederzien;
 Wil ze ook dezen nacht bewaken,
 En hun verder hulpe biên.

'k Dank U, God! voor al het goede
 Hun bewezen dezen dag; —
 O dat zij voorspoedig groeijen
 En U eeren met ontzag.

Schenk ons, Vader in den hemel!
 Moed en kracht, om met verstand
 Hen door Godsvrucht op te voeden
 Voor een beter Vaderland!

U, mijn God! zal 'k nooit vergeten,
 Neen! U loof ik al den dag!
 Dat ik altijd vol vertrouwen,
 Vader! aan U denken mag!

Pacsens,
 1854.

J. MEBIUS,
geb. WASSENBERGH.

DE GENEZEN KONING.

EENE OOSTERSCHE VERTELLING.

Wie droom' van bestendig geluk hier beneên,
 Van zonglans en wolk'looze dagen;
 Wie steeds op een pad hoopt van rozen te treên,
 En over geen dorens te klagen;
 Hij reize vrij landen en Staten in 't rond!
 Maar, wáár hij zijn droomen verwezentlijkt vond?
 Dat blijft gij hem vruchteloos vragen.

Daar troonde weleer in het Persische rijk
 Een Koning, vermaard door zijn deugden;
 Geen koning in volksgunst en eer hem gelijk,
 Zoo ver 's lands geschiedboeken heugden.
 Maar boven die volksgunst, zijn deugden ten loon,
 En meer nog dan rijkdom en scepser en kroon
 Gold FREDUN zijn huislijke vreugde.

Hem was eene gade, verstandig en zacht,
 Liefstallig en rein ook van leven
 En schoon, als de roos in haar bloeiende pracht; —

Een kleinoed, schaars Vorsten gegeven,
 En deelend' in 't huiselijk zoete geluk,
 Vergold hem de staatszorg, gevaren en druk,
 IRANDOCTE's liefde en tronwe.

Maar eensklaps, daar foltert — o naamlooze smart!
 Een moordende koorts zijne gade;
 En bad voor haar leven zoo vurig zijn hart,
 Om redding en hulp . . . . 't is te spade:
 De dood schroomt geen' banden, hoe vast ook gestrikt,
 Al zijn ze met purper en goud als doorstikt,
 Hij scheurt die en kent geen' genade.

Zij sterft, en haar sterven stort allen in rouw,
 Als had men een' moeder verloren, —
 En FREDUN klaagt jamm'rend bij 't lijk van zijn' vrouw
 En wil naar geen troostrede hooren,
 „Neen,” spreekt hij, „geen balsem mijn wond immer heelt,
 „Geen leven voor mij meer, waar zij niet in deelt!
 „De dood kan alleen mij bekoren.”

Hij zondert zich af in het stilst' van 't paleis,
 En wil er geen toespraak gedoogen;
 Ontzegt zich wanhopend verkwikking en spijs,
 En weert ook den slaap uit zijn' oogen.
 Zoo tobt hij en weeklaagt en bidt om den dood,
 Zoo zijn reeds in kommer en stijgenden nood
 Drie dagen en nachten vervlogen.

Dáár nadert een wand'laar. Aan houding en gang
 Herkent men den achtbaren grijze
 KULAI, des konings vertrouwde sints lang
 Den luister van Indie's Wijzen,
 Hij vraagt en verkrijgt het verlangde gehoor,

En dringt tot den schuilhoek des treurenden door,
Om weer zijnen moed te doen rijzen.

„O Koning!” zoo spreekt hij, „ik kom niet uw smart
Door ijdel en troost nog vermeêren;
„Neen! 't is om uw gade, gescheurd van uw hart,
„In 't leven terug te doen keeren.
„In 't schrift van een' Oude zag eenmaal mijn oog
„Een middel, onfaalbaar, dat nooit nog bedroog,
„Eenvoudig en ligt om te leeren.”

„Laat hooren, KULAI! maar 'k duld thans geen spot!”
„In waarheid, ik heb het gelezen:
„Men zoek' slechts drie menschen, te vreên met hun lot,
„Wier geluk niet volmaakter kan wezen.
„Men schrijf hunne namen op 't graf van uw Ga,
„En door hunnen invloed verrijst zij weldra
„En is weer uw vreugd' als voor dezen.”

„Welaan,” spreekt de koning, „gij geeft mij weêr moed,
„'k Wil 't middel beproeven en leven;
„Gij zelf, kies, o Wijze! die menschen met spoed,
„En wil mij hun namen dan geven,”
En ijlings, daar rennen de boden in 't rond;
En waar zich een sterv'ling gelukkig bevond,
Zijn naam moest den Wijze geschreven.

't Duurt kort, en er klopt, met onstuimige drift,
Een jong'ling. KULAI doet open.
Hij toont reeds van verre zijn naam in geschrift,
En hijgt naar den adem van 't loopen.
„Hier, Vader! kom spoedig — en red maar het lijk,
„Geen mensch is zoo zalig, geen schatten zoo rijk,
„Waarvoor ik mijn heil zou verkoopen!

„Wat haast.” „zegt de grijze,” „ga zitten, mijn zoon!

„En laat ons te zamen wat spreken —

„Gij mint?” — „Ja, een meisje, zoo goddelijk schoon!”

„Niet luimig, — of ijdel — naar 'k reken?”

„Nu — luimig? ja ..... *gist'ren* nog was zij verstoord, —

„Maar *heden*, o vreugde! gaf zij mij haar woord.” —

„Om 't *morgen* welligt weêr te breken!”

„'k Begrijp het. Ik ken van uw heil reeds den duur;

„'t Staat vast, als de duur harer luimen.

„'t Was heden: mijn liefje! maar 't volgende uur? .....

„Gij hadt dus geen' tijd te verzuimen.

„Mijn vriend! ga gerust naar uw schoone weer heen

„IRANDOCTE baat zulk een' naam niet — o neen!

„Zij zal er het graf niet om ruimen.”

Daar nad'ren twee and'ren, een splinternieuw paar

Zij tellen hun echt nog bij stonden; —

Zij minden elkander in 't zevende jaar,

Doch hadden bezwaren gevonden.

Maar liefde, op braafheid en achting gebouwd,

Verwint wel bezwaren, hoe veel ook en stout,

Zij waren nu plegtig verbonden.

Gelukkig? — o ja! — Maar KULAI, naar 't scheen,

Acht raadzaam een proef eerst genomen.

„Gaat,” zegt hij, „acht dagen, gij beiden alleen

„En wilt geene lusten betoomen;

„Geniet van uw bijzijn een stoorloos vermaak,

„En als dan die vlam even helder nog blaak',

„Dan acht ik uw heil ook volkomen.”

Die voorslag behaagt wel. Genoeglijke straf!

Zoo dunkt hun: slechts minnen en kozen!

Maar — twee of drie dagen, en — 't nieuwtje is er af;
 Den vierden — verving bij pozen.
 Den vijfden reeds geeft het een kibbelpartij;
 En ach! de gelieven — hoe leed het hun zij —
 Gaan henen, verdrietig, en . . . . blozen.

In 't eind', (want daar stroomden steeds meerderen aan,)
 Kwam een van verwijderde kusten:
 Hij had een volkomen gelukkig bestaan,
 Nu blijft IRANDOCTE niet rusten.
 „Mijn leer is: *geniet*; *Epicurus* mijn God.
 „En, voor een bestendig en zeker genot,
 „Ben 'k matig, beteugel mijn' lusten.”

„'k Ben jong en gezond, en rijk bovendien” . . . .
 „Dat laat zich nu alles wel hooren;
 „Maar 'k zou, in uw' toestand, ongaarne toch zien,
 „Den dood al die vreugde verstoren.” —
 „De dood — ja, hij jaagt mij soms schrik in het lijf;
 „Maar 'k zing dan mijn liedje, of drink eens, en blijf
 „Toch vrolijk van geest als te voren.”

„'t Zegt veel, maar niet alles; geen enkele reis
 „Behoort u zijn aanblik te kwellen;
 „Of liever, ontnem hem de magt van zijn' zeis!
 „En 'k ga op haar graf uw naam stellen.” ”
 Hij zweert en belooft het en poogt het — maar zucht,
 Want hoe hij de vrees voor den dood ook ontvlugt,
 Te meer blijft zijn beeld hem verzellen.

Drie maanden intusschen zijn henengesneld,
 En deden den koning bedaren,
 Nu nadert KULAI eerbiedig, en meldt
 Openhartig zijn treurig weêrvaren.

„Maar waarom, mijn vriend! toch zoo lange getoefd?
 „Waarom niet uw naam met twee and're beproefd,
 „Die, als gij, gelukkigen waren?”

„O koning! de Wijzen — zij zijn als de rest;
 Zij dwalen zoo vaak, en misleiden,
 „Ik streefde om geluk en om wijsheid mijn best,
 „Maar vond nog niet één van die beiden.
 „Nog zoek ik — en, zie toch, mijn haren zijn grijs —
 „Maar 't volle bezit van dien edelen prijs,
 „Dat volgt eerst, als w' eenmaal hier scheiden.

„Uw gade, mijn koning! zoo vroeg u ontrukkt,
 „Zoo deugdzaam en rein in haar leven —
 „Zij smaakt nu de vrucht, van dien akker geplukt,
 „Terwijl wij nog worstelend streven.
 „Betreur niet haar vreugde, bedwing uwe smart,
 „Eens ziet gij haar weder en drukt haar aan 't hart,
 „Niet hier, maar in zaliger dreven!”

En FREDUN, getroffen, omhelsde zijn' vriend,
 En vraagt voor zijn dwaasheid verschooning:
 „KULAI!” zoo spreekt hij, „gij hebt het verdiend,
 „U schenk ik mijn hart tot belooning,
 „U dank ik mijn leven, mijn rust en mijn troost,
 „Mij gaaft gij een gade, een' vader mijn kroost!” .....
 Hij schreit — maar van vreugde — de koning!

Wie droom' van bestendig geluk hier beneên,
 Van zonglans en wolklooze dagen;
 Wie steeds op een pad hoopt van rozen te treên,
 En over geen dorens te klagen;

Hij reize vrij landen en Staten in 't rond!
 Maar, wáár hij zijn' droomen verwezentlijkt vond?
 Dat blijft gij hem vruchteloos vragen.

T.

A. Bs.

DE MOEDER AAN HAAR ONTSLAPEN KIND.

Waarom, Lieve! gingt gij heen? .....
 'k Schrei zoo bitter om uw scheiden —
 Had dan God U meer nog lief,
 Dan uw vader, moeder, beiden?

Of is 't beter dáár omhoog?
 Voelt gij dáár geen lichaamsmarte?
 Is dáár alles heerlijkheid? .....
 'k Gun die plaats u dan van harte.

Zalig leeft gij dan omhoog!
 God geev', dat uw Oud'ren beiden
 Eens ook met u zalig zijn,
 Om dan nimmermeer te scheiden.

St. Anna Parochie,
 den 19 Maart, 1853.

G. R. WASSENBERGH,
 geb. HOMMEMA.

HET ONTSLAPEN KIND AAN ZIJNE MOEDER.

Waaron, Moeder! schreit gij toch
 Om mij, uwen liev'ling, nog?
 Wisch de tranen uit uw oog,
 Lieve Moeder! 'k leef omhoog!
 'k Leef bij Jezus, die mij mint,
 Dien gij kent als kindervrind.
 Zeg dan, Lieve! toch niet weer:
 Ach! ik heb geen kind nu meer.
 O! gij hebt uw kind nog wel,
 Maar niet onder uw bestel:
 Zalig leeft uw kind bij God;
 O! hoe heerlijk is mijn lot!
 Treedt gij voort op 't pad der deugd,
 Dan smaakt g' eens met mij die vreugd,
 Dan reik ik u, lieve Moe!
 Als weleer mijn handjes toe,
 En wij leven als voorheen,
 Veel zaliger, dan dáár beneên.

St. Anna Parochie.
 den 22 Maart 1853.

G. R. WASSENBERGH,
 geb. HOMMEMA.

HUWELIJKS-WENSCH.

Zoo brak dan 't oogenblik, dat u voor God vereende,
 Het heiligst oogenblik van heel uw leven, aan!
 Gesloten is 't verbond, dat, door de trouw bezegeld,
 Niet slechts voor aarde en tijd maar eeuwig zal bestaan.
 Voor eeuwig! want de band, door liefde zaâmgevlochten
 Uit harmonie en deugd, - geknoopt door trouw en eer,
 Die ziel aan ziel verbindt, - werd door God zelf geheiligd,
 En wat hij zamenvoegt ontbindt Hij nimmermeer.

Toen d' eerste zoon der aard zich eenzaam en verlaten,
 Zelfs in zijn Eden, vond; zijn oog een weêrhelft zocht,
 Gevormd, als hij, uit stof, maar ook, als hij, onsterflijk,
 Met wie hij zijn gevoel, zijn leven deelen mogt, —
 Toen rees zijn bede omhoog, en ... d' Almagt hoorde 't
 smeeken:

Dáár snelden, op Haar wenk, Haar dienstb're geesten heen
 En, lieflijk als de wind, die door 't gebladert lispelt,
 Klonk 't in des bidders oor: „de mensch zij niet alleen.”

Demensch zij niet alléén! zóó kon slechts d' Almagt spreken
 Zóó spreekt een vader tot het teêrgeliefde kind:
 De eng'len juichten 't na, en door het ruim der heem'len
 Weêrklonk de heil'ge toon: „bemin en wees bemind!”
 Nooit klonk een schooner woord; 't was feest in al de sferen,
 Een feest, door liefde zelf der liefde toegewijd,
 Dat d' aarde vormde tot een voorhof van den hemel,
 En haar den voorsmaak schonk der hoogste zaligheid.

Ja, liefde, dierste gift, die God den mensch kon schenken,
 Waarvan hij troost in druk, tot hand'len kracht ontleent
 Gij waart zoo dikwerf reeds de bron van 't reinst genoeg;
 Gij zijt het weder, die tot feestvreugde ons vereent.
 U brengen we onzen lof; — gij zijt die hulde waardig:
 En hen, wier hart gij thans van hoog gevoel doet slaan,
 Die van uw milde hand den lust huns levens wachten,
 Bevelen w' uwer gunst en uw bescherming aan!

En gij, wier leven thans zijn heerlijkst tijdperk nadert,
 Voor wie de zon der vreugd met dubblen glans zich tooit
 Smaakt van uw huwlijksband, vermeerd'rend, staåg de
 weelde!

Kent steeds zijn' heldren kant, zijn schaduwzijde nooit!
 Zacht drukke u 's werelds last! gaat soms het pad langs
 doornen,
 (Want duurzaam is beneên slechts de onbestendigheid,
 Zóó wil het d' Opperheer:), één gunst moog' immer blijven,
 't Genot van 't hoogst geluk, door liefde u bereid!

Kliev' dan uw huwlijkshulk, door voorspoeds wind ge-
 dreven,

Het zacht gerimpeld vlak der wijde levenszee,
 Bedreigd door bank noch klip, door storm noch eb beloop
 Om eenmaal t' ankren aan de vaderlandsche reë.
 Uw stuurman zij de hoop, 't geloof uw ster en baken,
 De vlag der liefde uw leus, die veilig u geleidt,
 Dan zal op 's werelds reis uw togt gelukkig wezen,
 En blijde uw aankomst aan de kust der eeuwigheid.

Leeuwarden.

D. B. N.

AFSCHEID.

**Aan mijn pasgehuwden Vriend . . . .
bij het verlaten van zijn ouderlijk huis.**

De zilveren stem van welluidenden mond,
Een krachtiger band dan de band die U bond,
Ontlokt U der dierbare woning,
Waar 't kind voor de zorgen zijn kus en zijn lach,
De jongling de blijken van deugd en ontzag
Zijn ouderen gaf ter belooning.

Een toon, die nog zoeter dan 's moeders stem klinkt,
Een gloed, die nog lichter dan 's vaders oog blinkt
Onttrekt U aan lievende panden;
De zalige zangster der godlijke stem
Verteedert tot meêgaan, en wikkelt dus hem,
Die volgt, in onslaakbare banden.

En volgt gij gehoorzaam dien lieflijken toon,
Dan juicht ge over jaren: „mijn keuze was schoon;
„Wie zou die verlokking verzaken?
„Mijn harte gevoelde, dat beelden, al lang
„Gekoesterd, zich plooiden naar d' edelen zang,
„Die 't leven ten Eden zou maken.”

Gods adem blies eenmaal in 's menschen gemoed
Een aadren en nieren doortintlenden gloed, —
De liefde met al haar genuchten,
Een Engel, die hut en paleizen bewoont,
De deugd van haar trouwe vereerders beloont
Met onovertreffbare vruchten.

Moog 't licht van geluk dat de liefde bestraalt,
 De zegen, waarmee zij haar volgers betaalt,
 Bestendig uw slapen omzweven.
 Een liefde, die stormen en rampen trotseert,
 Haar dienaars een duurzame vreugde vereert,
 Die liefde is de ziel van het leven.

En wischt eens de tijdstroom, bewust van zijn buit,
 Bij beiden de driften en hartstogten uit,
 En strooit hij in plaats van zijn bloemen
 Zijn sneeuwvlok en rimpels op kruin en gelaat,
 Dan moge, wat donkers uw heil wederstaat,
 Uw liefde in haar zegepraal roemen.

Ga, volg dan het allesbezielende lied,
 Dat liefde in haar fluistrende akkoorden U biedt;
 De kracht van uw daden en denken,
 In blijdschap uw leidsvrouw, in droefheid uw troost,
 Herleve die liefde eens in 't waardige kroost,
 Dat God aan uw echt moge schenken.

J. D. S.

WANDELEN OP ZONDAGMORGEN.

Waarom mag 'k u, o handwerkliên!
 Toch maar zoo zelden buiten zien
 Des Zondags morgens vroeg na de ochtendschemeringen?
 Waarom op d'eersten dag der week
 Den morgen doorgebracht in doffe dommelingen,
 Terwijl zijn schoon voor u verstreek?

Zes morgens toch stapt gij gedwee
 Vroegtijdig van de legersteê,
 Als 't handenwerk u roept of baatzucht soms der men-
 Waarom dan ook niet opgestaan, (schen;
 Wanneer gij eens bezit, wat ge altijd wel zoudt wenschen,
 De vrijheid, waar 't u lust, te gaan?

Of kent ge 't niet, dat zoet genot,
 De schoone schepping van uw' God,
 Den tempel der natuur, zoo vol aanlokk'lijkheden,
 Waar 't hart zoo vrolijk wordt gestemd,
 Met het verhoogd gevoel eens vrijen in te treden,
 Door dwang van and'ren niet beklemd?

Hebt gij den rijke nooit benijd,
 Dat hij den zomer buiten slijt,
 En zich in 't scheppings-schoon naar hartelust kon baden,
 Dat dáár zoo kwistig is gestrooid?
 Gij noemt hem: gunst'ling Gods, met weldaân overladen,
 Voor wien alléén natuur zich tooit!

Ei, vrienden! niet zoo hard geklaagd!
 Als ied're week een Zondag daagt,
 Zijt gij ook niet geheel van dat genot verschoven;
 Kom, dan de duffe stad ontvlugt,
 Naar buiten u gespoed om uwen Heer te loven,
 Omgeven van een reiner lucht.

Dáár zingt het vog'lenkoor zijn lied
 Voor u, want and'ren hooren 't niet,
 Gij hoort des Scheppers lof uit zoo veel kleine gorgelen,
 Zoo ongekunsteld en zoo schoon, (orgelen
 Zoo streelend voor 't gemoed, want van die Scheppings-
 Verneemt gij nooit een' valschen toon.

Dáár toonen weide en akkerland
 De mildheid van uws Vaders hand;
 Dáár melden gras en bloem en volle korenaren
 De zorg van Hem, die allen voedt, (staren,
 En 't zonlicht, dat ge omhoog dan vrolijk aan moogt
 Zegt u: Hij is aan allen goed!

Dáár spreekt het koeltje in 't groen geboomt'
 Van vrede, die het hart doorstroomt,
 De onreine drift verbant, de hartstogt doemt tot zwijgen;
 Zelfs 't muschje, hupp'lend voor uw treën,
 Doet uw vertrouwen op den Alverzorger stijgen,
 't Wijst u naar die het spijzigt heen!

O! 'k heb geen woorden voor 't gevoel,
 Waaraan het hart dan strekt ten doel;
 Natuur heeft iets geheims om zielen aan te trekken,
 Een wonderbare tooverkracht,
 Die in 't bedrukt gemoed zelfs kalmte kan verwekken,
 En 't leed vermindert of verzacht.

Is 't wijl zij van haar' Heer gewaagt,
 Wiens beeld toch ieder mensch nog draagt,
 Voelt 't aanverwante dáár zich tot elkaâr getrokken?
 Dan heeft de Godmensch wel de snaar
 Geroerd, waardoor Hij 't best het stil gemoed kon lokken,
 Hij leende menig beeld van haar.

Dat vroeg verkeereren met natuur
 Stemt ons zoo regt voor 't plegtig uur,
 Dat weldra roepen zal te nad'ren tot den tempel;
 Waar men te zamen God vereert,
 En de Openbaring drukt dáár haar gewijden stempel
 Op 't geen natuur den Christen leert.

Ei, laat me u dan, o handwerksliên!
 Niet meer zoo zelden buiten zien,
 Des Zondagsmorgens vroeg na de eerste schemeringen;
 Zoekt op *uw* morgen dáár uw' Heer!
 Zij zijn zoo vol genot, die ochtendwandelingen,
 Men aâmt dan in een reiner sfeer.

Een handwerksman te Leeuwarden.

WINTERJOUN.

It lampke is op en 't fiûr stiet oan;
 It is hier nuvre waern en skoan,
 De doaren benne sletten.
 It jounniel stiet wer for ûs klear;
 Straks krûpe we op it seafte fear:
 Gjin winter ken ûs lette.

Al hadde wy mar ien geriucht,
 En dat yet mar hwet riucht en sliucht,
 Wy hadde neat to lyen.
 Wy krye jimmer ûs gerak
 En steure ûs onder 't feilich dak,
 Oan friesen noch oan snyen.

Wy prate oer ald, wy prate oer ny,
 En hadde er soms in grapke by,
 Sa fleane de ûren hinne.
 Wy hadde soundheid wille en tier,
 En kenne, al ha wy 't deis wol swier,
 It nedige yet winne.

Hwa wit ho mannichien nou rent
 Oer snie en iis en wit omtrent
 Gjin rie tsjin 't felle friesen,
 En rîsboskt, stampfoet wils 't er giet,
 En mient sîn kalde hannen yet
 Mei de asem waerm to bliesen.

Ho mannichien sit in de mît,
 Dy neat mear het en ek net wit
 Wêr yet hwet wei to finen.
 En ûs het God sa rom it jown;
 Us kas en solder is forsoen,
 Us kelder en ûs spinen.

Ho mannich mat sîn skrael stik brea,
 Dat hy fortsienne in eangst en wea,
 Mei bittre trienen ite.
 En as er sin oan sliepen het,
 Sîn bêd is hird, sîn tekkens net
 To goed om wei to smiten.

En wy — hwet wirdt men al fordoarn! —
 Wy sorgje er siker yet tsjin oan
 Om út de hoek to kommen.
 Wy huverje om op bêd to gean,
 En, nei in tochtsje troch to stean,
 To koessen in 'e plommen.

Wy ha gjin hûs onbêdich great,
 Wy wite fen gjin pronk of steat
 Mar net in ding ontbrekt ûs.
 De wolle fen ûs eigen skiep
 Forwaermet nachts ûs in 'e sliep,
 Us eigen flaex bidekt ûs.

En och dat elk it sa mar hie,
 Dy nou wollicht op 't hirde strie
 De sliep net wit to finen!
 En mochten wy hwet God ûs jowch,
 Al is 't net utwrîdsk of onfôech,
 Riucht brâke sonder grinen.

Hwet benne in bîtsje sorgen dan?
 't Past siker gjin forstandich man
 Dy mei sa 'n lêst to dragen.
 Foroarjng jowt ûs wille en moed;
 Ien stille joun forpoast de noed
 Fen folle drokke dagen.

Jawol! hy het in streek foarût,
 Dy rêstich doar en feinsters slût
 As hirde winen gûle;
 Dy, as it friest en snyt en docht,
 By 't waerme fiûr en 't lampeliocht
 Sit in sîn went forskûle.

Dy by it stille jounpetear,
 Fen teltsjes, loopkes en sa mear,
 Hin oan de stoel lit bine,
 En as it lampke flauer wirdt,
 En 't fiûrke weiquînt op 'e hird,
 Krûpt ond'r 'e waerme wrine.

Jow my dat altiid, goede God!
 En lit my dat oerfloedich lot
 To ninter tiid forjitte.
 Al falt my faek it sorgjen sûr,
 Ek mennich ûrke sjiet er oer
 Fen wille boppe miette.

Nei M. WESTERMAN.

WALING DYKSTRA.

'T BLOMKE,

Yn myn boërmans tuwntje pronke
 'n Blomke, 't moaiste dat men foun,
 Wer men koam en wer men sochte
 Fier in wiid de wrâld yn 't roun.

Mar op iens waer 't blomke treurich,
 't Proese kopke hinge omleach,
 't Kopke, dat foar mannich dagen
 Noch sa fleurich stoe omheach.

Al hjar gledde, griene bledtjes
 Oan hjar twwkjes, o sa fol,
 Wirden scromplich in foarwilen,
 Gongen los in foelen dol.

Grymme wiërmien bieten, frieten
 Oan hjar woarteltjes, sa tear,
 In hie 't noch ien bytsje doërre
 't Ljeawe blomke wier net mear.

Mar fen boppen uwt de Himel
 Saech uws Heites alsjend each,
 Fol meilyen in ontferming,
 Op it blomke nei omleach.

Ingels daelden dol op ierde,
 Noamen 't blomken uwt de groun,
 In forplantten 't yn de Himel:
 Ringen wier der 't blomke soun.

Der, wer 't altyd foarjier, simmer,
 Noait gjin hjaarst in winter is,
 Der, wer sæfte wyntjes waeye,
 Mar stees suwer, soun in frisk;

Der, der stjit nou 't ljeawe blomke
 Mei yet tuwsen blomkes maer,
 Folle moayer, folle sciëner
 As yn boërmans tuwntje alear.

Och, hie 'k iens eak yn myn tuwntje
 Sok ien blouke, goede God!
 Heel myn libben scoe 'k Jou tankje
 Foar dat himel-sillich lot.

F. to F.

LIEUWE VAN AITZEMA.

Als wij ons dankbaar verblijden over de menigvuldige hulpmiddelen, welke onze leeftijd, in vergelijking van vroegere ceuwen, bezit, ten aanzien van het verkrijgen van kennis en wetenschap, dan moeten wij ons dikwijls verbazen over de geleerdheid en geestkracht, welke sommige Nederlanders, vooral gedurende den tachtigjarigen oorlog, ten toon spreidden.

Als wij inzonderheid zien op den schat van kennis, welke onze Geschiedschrijvers in die dagen van mindere openbaarheid dan de onze, wisten te vergaderen, te bewerken en in hunne talrijke folianten ne-

der te leggen, tot onderrigting van tijdgenoot en nakomelingschap, — dan staan wij verwonderd over zoo veel stalen vlijt en grondige nasporing, waardoor zij zoo vele belangrijke zaken aan de vergetelheid onttrokken en met uitvoerige naauwkeurigheid te boek gesteld hebben, tot nut van hunne landgenooten en tot roem des vaderlands.

Onder deze mogen wij Friezen met lof en eere vermelden LIEUWE VAN AITZEMA, die het grootste deel zijns werkzamen levens heeft besteed aan de samenstelling van een kapitaal werk, getiteld: *Saken aan Staat en Oorlogh in ende omtrent de Vereenigde Nederlanden*, dat eerst in 15 kwarto deelen en daarna in 6 folio deelen het licht zag.

Het bevat eene kostbare verzameling van staatsstukken en geschiedverhalen van het einde des Bestands in 1621 tot aan den Akenschen vrede van 1668.

AITZEMA was een Friesch edelman en den 19 November 1600 geboren te *Dokkum*, waar zijn vader Burgemeester en Secretaris van het Collegie ter Admiraliteit was. Zijn ongemeene aanleg werd in zijne jeugd door onderwijs en oefening dermate vroeg ontwikkeld, dat hij, pas zestien jaren oud, een bundel Latijnsche Verzen in het licht gaf en aan de Friesche Baadsheeren opdroeg, welke algemeen opzien baarde. Na het volbrengen van zijne studiën zag hij zich door den invloed van zijnen Oom, den geleerden Staatsman FOPPE VAN AITZEMA, tot Resident van de Hanzesteden te 's *Gravenhage* aangesteld. Het was in deze betrekking dat hij reizen naar *Engeland*, *Belgie* en *Duitschland* deed, dat hij met de voor naamste Staatslieden mogt verkeerren, dat hij in de gelegenheid was, zaken te weten te komen, welke

voor anderen geheim bleven, en dat hij in staat was staatsstukken, acten, missives, resolutiën en be- raadslagingen der Algemeene en Provinciale Staten magtig te worden, die welligt anders nooit het licht zouden hebben gezien. Het gewigt dier stukken, ook omtrent onze buitenlandsche betrekkingen, en de onvermoeide vlijt, waarheidsliefde en onpartijdigheid des schrijvers, wiens schrandere aanmerkingen daar- over soms veel licht verspreiden, maken het zeker, dat zonder AITZEMA, die tijdgenoot was van al de verhaalde gebeurtenissen, het schitterendste tijdperk der Nederlandsche geschiedenis niet dan onvolledig bekend zou zijn. Zijn werk is en blijft een *hoofd- bron* van groote waarde, even als het vervolg, dat *Sijlvius* daarop leverde van 1669 tot 1696.

Bovendien gaf hij uit een *Verhaal van den Ned. Vredehandeling en Herstelde Leeuw of Discours over het gepasseerde in 't jaar 1650 en 1651*.

Algemeen geacht, overleed hij te 's *Gravenhage* den 23 Februarij 1669. Zeer wenschelijk zou het zijn, dat zijn levensloop uit zijne werken en uit de gevon- dene stukken in het Rijks-Archief uitvoeriger nage- spoord en beschreven wierde. Als geschiedvorscher blijve zijne nagedachtenis immer bij ons in hooge vereering.

W. EEKHOFF.

**DE FRIESCHE EILANDEN SCHIERMONNIKOOG,
AMELAND EN TERSCHELLING.**

Eene waarachtige geschiedenis en eene naauwkeurige beschrijving van den vroegeren en lateren toestand der drie Friesche eilanden is iets, waar wij groote behoefte aan gevoelen, vooral in een taalkundig opzigt. Wanneer wij de eilanden die de kust van *Oost-Friesland* omzoomen, nagaan, dan zien wij dat zij de oude Friesche taal nog bewaren, als die aan de tegenoverliggende vaste kust reeds voor het Plat-Duitsch heeft moeten plaats maken. En dit is geheel natuurlijk; het moet zoo zijn, om de afzondering, waarin de eilanders, vooral hunne vrouwen, de bewaarsters van oude taal en zeden, leven. Het is nog eigenaardiger, dat de Friesche taal steeds bewaard blijft op onze eilanden, gelegen in het gezigt van kusten, waar nog Friesch gesproken wordt. Wellicht zullen daar, even als thans op *Wangeroog* de laatste sporen van het *Frisiasmus* nog over zijn, wanneer het alles aan de vaste kust van *Friesland* verbleekt en uitgeteerd is.

De reden waarom ik vooral reikhalzend naar eene geschiedenis dier eilanden uitzie, is het vertrouwen, dat ik daarin alleen den sleutel zal vinden van het verschijnsel, dat op *Terschelling* en *Schiermonnikoog* zuiver Friesch en op *Ameland*, hetwelk tusschen beiden in ligt, plat *Stad-Friesch*, gelijk bij voorbeeld, als te *Dokkum* en te *Leeuwarden*, gesproken wordt.

Op *Schiermonnikoog* heerscht de grijze taal der

Friezen, doch zoo sterk gekleurd met het vocalismus van het oude Oost-Friesch, dat de tegenover wonende boeren in *Dongeradeel* er nauwelijks een woord van verstaan. In den mond der eilanders verstaat men het Schiermonnikoogsch nog veel minder dan in het schrift. Wat mag hiervan de reden zijn? Waarom spreken zij eerder in het dialect van het afgelegen *Oost-Friesland*, dan in dat van de tegenoverliggende *Dongeradeelen*? Dit raadsel is mij ten eenen male onverklaarbaar. De geschiedenis kan 't oplossen.

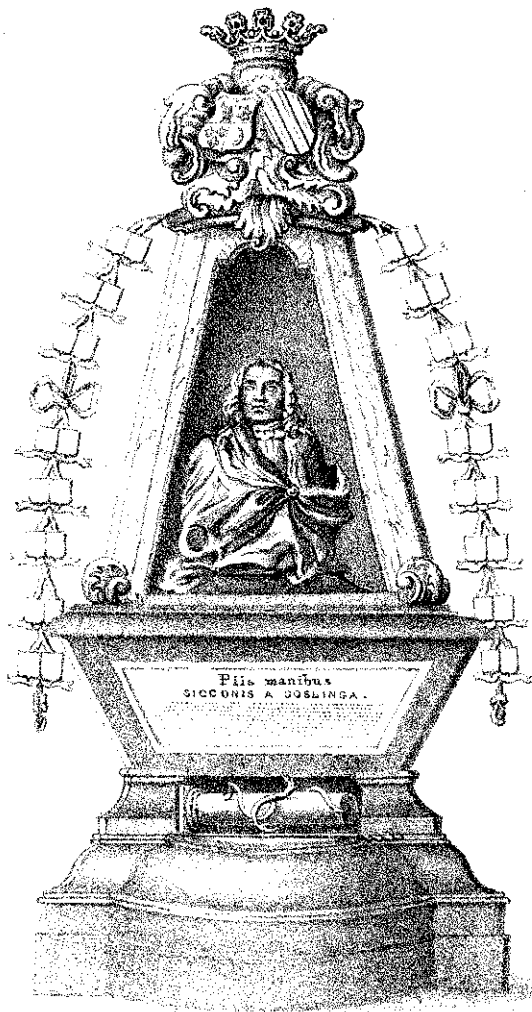
Doch nog wonderlijker! Op het naastliggende veel grootere eiland dat er aan veert, is de taal geen Friesch meer; het is oud-Hollandsch met Friesche organen uitgebragt en in het oud-Friesch gedacht; het is, wat wij noemen, Stad-Friesch. Hoe komen de Amelanders daar aan? Hoe komen zij over de *Wadden* en *Holwerd* en de *Vliedorpen* heen aan de taal van het zoo diep binnenwaarts gelegen *Dokkum* bij voorbeeld? Is 't omdat *Ameland* een heerlijkheid was, die haren Heer en gebieder met zijn kasteel in haar midden had, en dat van dat kasteel en zijne ambtenaren en bedienden de wet van 't spreken langzamerhand over 't geheele eiland is uitgegaan? Ik weet het niet, en daarom vraag ik, die in dit punt de taalgeschiedenis beter konden zien dan ik.

En nu komen wij aan het belendende *Terschelling*. Daar wordt de afgebroken draad weder vervolgd. Daar spreekt men weder Friesch, en is alles in den regel. Het zuiverst spreken nog de bewoners van *Oost-Terschelling* die naast aan *Ameland* zijn, en zulks omdat zij zich uitsluitend met den landbouw bezig houden, en door de scheepvaart geen gemeenschap met den vasten wal houden. In *Midland* is het Friesch nu en dan betint door iets, dat men Harlingersch

zoude noemen; doch dit is op *West-Terschelling* weder verdwenen, hetwelk echter daartegen, als het punt van aankomst en afvaart voor het geheele eiland vele woordvormen van het tegenwoordige Land-Friesch en van *Noord-Holland* heeft overgenomen. In het algemeen durf ik zeggen dat het dialect, waarin GRIJSBERT JAPICKX gezongen heeft, nergens zuiverder is bewaard gebleven dan op *Terschelling*. Ik spreek niet van enkele woorden, die op de vaste kust nog aanwezig, op *Terschelling* verloren zijn; ik spreek van den vorm en het vocalismus der woorden in het algemeen.

Eene eigenaardigheid is mij tevens voorgekomen, nergens anders door mij bij Friezen opgemerkt. Het Friesche gehoor is uiterst scherp in het onderscheiden der aspiratie *h* voor *huis*, *hond*, *hout*, en niets komt het oor van een Fries onbegrijpelijker en belagchelijker voor, dan hoe men daarvoor, zonder 't zelf te hooren, zeggen kan *uis. ond, out*. Dit nu doen de bewoners der kusten van de *Noord-zee*, van *Hellevoet* af tot aan *Vlieland* toe. Ik heb 't althans opgemerkt te *Scheveningen*, *Katwijk* en waar al niet meer, tot aan *Vlieland* toe, alwaar men zonder eenige omwegen *de en bij den aan in 't ok zet*. (de hen bij den haan in 't hok zet.) Dat is de grenspaal. Die verwarring stuit in eens op de fijnheid van het Friesche gehoororgaan. Ondertusschen heeft zich als 't ware bij wijze van besmetting in één enkel woord die verwarring aan de Terschellingens mede gedeeld. Immers zij zeggen *huur* voor ons *uur*.

Er is nog een ander en veel diepzinniger kant van dit onderwerp; in welk verband namelijk de meerder of mindere zuiverheid der oude volkstaal met het volkskarakter staat? Het is mij steeds voorgekomen

dat een volksstam des te getrouwer aan de beginse-
len was, die het oude volkskarakter kenmerkten,
wat het meer van de oude taal des volks had overge-
houden. Deze twee schijnen in een onafscheidbaar
verband te zitten. Zij worden met elkander geboren,
zij groeijen met elkander op en zij sterven met el-
kander. De dwingelanden hebben dit ook begrepen;
wanneer zij eene nationaliteit willen vernietigen, dwin-
gen zij de natie om hare eigene taal prijs te geven.
Indien ik dit onderwerp op de Friesche eilanden
wilde toepassen, zoude ik in het karakter en de ze-
den der bevolkingen dringen moeten; eene taak,
waaraan ik mij als zeer netelig en in sommige opzig-
ten zelfs hatelijk, niet gaarne wagen wil.

Dr. J. H. HALBERTSMA.

GRAFTOMBE

VAN

SICCO VAN GOSLINGA,

in de Kerk te *Dongjum*.

Werd in den vorigen Jaargang een plaatje geleverd,
voorstellende de graftombe van MENNO BARON VAN
COEHOORN in de Kerk te *Wijckel*, aan dezen is eene
afbeelding van het praalgraf van SICCO VAN GOSLINGA
in de Kerk te *Dongjum* toegevoegd. Het is een mees-

terstuk van beeldhouwkunst, door den beroemden JAN BAPTIST XAVERIJ vervaardigd, op hetwelk de volgende *Inscriptie* van den Hoogleeraar WESSELING gevonden wordt:

PIIS MANIBUS
SICCONIS A GOSLINGA.

Qui avitam sui et Cammingani generis nobilitatem generosa indole morum suavitate pulchra eruditione flagranti in patriam amore sustinuit decoravit. Agri Franequerani Praetor. Academiae curandae IVvir. per XLIII annos inter Frisiae et Belgii proceres conspicuus maximos honores integerrime gessit. V ad exercitum cum potestate legatus fortia imperatorum faeta magno animo summa virtute secundavit. bello promovendo indefessus institit ut gravissimo belli onere patriam liberaret. Inter arma nunquam non pacis memor. Quam optatam diu civium votis reipublicae saluti Trajectino foedere feliciter reddi inter legatos summa ope annixus est. mox ad Ludovicum XIV orator extra ordinem missus antiquam cum Gallorum gente amicitiam restauravit. stabilivit. tandem tertia in conventu Suessionensi legatione functus senex in patriam rediit. ubi brevi gaudio dulcem suorum spem et solatia in lacrymas et suspiria vertens placide supremum diem obiit in laribus paternis. annum agens LXXVII ad d. XII kal. oct. **CIDCCCXXXI** Triste sui desiderium magnum posteris exemplum relinquens.

Et JOANNAE ISABELLAE BARONIS A SCHWARTZENBERG ET HOHENLANSBERG.

Quae vetustis majorum imaginibus et claris animi corporisque dotibus tali digna matrimonio. pia filiarum

quinque superstitum mater ipsa maritum superstes luxit eumque non multis post annis secuta mortalem aeterna vita mutavit, ad d. VIII kal. Febr. **MDCCCXXXV**. Parentibus optimis carissimis in aeternam memoriam hoc pietatis monumentum erexerunt filiae generique moerentes.

FEDINA SOPHIA A GOSLINGA, DUCCO GEROLD MARTENA A BURMANIA conjug. HELENA MARIA A GOSLINGA, JARICH GEORG A BURMANIA conjug. ANNA JULIANA A GOSLINGA. DODONEA LUCIA A GOSLINGA. UNICO WILHELM COMES A WASSENAER conjug. AGATHA RIXTINA A GOSLINGA.

dat is:

AAN DE VROOME SCHIMMEN VAN SICCO VAN
GOSLINGA.

Welke den voorouderlijken adel van zijn en CAMMINGA's geslacht door edelen inborst, aangenaamheid van zeden, uitmuntende geleerdheid en vurige vaderlandsliefde gehandhaafd en versierd heeft. Grietman van *Franckeradeel*. Curator van de Akademie. Die, gedurende drie- en veertig jaren, hoog vereerd door de Staten van *Friesland* en *Nederland*, de aanzienlijkste eereposten loffelijk heeft bekleed; die vijfmalen als Gedeputeerde te velde tot de dappere krijgsbedrijven der Legerhoofden met kloeken moed en bijzondere heldhaftigheid heeft medegewerkt; onvermoeid aandrang op de voortzetting van den oorlog, opdat hij het vaderland van den zwaren last des oorlogs zoude bevrijden; onder de wapenen altijd gedachtig aan den vrede, welken, lang gewenscht, hij, naar het verlangen der ingezetenen, tot heil van het gemeenebest, in den Vredehandel te Utrecht, met de grootste inspanning

getracht heeft bij de Gevolmagtigden gelukkiglijk tot stand te brengen; daarna, als buitengewoon gezant (*) tot LODEWIJK XIV gezonden, de oude vriendschap met het Fransche volk heeft hersteld en bevestigd; eindelijk, een derde gezantschap op het Congres te *Soissons* hebbende waargenomen, hoog bejaard in zijn Vaderland is teruggekeerd, waar hij, na kortstondige vreugde, de zoete hoop en troost der zijnen in tranen en zuchten doende verkeeren, in de vaderlijke woning is gestorven, den 20 September 1731, den ouderdom van 67 jaren bereikt hebbende, een smartelijk gevoel van gemis, en een verheven voorbeeld den nakomelingen, achterlatende.

ED VAN JANNETTA ISABELLA BARONES THOE
SCHWARTZENBERG EN HOHENLANDSBERG.

Uit een luisterrijk adellijk geslacht gesproten en met de uitmuntendste hoedanigheden van geest en ligchaam begaafd, zulk eene echtvereening waardig; godvruchtige moeder van vijf nog in leven zijnde dochters; die haren echtgenoot overlevende hem heeft beweend en niet vele jaren daarna hem volgende het sterfelijke leven met het eeuwige heeft verwisseld, den 25 Januarij 1735, — hunne beste dierbare ouders hebben dit gedenkteeken van kinderlijke liefde tot eeuwige gedachtenis opgericht hare treurende dochters en schoonzonen.

FED SOPHIA VAN GOSLINGA, gehuwd aan DUCO GEROLD
MARTENA VAN BURMANIA, HELENA MARIA VAN GOSLINGA,
gehuwd aan JARICH GEORG VAN BURMANIA, ANNA JULIANA

(*) In het Latijn staat *orator*, d. i. *redenaar*, *woordvoerder*.

VAN GOSLINGA, DODONEA LUCIA VAN GOSLINGA, gehuwd
aan UNICO WILHELM GRAAF VAN WASSENAER. AGATHA RIXT
VAN GOSLINGA.

De bovengeplaatste wapens zijn die van GOSLINGA
en SCHWARTZENBERG.

Onder de wapens, die ter wederzijden van de Graf-
tombe afhangen, vindt men de volgende namen:

Ter regter zijde:

GOSLINGA	—	SIAERDA
AYLVA	—	SHELTEMA.
OCKINGA	—	KAMMINGA.
BURMANIA	—	HAERDA.
KAMMINGA	—	JUHINGA.
van <i>Ameland.</i>		
OCKINGA	—	KAMMINGA.
GROVESTINS	—	KAMMINGA.
JONGENA	—	AYLVA.

Ter linker zijde:

SCHWARTZENBERG	—	GROBACH.
HOLDINGA	—	ROORDA.
BOSELAGER	—	GULDENPENNING.
WADWARDEN	—	NIBORP.
HOLDINGA	—	ROORDA.
TZIAERDA TOE	—	GROVESTINS.
STERCKENBUEG	—	
GROVESTINS	—	HEEREMA.

Aan deze Familiën was het geslacht VAN GOSLINGA
in meerderen of minderen graad van bloedverwantschap
(gelijk deze geslachten onderling) vermaagschapt. De
naast elkander gevoegde wapens en de daaronder ge-
plaatste namen zijn die van Echtgenooten. OCKINGA
— KAMMINGA, HOLDINGA — ROORDA, en SCHWART-

ZENBERG — GROMBACH komen hier tweemaal voor. Onder de eerstgemelde geslachten hebben verscheidene Echtvereeningen plaats gevonden, maar waarom de vier laatste tweemaal genoemd worden, daarvan weet ik geene reden te geven. WATZE VAN OCKINGA, Grietman van *Menaldumadeel* in het jaar 1540, Weduwnaar van ELISABETH COSTERS van *Brussel*, huwde later aan WICK VAN CAMMINGHA; — JOOST VAN OCKINGA had tot vrouw SAEPCK VAN CAMMINGHA; — FEDT VAN OCKINGA trad in December 1604 in den echt met SICKE VAN CAMMINGHA; — TRYN VAN OCKINGA had tot echtgenoot GERROLT VAN CAMMINGHA enz. doch slechts ééne huwelijksverbindtenis vind ik tusschen de geslachten van HOLDINGA en ROORDA, namelijk die van WILCKE VAN HOLDINGA, Raad in het Hof van *Friesland* in 1580, die, na gehuwd te zijn geweest aan TETH VAN SJAERDEMA, vervolgens ter vrouwe nam HARINGH VAN ROORDA van *Tjummarmum*, welke in 1574 overleed; gelijk ook ééne echtvereening tusschen SCHWARTZENBERG en GROMBACH, waartrent in het *Stamboek van den Frieschen Adel* is aangeteekend: „de eerste Baron THOE SCHWARTZENBERG, die zich in *Friesland* heeft nedergezet, is geweest JOHAN ONUPHRIUS, geboren 1513, zoon van WOLFGANG; gest. 22 Januarij 1543 en van *Osanna von Guttenberg*, gest. 1541. Hij zelf overleed 27 Maart 1584, en werd begraven in de kerk te *Beetgum*, waarin men te zijner eere op eenen gedenksteen leest:

JANUS ego illustris, qui SCHWARTZENBERGIUS Heros
 Ante fui, ex *Francis* natus in Imperio,
 Mortuus hic recubo, et mecum mea blandula conjux,
 Ex GROMBACHIACA nobilitate, jacet.
 Cum vixi, arma tuli, et, cum Caesare castra secutus

Carolo, in *Italia* digna trophaea tuli.
Nunc me huc fata vocant at commoda funera conduunt
In *Betegum*, cum spe, cumque quiete, fido.

Hij, onder Keizer *Karel V* Overste over duizend paarden (Ruiters), kon, volgens de familiesage, *Maria Fritsd. von Grombach*, op wie hij verliefde, terwijl zij bij haars vaders bloedverwanten in *Duitschland* ten bezoek was, niet tot gade verkrijgen, tenzij hij belooften wilde, zich in *Friesland* te vestigen, en zijne nakomelingen te verplichten, dáár gevestigd te blijven. Hij beloofde het, ter goeder ure voor dit Gewest, en verwekte bij zijne *Maria*, die, den 14 Augustus 1564, hem vóórging, drie zonen en twee dochters."

Wat betreft de namen BOSELAGER, WADWARDEN, NIDORP en GULDENPENNINC:

WILHELM BALTHASAR BARON THOE SCHWARTZENBERG trouwde ANNA VAN WADWART THOE EISCHWARVEN, die in 1634 stierf, en eene dochter was van BOYINGH VAN WADWART en MARGARETHA VAN NYDORP.

JOHAN ONUPHRIUS BARON THOE SCHWARTZENBERG, geboren 1 Januarij 1600 op *Holdinga-State* te *Anjum* en gestorven in 1653, huwde in 1636 aan ANNA VAN BÖSELAGER uit *Oostfriesland*, overleden in 1656, dochter van JOHAN VAN BÖSELAGER en van GEEL MARIA VAN WADWART.

De naam GULDENPENNINC is mij elders niet voorgekomen.

Eenige Aanteekeningen op de *Inscriptie* mogen nu verder hier hare plaats vinden.

SICCO VAN GOSLINGA. Hij is in het jaar 1664 op

Sickema-State te *Herbajum* geboren, en was de zoon van JOHAN VAN GOSLINGA, Grietman van *Franekeradeel*, en FED SOPHIA VAN CAMMINGHA, Vijfvtouwe van *Ameland*, dochter van TACO VAN CAMMINGHA, Grietman van *Wonseradeel*, en LUTS VAN GROVESTINS. Zij woonden op het Slot *Goslinga*, door hem te *Dongjum* gesticht, ter halver wege tusschen dit dorp en *Franeker*, op dezelfde plaats, waar SJOERD VAN AYLVA in 1500 met een gedeelte van het Friesche leger, hetwelk *Franeker* belegerde, had post gevat. *Goslinga-State*, welke ruim $6\frac{1}{2}$ bunder lands bevatte, is in het jaar 1803 afgebroken, en nog slechts wijzen eenige singels en grachten de plaats aan, waar eertijds SICCO VAN GOSLINGA zijn verblijf hield.

Uit dit huwelijk is ook nog eene dochter gesproten, even als hare moeder FED genaamd, die gehuwd is geweest aan WILCO HOLDINGA BARON THOE SCHWARTZENBERG en HOHENLANDSBERG, Grietman van *Baradeel*.

„Naauwelijks twee jaren oud, (*) was Sicco reeds van de moederlijke zorg verstoken, want de schoone en edele spruit uit CAMMINGHAAS geslacht, na aan eene dochter nog het leven te hebben geschonken, moest in haren jeugdigen leeftijd eene wereld verlaten, in welke eer en aanzien, genot en voorspoed, door eenen gelukkigen echt bekroond, haar zoo lagchend hadden begroet. De verheven aanleg des zoons, reeds vroegtijdig ontwikkeld, en hoewel door het huisonderwijs niet genoegzaam gevoed, vond eene dubbele vergoeding in de leerscholen van [PERIZONIUS en GR E-

---

(*) Woorden van den Heer J. VAN LEEDWEN, uit zijde *Herinnering* aan SICCO VAN GOSLINGA, geplaatst in de *Vrije Fries*, 3de Deel. bl. 280.

VIRUS. Nadat hij te *Franker* en *Utrecht*, in alle vakken van wetenschap, door eene wonderlijke vatbaarheid en voortreffelijk geestvermogen, veel ervaring verkregen, en zich op de geschiedenis der volken bijzonder had toegelegd, verlangde hij in de naburige rijken, onder den verschillende landaard zelve zijne kennis te verrijken, met de beschouwing zijner zeden en gewoonten. Eerst begaf hij zich naar *Frankrijk*, en zag in het land der hoogste beschaving, bij diep bedorven zeden, onder schitterenden luister en verfijnden smaak, zoowel aan het Hof als in de gewone wereld, de kunsten en wetenschappen bloeijen. Maar hij verloor het hoofddoel niet uit het oog, om bij de bestudering dier natie, des Konings krijgsbeweging, tegen onze Republiek in het werk gesteld, naauwkeurig te onderzoeken. Zijn verblijf werd echter bekort, omdat GOSLINGA geen ooggetuige konde zijn van het ijzingwekkend tafereel, waarin helsche furiën, door het Hoofd des Staats afgevaardigd, duizenden hunner landgenooten, in den naam des Heeren, den marteldood deden sterven, dewijl zij op eene andere wijze den Schepper des Heels vereerden, dan eene verderfelijke Staatkunde dit, in haar belang, gedoogen wilde, en omdat de zedeloze Monarch vergeving zijner zonden en de bevrediging des gewetens zocht, in de uitbreiding van het Pauselijk gezag. — Hij verliet alzoo dit land van weelde en ellende, met den wil *Spanje* en *Italië* te bezoeken, doch overeenkomstig de begeerte zijns vaders, begaf hij zich naar *Groot-Brittanje*. Aldaar kwam hij aan, ten tijde Koning KAREL voor zijnen onstaatkundigen broeder had plaats gemaakt, en deze, in den geest van Frankrijks Koning heerschende, door onrust en verwarring den burgeroorlog een nieuw voedsel gaf. GOSLINGA deed zijn voordeel met al wat hij zag en

hoorde, en keerde wel toegerust met een schat van kennis en ondervinding naar *Friesland* terug."

Grietman van Franekeradeel. In het jaar 1687 bekleedde hij zijn eerste ambt als Lid van de Rekenkamer in dit gewest. In 1688 volgde hij zijnen Vader op als Grietman van *Franekeradeel*, tot groot genoegen van alle ingezetenen," wier liefde en toegenegenheid zoo wel, als de hoogachting der Staten, hem in ruime mate werden geschonken, om zijn eerlijk en standvastig karakter, zijn verstandig en regtschappen bestuur in alle zaken. Maar het was niet alleen in gewone tijden, dat hij zich in zijne openbare betrekkingen zoo getrouw van zijnen pligt gekweten heeft; in oogenblikken van nood en gevaar was GOSLINGA bij dag en nacht ter hulp en redding gereed. Men herinnere zich slechts eene zijner voortreffelijke daden, bij den geweldigen storm en zeevloed, die de Friesche dijken teisterden, en de stad Harlingen met een geheelen ondergang bedreigden. Hij zelf was daar, om meê te werken aan den waggelenden dijk, en eene breuk met steen en rijs te helpen vullen, daarbij eenen dam te vormen, tot het keeren van eene te voorziene doorbraak. Terwijl de Dijkgraaf op dezen half voltooiden dam zich plaatste, om anderen aan te vuren, de telkens opgereten gaten digt te werpen, werd dezelve los gescheurd en hij daarvan afgeslagen, zoodat men hem verloren waande; maar diezelfde golfslag wierp hem op het strand, en was het reddingsmiddel tegen een bijna wissen dood. Nimmer, dus verhaalde hij meermalen, was hij in grooter levensgevaar geweest, en zoo stond de menschenvriend altoos in nood en rampen gereed, om lijf en leven voor anderen te wagen." (*)

(*) VAN LEEUWEN, t. 2. pl. bl. 282.

Curator van de Akademie. Nog slechts 24 jaren oud werd hem de eerepost van Curator der Friesche Hoogeschool opgedragen, en hoe loffelijk hij deze waardigheid bekleedde, getuigt zijn lijkredenaar de Hoogleeraar PETRUS WESSELING. (*)

Gedeputeerde te velde. In den Spaanschen Successie-oorlog werd hij, van de jaren 1706 tot 1711, vijfmalen opgeroepen, om als Gedeputeerde te Velde, met raad en daad mede te werken tot behoud van het bedreigde Vaderland. Hij had een roemrijk aandeel in den Veldslag bij *Ramilies* even als in dien van *Malplaquet* en *Oudenaerden*, en bijzondere proeven van zijne dapperheid en krijgsbeleid gaf hij in de veroveringen van *Mons*, *Oostende* en *Rijssel*, zoodat de groote Veldheeren Prins EUGENIUS en de Hertog van MARLBOROUGH hem, om zijnen heldenmoed niet alleen, maar ook om zijnen wijzen raad, als eenen boezemvriend vereerden.

Toen in den bloedigen veldslag van *Malplaquet*, waar een paard onder GOSLINGA doodgeschoten werd, en velen rondom hem sneuvelde, in een bedenkelijk oogenblik FAGEI en PALLANDT met moeite kampten tegen de overmagt des vijands, vloog GOSLINGA te paard naar den regtervleugel van het leger om onderstand te vragen; onderweg ontmoette hij den Generaal RANTZAU, die op zeker punt met vier bataillons Hanoveranen post had gevat, en verkreeg twee van deze tot hulp zijner landgenooten, waarop hij zich verder tot MARLBOROUGH spoedde, en, zoolang de strijd duurde, zich aan alle plaatsen liet vinden, waar hij

---

(*) In zijne *Orat. funebris in memoriam magni et generosi viri SICCONIS A GOSLINGA*, uitgesproken in de maand Nov. 1731, gedrukt te *Franker*, 1732.

oordeelde van nut te kunnen wezen, daar hij, in zijne betrekking van Gedeputeerde te velde, gedurende den slag zelven, op geene hem aangewezen plaats post te houden had. In dezen oorlog werd GOSLINGA nu en dan vergezeld door den Predikant van *Dongjum*, NICOLAAS VAN DER LEY, welke in 1705, 1707, 1711 en 1712 Veldprediker bij het leger der Staten was. Deze heeft ook eene Lijkrede op GOSLINGA gehouden den 7den October 1731, welke ik niet weet of in druk verschenen is.

In *Frisia nobilis*, bl. 265, vindt men een Gedicht van P. VLAMING, ter bruiloft van den Hoogwelgeboren Heere DUCCO GERROLD MARTENA VAN BURMANIA, tot *Ysbrechtum*, en de Hoogwelgeboren Juffer FEDDINA SOPHIA VAN GOSLINGA, tot *Donjum*, te *Ysbrechtum* vereenigt den 8 van Slagtmaand, MDCCXVI, waarin onder anderen omtrent GOSLINGA gezegd wordt:

Die klinkt gantsch Friesland door, met blijchap overgoten,
 Nu't ziet den schrandren Zoon des wijsten van de Groten,
 De hoop en 't eenig oir van u, Burmania,
 Zig enten op een telg des stams van Goslinga.
 Wien Neerland reden heeft om eeuwig dank te weten,
 Dat hij den Oorlogsgodt aan eene stale keten
 Gekluisterd heeft; den Staat, en eigene achtbaarheid
 Gehandhaaft heeft te velde, en, schrandrer van beleidt,
 En rijp van raad, en koen van hand met sijnen degen
 Bij 't hachlijk Malplaquet, daar schrik zich allerwegen
 Vertoonde, en bleke Dood, wanneer de gantsche Staat,
 't Gevolg van zoo veel krijgs, hing aan een' zijden draad,
 Voor ons de Zege help bevorderen, en moedig
 En koel, in 't hoet gevecht, zoo vrezelijk en bloedig,
 Den Staat, als Afgezant, verbeeld heeft, toen het rijk
 Der Franschen 't eind voorzag van groten Ludewijk.

Gevolmagtigde tot den Vredehandel te Utrecht, en Afgezant tot den Koning van Frankrijk. Nadat GOSLINGA uit het oorlogsgewoel in *Friesland* was teruggekeerd, werd hij onder het getal der beroemdste Staatsmannen verkozen als Gevolmagtigde tot den Utrechtschen Vredehandel in 1712 en 1713, en was een ijverig medewerker tot deszelfs daarstelling, terwijl hij alles in het werk stelde voor het algemeene welzijn, de regten des handels, de bescherming der grenzen, de waardigheid van zijn Vaderland. Ten gevolge hiervan werd GOSLINGA met WILLEM BUYS, Pensionaris van *Amsterdam*, Secretaris van *Holland*, tot Koning LODEWIJK XIV gezonden. Den 27en Mei des jaars 1714 kwamen zij te *Versailles* aan, en werden onder een' verbazenden toevloed van aanschouwers, met grooten luister ontvangen. Zij hadden spoedig gehoor bij den Koning, wien zij wegens den gesloten vrede begroetten en door wien zij heuschelijk bejegend werden. Het zou toen geweest zijn, dat GOSLINGA den Koning, op zijne bemerking, hoe het mogelijk was, dat de kleine Nederlandsche Republiek zulk eenen kostbaren oorlog konde volhouden, had toegevoegd: met Friesche trouw en Hollandsche dukaten kan men ver komen.

Op een' der maaltijden, aan het Fransche Hof gehouden, begon de Minister van Binnenlandsche zaken, RICHELIEU, met GOSLINGA te spreken over het geheimzinnige cijferschrift in zijne brieven. Gedurende den oorlog namelijk had GOSLINGA met zijnen vertrouwen vriend SJUCK GERROLD JUCKEMA VAN BURMANIA, destijds Grietman van *Wijmbritseradeel*, briefwisseling gehouden. Eenige van deze brieven waren onderschept, en, welke moeite en pogingen men in het werk stelde, men had noch te *Parijs*, noch elders

aan andere Hoven, waarheen men die brieven gezonden had, ten einde te beproeven, of men daar beter zoude slagen, zich in de mogelijkheid bevonden, die te ontcijferen. Geen wonder! zij waren toch in het Friesch geschreven, en wel met Grieksche letters! En toen nu de Minister zijne verwondering daarover te kennen gaf en GOSLINGA naar den sleutel vroeg, gaf deze hem lagchende ten antwoord: *dear wier nin kaey fen*, welk gezegde later een Friesch spreekwoord geworden is.

LODEWIJK XIV had de gewoonte om aan vreemde gezanten de medailles te vereeren, die de voornaamste gebeurtenissen zijner regering voorstelden; aan GOSLINGA viel de onderscheiding te beurt, dat hem eene verzameling van deze gouden en zilveren penningen, liggende in een net kastje, van wege den Koning, werd geschonken, waarbij men de oplettendheid gevoegd had, de zoodanige er van terug te houden, welke aanstootelijk voor den Nederlander konden zijn. (*)

Afgezant op het Congres te Soissons. Na het volbrengen van zijn gezantschap bij Koning LODEWIJK keerde GOSLINGA, met eerbewijzen overladen, naar zijn Slot *Goslinga-Stat*e terug, om in den schoot der zijnen zijne overige levensdagen te slijten en een genoeglijken ouderdom door te brengen; dan nogmaals werd hij op het woelig Staatstoneel geroepen, toen hij, reeds den ouderdom van drie en zestig jaren bereikt hebbende, tegen zijnen zin, benoemd werd tot Ambassadeur op het Congres te *Soissons* in het jaar 1728. Ook hier werd hij met hooge onderscheiding door de Ambassadeurs van verschillende Hoven ontvangen, en later is gebleken, dat men den achtbaren

---

(*) VAN LOON, *Hedend. Penningk.* II D. 1ste St. bl. 64.

Staatsman eene veel hoogere plaats waardig keurde, dan die hij bekleedde. Keizer LEOPOLD wilde hem tot den Rijks-Gravenstand verheffen; de Republiek *Bern* bood hem het burgerregt hunner stad aan, hetwelk GOSLINGA weigerde, als geene verheffing begeerende boven zijne Landgenooten en den rang van Friesch Edelman. (*)

In de maand *November* des jaars 1730 kwam GOSLINGA weder in *Friesland*, en reeds het volgende jaar den 20en *September* 1731, na door eene hevige leverziekte te zijn aangetast, stierf hij, op zijne State *Goslinga*, in den ouderdom van 67 jaren, en werd in de kerk te *Dongjum* begraven.

GOSLINGA is gehuwd geweest aan JANNETTA ISABELLA BARONES THOE SCHWARTZENBERG EN HOHENLANDSBERG, Erf-vrouwe van *Ameland*, welke Echtvereeniging den 12 Junij 1692 in de Kerk te *Ballum* op *Ameland* voltrokken werd, en bijna veertig jaren zijn zij in den gelukkigsten echt vereenigd geweest. Zij was hem eene deugdzame gade en voor hare kinderen eene liefderijke moeder, wier zorg en trouw GOSLINGA in zijne moeilijke loopbaan uitnemend te stade kwamen, die hem de genoegens des levens verdubbelde, en de lasten gemakkelijker deed dragen. — Hij had bij haar vijf dochters, welke hem, na den dood harer moeder, de marmeren graftombe (†) hebben opgericht, en wier

---

(*) WAGENAAR, *Vadert. Hist.* 19de D. bl. 27, schrijft, na de vermelding hiervan. „Maar 't geschenk van eenen gouden beker hem, nevens de Heeren Fagel en Hoornbeek, aangeboden, door de Staaten van Gelderland, na 't bijleggen van eenigen hunner geschillen over 'taandael der bijzondere kwartieren in de gemeene lasten, heeft hij wel willen aanvaarden.”

(†) De Graftombe van GOSLINGA, die de nette kerk van *Dongjum* versiert, is tweemalen van hare plaats geweest, namelijk in 1776, toen eene nieuwe kerk in plaats van de oude bouwvallige gesticht

namen onder de *Inscriptie* zijn vermeld. Zij waren;

FED SOPHIA VAN GOSLINGA, overleden te *Sneek* in 1766, die tot Echtgenoot had DUCO GERROLD MARTENA VAN BURMANIA, Heer van *Camminghaburg*, Grietman van *Wijmbritseradeel*, geboren in 1687, gestorven in 1746 op *Epema-State* te *Ysbrechtum*, zonder kinderen na te laten.

HELENA MARIA VAN GOSLINGA, overleden te *Anjum* in 1751 oud 53 jaren, was gehuwd in 1725 aan JARICH GEORG VAN BURMANIA, Raadsheer in het Hof van *Friesland*, Grietman van *Oostdongeradeel*, later van *Franekeradeel*, gestorven in 1757.

ANNA JULIANA VAN GOSLINGA woonde tot 1786 op *Goslinga-State*, in welk jaar zij te *Leeuwarden* overleed, in den ouderdom van 85 jaren; zij werd bij hare ouders en zuster AGATHA in den grafkelder te *Dongjum* bijgezet.

DODONEA LUCIA VAN GOSLINGA, gehuwd aan UNICO WILHELM GRAAF VAN WASSENAER TWICKEL, is in 1766 gestorven. Uit dit huwelijk is gesproten CAREL GEORG GRAAF VAN WASSENAER, Grietman van *Franekeradeel* in 1758, gestorven in 1794, wiens eenige zoon, JACOB UNICO WILHELM insgelijks, in 1793, Grietman van *Franekeradeel* is geweest.

AGATHA RIJKT VAN GOSLINGA is te *Leeuwarden* gestorven in Maart 1769.

„Met SICCO VAN GOSLINGA (met deze woorden van „den Heer VAN LEEUWEN zal ik eindigen) (*) was de

is, en later, toen het adellijke der wapens en van het opschrift streed met den geest des tijds. Naderhand evenwel is zij weder geheel onbeschadigd in de oude vormen en met onverminderde schoonheid opgericht.

(*) *r. a. pl. bl.* 299.

„mannelijke naam van zijn geslacht uitgestorven, maar
 „bij de Friesche nakomelingschap leeft hij voort, als
 „verbonden aan een dierbaar kleinood, en een pronk-
 „juweel van 's Lands historie. — Zijn leven was eene
 „aaneenschakeling van hoogst nuttige bedrijven, —
 „zijn sterven een gelukkige overgang tot eene betere
 „wereld, welke hij met een onwandelbaar vertrouwen
 „te gemoete ging. De laatste levensdagen en het af-
 „scheid van gade en kinderen, van vriend en magen,
 „ons door den Hoogleeraar WESSELING beschreven,
 „zijn een aandoenlijk tafereel van het verscheiden des
 „braven grijsaards, die als christen en als burger aan
 „zijne bestemming had voldaan. (*) Zijn voorbeeld is
 „een spiegel voor elken sterveling, die, even als hij,
 „rein van hart, regtschape van wandel, menschlievend
 „van aard, zijne loopbaan wil voleindigen, tot troost
 „der overblijvenden, tot gerustheid des gewetens en
 „tot verwerving eener nagedachtenis, die de verganke-
 „lijkheid van eeuwen trotseren zal! — En heeft een-
 „maal de tand des alvernielenden tijds het marmeren
 „grafgesteente, waaronder zijn stoffelijk bekleedsel is
 „nedergelegd, aan stukken geknaagd, dan moge nog
 „elke Fries, zoo lang hij den geboortegrond zijner
 „Vaderen betreedt, en de Oude Deugd en Trouw in
 „het harte draagt, met dankbaarheid herdenken aan
 „den roemruchtigen Krijgs- en Staatsman SICO VAN
 „GOSLINGA.”

St. Annaparochie.
 1855.

A. WASSENBERGH.

(*) *Orat. fun p. 38 Seq.*

DE FRISO

VAN

WILLEM VAN HAREN.

De voortreffelijke staatsman en dichter WILLEM VAN HAREN, van wien reeds in den eersten Jaargang van dezen Volks-Almanak eene levenschets is medegedeeld, heeft de oude oorkonden omtrent den vermeenden stamvader der Friezen tot grondslag gelegd van een voortreffelijk heldendicht, getiteld: *Gevalen van Friso, Koning der Gangariden en Prasiaten*. De eerste druk van dit werk verscheen te *Amsterdam* in 1741 in octavo en een tweede, omgewerkt en met portret en platen versierd, aldaar in 1758 in kwarto.

Aan VAN HAREN behoort de roem, dat hij de eerste van alle Nederlandsche dichters was, die het plan van een heldendicht, op den leest der ouden geschoeid, ten uitvoer bragt. De keuze van het onderwerp deed zijn oordeel en patriottisch gevoel gelijke eer aan. Zijn held is geen CONSTANTIJN of eenige andere vreemde vorst, maar FRISO, de vermeende stamvader van zijn volk! Zoo eenig gedicht, het zijne is dus een oorspronkelijk en nationaal gedicht. Het onderwerp is voor het grootste deel fabelachtig, maar daarom des te gunstiger voor den heldendichter.

Genoegzaam alle volken van Europa hadden zich bevlijtigd eene luisterrijke afkomst uit de oudheid op te delven, ten einde hun naam met een grootschen glans

ze uit, hooren wij den zoon der wijsheid. Hij verdedigt menschelijke regten aan de voeten van den troon, en predikt aan koningen wijsheid, door het tafereel der misdaden of dwaasheden hunner voorgangers aan dat eener straffende Godheid te verbinden. Hij leert den onderdaan de pligten van trouw, orde en gehoorzaamheid; hij schetst de staatzucht der grooten, de laagheid der hovelingen, de ijdelheid der vrouwen, en dat alles met eene fierheid en kracht, welke eerbied verwekt, en de zucht tot navolging van het goede in de harten doet ontbranden. Zijne slotsom is, dat geen regeringsvorm deugt, wanneer de personen, die haar ten uitvoer moeten brengen niet braaf, maar slecht zijn.

Zou zulk een vaderlandsch gedicht, zulk een leerboek der wijsheid voor vorst en volk niet van gunstigen invloed geweest zijn op de vorming van Prins FRISO, waardoor hij later, als WILLEM IV, een toonbeeld werd van menschelijke, van Vorstelijke deugd?!

Zou zulk een boek niet verdienen nog in onze eeuw gelezen en overdacht te worden door jongelingen uit onze aanzienlijke geslachten, in wie de hoop der toekomst is gelegen? Vorst FRISO naar de oude volks-overlevering de stamvader der Friezen, zou dan een weldadigen invloed uitoefenen op veler verstand en hart, dat hem als een edelen schuts-engel zouden eerbiedigen, tot heil van volk en vaderland. Alle beschaafde Friezen behoorden van HAREN'S FRISO te kennen en te vereeren.

E.

KLEEDING DER OUDE FRIEZEN.

De volgende aantekening, zoo ik meen gevonden in een oud meubelstuk, achter of tusschen eene lade en het beschoot, werd mij voor een tijdlang medege-deeld. Zij is op een half vel papier, met eene zeer duidelijke loopende hand, waarschijnlijk in het laatst der vorige eeuw geschreven; door wien is mij onbekend.

T. R. DIJKSTRA.

„De kleeding der oude Friesen bestond voor twee eeuwen so als ik geïnformeerd ben geworden van de oudste lieden welke de costumus haarer voorouderen nog gekend hebben, aldus: Een muts van grove stof dicht gebreid, of wel van pels gemaakt, het vest of so het selve genoemd wierde *wolhembt*, was van roode, blauwe, of bonte saai, of so genaamde wolle op wolle. het rokje, van swarte sergies, ook wel van sergies demin, was met heele kleine eijronde knoopjes gegarneerd, de mouwen bij de schouders, en bij de handen neer (met) seer breede swarte linten en koor-den bezet. — de broeken wierden niet minder als vier te gelijk gedragen en so als hier volgd, de onderbroek van wit of gestreept linnen, de tweede van blauw carsaj of laaken, de derde van gecouleurd carsaj, en de vierde of bovenbroek van swarte sergies, van boven met swarte sijden veters met blikken pijpen vast toegebonden, en de schoenen met ledere riemen vastgemaakt, so als bijzijnde costumes aanwijzen: —

Iste. Een bejaarde hindelooper schipper genomen uit de berigten der oudste lieden dier plaats, welke nog de kleedagie hunner voorouderen houden.

2de. Een cremer gevonden in de Bredase Almanak of cronijk door Fobbe Korst 1664 in de friese taal geschreven en uitgegeven in quarto.

3de. Van een schippersgesel, uit een schilderij van den stommen van Kampen in den jaare 1620 geschildert, welke meester zig bisonder heeft uitgeleid, om de onderscheiden costumes van zijnen tijd te verbeelden. Siedaar al hetgeen ik na veele naarspeuring en moeite heb kunnen verkrijgen."

DE GRAFKELDER DER FAMILIE VAN CAMMINGHA TE BALLUM OP AMELAND.

In den Frieschen Volksalmanak jaargang 1855 vinden wij een doorwrocht stuk van Jr. Mr. M. DE HAAN HETTEMA, over *Ameland* en, in het bijzonder, over de Heeren van dat eiland uit den huize CAMMINGHA. Na vergelijking van dat stuk met mijne aantekeningen aangaande den grafkelder der genoemde familie te *Ballum op Ameland*, komt mij de mededeeling dier aantekeningen in hetzelfde Jaarboekje niet onbelangrijk voor, vooral met het oog op de vraag, wie de eerste Heer van *Ameland* uit die familie is geweest, waarvoor de Heer HETTEMA meent te moeten houden PIETER CAMMINGHA die 1521 overleden moet zijn.

De geleerde schrijver schijnt onbekend te zijn geweest met de Inscripties van den steen, die bovenge-

noemden kelder dekt, wat, trouwens niet te verwonderen is, daar de steen sedert lang dient tot vloer van een baarhuisje waarvan de muren rondom den steen zijn gebouwd.

Volgens mijne aantekeningen nu, omtrent wier juistheid ik mij nog kort geleden, naar aanleiding van het stuk des Heeren HETTEMA, nader heb verzekerd, vindt men op den steen:

Aan het hoofd

„*Vincent — LUCAS*”

daarbeneden wapens of beeldwerk; rondom als rand-schrift:

„In het jaar ons Heeren MV (*) in den X Octobris
„sterf den Eedelen Eerensfeste welgeboren Heer H.
„WYTZO VAN CAMINGHA, Heer van *Ameland* en is
„hieronder begraven.”

Beneden het beeldwerk

„Ao. 1556(†) de 19 Decembris sterf de Eedele Eerents-
„feste en welgeboren Heer HAYO VAN CAMMINGHA,
„Heer van *Amelandt*.

„Ao. 1575.(§) De 29 Octobris sterf de Eerentsfeste
en welgeboren Heer Hr. PIETER VAN CAMMINGHA Heer
„van *Amelandt*.

„Ao. 1574 de 15 *Octobris* sterf de Eedele Eerents-
„feste Juffrou FRANSKE VAN MINNEMA, vrou van *Ame-
„lant* de huisvrouw van PIETER CAMMINGHA VOOTSZ.”

Van bovenstaande Inscripties door een streep afge-
scheiden:

„Heer PIETER VAN CAMMINGHA vrijen erfheer van
„*Amelandt* is gestorven den . . . *Martij* 1638, vrou

(*) Er staat inderdaad MV, niet MD.

(†) De Heer HETTEMA zegt 1558.

(§) Do Heer HETTEMA meent 1571 en voegt er bij: »SCHRETEMA
zegt 1578.”

„... VAN OCKINGA, vrou van *Amelandt* is gestorven de 4
 „Aprilis 1638, Heer WYTZO VAN CAMMINGHA, vrij en
 „erfheer der erfheerlijkheid *Amelandt* sterf den 24 ja-
 „nuarij 1641, heeft geregeert.... jaar. . 6 weeken.” —

Naast vorenbedoelden kelder moet zich nog een
 kleinere bevinden, waarin men meent, dat slechts kin-
 derlijkjes werden bijgezet.

Van den daarop gelegen hebbenden steen is nog slechts
 een fragment aanwezig, waarop gevonden wordt:

A. 1600, 13 Februarij.

Volgens eene oude opgave mij in der tijd geworden,
 zou ook in den grooten kelder in 1600 zijn bijgezet
 eene WYTSKE VAN CAMMINGHA, die daarbij wordt ge-
 noemd „VROUW VAN SICKO VAN CAMMINGHA, wat een en
 ander echter onjuist zal zijn. (*)

Ferwerd, 1855.

J. H. HEIJMANS.

(*) Naar aanleiding van hetgeen ik vond in het door den Heer
 HETTEMA medegegeelde testament van WILTHIE (WITZO) VAN CAM-
 MINGHA: „In den eersten bevele ick Godt almachtigh mijn edele
 „ziele ende der aerde mijn lichaam ende begere mijn legersteedt
 op *Amelandt toe Hollum* bij mijn zalige moeder *Fouwel Cam-
 mingha*” enz. is daaromtrent, daar ik nimmer van een grafkelder
 der familie VAN CAMMINGHA te *Hollum* had gehoord, op mijn verzoek
 door een mijner *Amelanders* vrienden, in en bij de kerk te *Hollum*
 een naauwkeurig onderzoek gedaan, doch geen spoor er van gevon-
 den. Oude lieden beweerden evenwel, dat in de kerk aan de
 zuidzijde een grafsteen der genoemde familie was, waarvan de
 zerk door de Franschen vernield zoude zijn.

Alleen zijn nog in die kerk aanwezig twee grafzerken houdende
 de eene: „Den 3 December 1695 is overleden de Eerentsfeste
 „Hoog geleerden EDUARDUS NEUHOSIUS. J. U. D. Advocaat voor den
 „Hove van *Friesland* en secretaris van dese Heerlijkheit van *Ame-
 lant* old 51 jaren.” en de andere

„Den 15 Jan. 1707 is in den Heere gerust vrou PROGILIA VAN
 „JENSMA. Wede van W. Dr. EDUARDUS NEUHOSIUS in leven Secre-
 „taris van *Ameland*, oudt 71 jaren. Den 4e Mei 1700 was gerust
 „Juffer BAUGRIEN NEUHOSIUS, oud 24 jaren. Haer beyder lichamen
 „syn hier onder begraven.”

STATUTEN, ORDONNANTIEN EN COSTUMEN VAN AMELAND.

Het is zeker van algemeene bekendheid, dat het eiland *Ameland* vroeger eene vrije Erf-Heerlijkheid was. Minder, welligt, dat die Heerlijkheid hare eigene wetten had.

Die wetten, Statuten, Ordonnantien en Costumen, zijn tweemalen in druk uitgegeven. Men treft er, echter, ook op *Ameland*, zeldzaam Exemplaren meer van aan.

Het lust mij, die van elk der uitgaven een exemplaar in eigendom mogt bekomen, daarom, den Lezers van den Frieschen Volks-almanak eene korte beschrijving er van aan te bieden, in het vertrouwen, dat ze met welwillendheid wordt ontvangen, zij het ook slechts als eene kleine bijdrage tot de kennis der oude wetten van dit gewest, waartoe *Ameland* steeds behoorde.

In allen gevalle zal men het mij, die, als vroeger op *Ameland* hebbende gewoond, zoo zeer belang stel in alles wat dat eiland betreft, wel ten goede duiden, dat ik die belangstelling ook eeniger mate bij de *Friezen* in het algemeen veronderstel.

Het is mij niet bekend, wanneer de Statuten, Ordonnantien en Costumen van *Ameland* het eerst zijn vastgesteld. In het archief van dat eiland heb ik daaromtrent niets gevonden. Trouwens, het gansche archief van de voormalige Heerlijkheid *Ameland* is in 1829, bij het slopen van het kasteel te *Ballum*, waar dat archief bewaard werd, aan het Sijndicaat moeten

worden opgezonden, terwijl, toen later het Bestuur van *Ameland* hetzelfde terug vroeg, slechts een aantal reces — momboir — en dergelijke andere boeken en registers ontvangen zijn.

De Schrijver van den *Tegenwoordigen Staat der Vereenigde Nederlanden* zegt: Dl. 14, 2e stuk, pag. 379: dat de Statuten, Ordonnantien en Costumen van *Ameland* in den jare 1622 bij den Heer WATSE VAN CAMMINGHA zijn „gearresteerd” en in 1658, *eenigzins vermeerderd en verbeterd* in 't licht gegeven. Dit is onjuist.

Ze zijn in 1622 „Bij den Ed. Gestr. en Wel-Ghebooren Heere SICKO VAN CAMMINGHA, Vry- en Erff-Heer des selven Landts nieuwlycks ghemaect, by een vergadert, gheaugmenteert, verbeterd ende in Druck nuytgegeven, met Advys ende ten overstaen van de Volmachten ende Pensionaris van 't Landt. Gedruckt by *Jan Lamrinck*. Waar wordt op het titelblad niet vermeld.

De veronderstelling van den Heer Jr. Mr. M. DE HAAN HETTEMA in zijne mededeelingen aangaande de familie van CAMMINGHA, geplaatst in den Nieuwen Frieschen Volks-almanak, Jaargang 1855, dat oneenigheid tusschen vornoemden Heer SICKO en de Amelanders aanleiding tot het *vergaderen, augmenteren* en verbeteren der Statuten enz. hebben gegeven, komt mij allezins aannemelijk voor, eensdeels om den aanhef van het vóór den eersten druk gestelde voorwoord: „Also door verscheijdene inconuenienten en de daghelijcksche voorvallende saeken op onsen Lande *Amelandt*, noodich bevonden is, het stuck van den ordonnantie bij der handt te nemen ende door verloop des tijdts doen veranderen ende Corrigeeren, oock amplieeren, en in Druck late gaen. So is 't dat wij,” enz., anderdeels, omdat dadelijk op dat

voorwoord, zonder opschrift, eenige artikelen volgen, waarin de rechtspleging op *Ameland* in het algemeen en de wijze van beslissing der „processen” tusschen den Heer en de inwoners worden geregeld en daarop de eed volgt „die de MedeRechteren naar *Olde ghewoonte* presteeren sullen.

Welligt heeft tot dat vergaderen en in druk geven mede geleid het voorbeeld van de Staten van *Friesland* die, immers, in 1602 de Ordonnantien, Rechten en Statuten van dat gewest, verzameld, deden publiceren en uitgeven. Dat sommigen dezer ordonnantiën bij het maken van die van *Ameland* hebben gediend, is blijkbaar uit de gelijkkluidendheid van vele artikelen uit beide verzamelingen, terwijl ook in het relaas van vaststelling van die van *Ameland* wordt bepaald, dat voor de gevallen, waarin bij dezen niet is voorzien, die van *Friesland* zullen worden gevolgd.

In 1658 werden de Statuten, Ordonnantien en Costumen van *Ameland* „op nieuws gedrukt, door „last van den Ed. Gestr. ende Welgeboren Heere „WATZO FR. VAN CAMMINGA, teghenwoordige Vrij- „ende Erffheer van *Ameland*” en wel bij FRANS HARDOMANS, wiens woonplaats weder niet wordt opgegeven.

Er had bij dat „op nieuws druckken” geen vermeerdering of verbetering plaats. Integendeel, achter den tweeden druk vinden wij dezelfde „drukfaulden” aangewezen, als in den eersten aanwezig.

Alleen is de tweede uitgave, behalve met het wapen der familie VAN CAMMINGHA, dat ook vóór den eersten, doch een weinig anders, gevonden wordt, versierd met een portret van den Heer WATZO VAN CAMMINGHA, door A. P. NIJHOFF gepenseeld en door J. SNIJDERHOEF geëtst, met het randschrift:

WATZO FR. VAN CAMMINGA. VRY EN
DE ERFHEER VAN AMELAND. ANNO SA-
LUTIS MDCLVIII. ÆTAT SUÆ I.V. REGIMI-
NIS SUI AMELANDIÆ XVIII.

En er onder de volgende regelen:

*Dus heeft de konst het hoofd van Aemland afgemaakt:
Die naer hij kerck en recht teghen de burgertwist
Hersteld had, en 't ghewelt der dwinghlandy gheslist,
Nu over nyt en twist en heers-sucht zeeghepraalt.*

G. ADIUS, *Ameland. Pens.*

De „Statuten, Ordonnantien ende Costumen” zijn verdeeld in twee boeken.

In het eerste boek vinden wij, na de artikels zonder opschrift en den eed hiervoren bedoeld, achter-eenvolgend:

Van Procederen. TITEL I. handelende over Klagten, Citatiën, getuigenverhoor, pleiten, regt spreken, „reprocheren,” deminueren,” appel, uitvoeren van sententiën, vervolging van de bestaren, enz. in 46 artikelen.

Taux van Salarien TITEL II. 36 artt., *van Paenen en breuken* TITEL III. bevattende verbodsbepalingen en straffen van alle aard, wonderlijk dooreengemengd, in 48 artikelen, waaronder wij onder anderen opmerken: „Art. IV. Item zal een yeghelyck zijn kat ofte „katten d’ ooren aen ’t hooft gehouden wesen af te „snyden, bij poene van een gulden te verbeuren, ’t „welck naghekomen sal worden binnen thien daghen „nae de publicatie deses.”

Wat de strekking had, de katten uit de konijnen-

holen te weren, waarin ze met afgesneden ooren niet doordringen, uit hoofde van het dan in de ooren vallende zand.

Men bedenke hierbij dat de konijnenvangst of zogenaaemde duinmeijerij een der voornaamste opkomsten der Heerlijkheid was.

„Art. VIII. Wordt oock ernstelycken verboden te „blasphemerem Godt almachtich ofte zijn heylighe „woordt, op paene van gheapprehendeert ende in „structie ghevanghenisse gehouden ende arbitralycken „ghestraft te worden.” —

Wat overeenkomt met art. I. Tit. XVI van het 2e boek der Friesche ordonnantien en voorzeker van den vromen zin der oude wetgevers getuigt, maar moeilijk in de toepassing zal zijn bevonden.

„Art. XVI. Van een Vleyschwonde, zijnde een „vingher lanck, sal betaelt worden thien goude gul- „dens, minder ende meerder also naer advenant, ende „daer te boven den ghewonden zijn smerte, versuyme- „nisse ende 't Meesterloon boeten.”

Wiens vinger, van regter, klager of beklaagde, daarbij tot maatstaf werd genomen, wordt niet bepaald.

„Art. XIX. Van een vuyst-slach sal drie, ende van „hayr-plucken ses Carolusguldene betaelt worden, doch „evenverre yemandt een ander zijn Baert mochte „yittrecken sal dubbelt verbreucken.

Waaruit weder de oude eerbied voor den baard blijkt.

„Art. XLVII. Ende sal de Heere van alle woorde- „lycke ende dadelycke injuriën genieten, half zoo „veele als den Clager bij 't Gerechte toegekent sal „worden, wel verstaende dat die andere Breucken „tegens d' Heerlijckheydt vervallende, by den Heere „alleen zullen werden ghenoten.”

Zoodat in den regel de Heer des lands een derde, de Klager twee derden der geldboeten ontving.

Het eerste boek eindigt met 11 artt. „Waerna de „Executeur hem sal hebben te reguleeren in 't bedie-
„nen ende exerceeren zijner Ampt.”

Het tweede boek bevat bepalingen nopens het hu-
welijk, de voormomers en voogden, Inventaris, ver-
koop, hypotheken, opzegging enz. in 27 art. waaronder
eenige der opmerking waardig.

Eindelijk 9 artt. over *See-rechten*, waaronder bepa-
lingen nopens de strandvonderij, die tot in 1838, toen
eene nieuwe Instructie op dat stuk is vastgesteld,
zijn gevolgd.

Achter al het voorschrevene is gesteld:

„Aldus ghemaect, besloten ende ghearresteert by
„den Ed. Welgeb. Heere SIKKO VAN CAMMINGHA Vry
„ende Erff-heere van *Amelant*, met advys ende ten
„overstane van den Volmachten en Pensionaris van 't
„selve landt, behoudelyck, dat deselve na ghelegenthey
„ende exigentie van saecken sal moghen werden ghe-
„amplieert, gecorrigeert ende gheinterpreteert, wel ver-
„staende dat indien eenighe questiën souden geraecken
„voor te vallen, waer aff in deze Ordannantien niet
„en is ghementioneert ofte by keyserlycke Rechten
„ghedecideert, dat daer inne werden ghevolght de Or-
„donnantie van *Frieslandt*, indien deselve daer inne is
„ghetermineert ende uytgedrukt. Salf ende onverkort
„des Voorsz. Heere van *Amelandt* ende des Landts
„privilegien ende gherechtigheydt.

Actum den 14 July 1622.

onder stondt:

SIKKO VAN CAMMINGHA H. BOURICIUS.

Dit is het merck van
Volmacht van *Hollum*

SEERP TYEBBES,
selfs gestelt.

Dit is het merck van
Volmacht van *Hollum*.

RYCKERT CORNELIS,

GERRIT CORNELIS.

Het merck van JELTJE
Ballum.

JELTJES Volmacht van

Het merck van SICKE
van *Nes*.

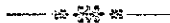

GERBENS, Volmacht

Terwijl een „Register, van 't geene in dese Or-
„donnantie verhaelt is” het alles besluit.

Ferwerd, 1855.

J. H. HEYMANS Gz.

HORATIUS HIDDEMA VAN KNYFF.

HORATIUS HIDDEMA VAN KNYFF, geboren den 16 April 1703, was de zoon van GODSCHALK VAN KNYFF, Raadsheer in het Hof van *Friesland*, en van HELENA AEBINGA VAN HUMALDA. Zijne Echtgenoot TITIA HILLEGONDA VAN BURUM was eene dochter van ALLARD VAN BURUM, Grietman van *Ferwerderadeel*. Den 2 *Augustus* 1729 werd hij in de plaats van zijnen overleden' schoonvader tot Grietman aangesteld. Als ijverig Gemeenebestgezinde verzette hij zich in de Vergadering der Staten met kracht tegen de erfelijk-verklaring van het Stadhouderschap in de vrouwelijke (*) linie. Hij haalde zich daardoor den haat der Oranjegezinden op den hals, en werd op losse beschuldigingen, dat hij het land aan de Franschen had verkocht, het slagtoffer van dien haat in het jaar 1748. In den nacht tusschen den 1^{en} en 2^{en} *Junij* van dat onrustig jaar werd zijne fraaije buitenplaats *Lauta-State* (†), ten westen van het dorp *Wier* gelegen, waar

(*) De krachtige Redevoering, door hem daartegen gehouden, is in haar geheel te vinden bij CERISIER, D. X, bl. 407. Zij wordt althans aan hem toegeschreven door SCHELTEMA, STAATKUND, Ned. I. bl. 568, ofschoon CERISIER hem niet noemt, maar zegt: «één der Regeringsleden.» CERISIER noemt deze Rede "eene merkwaardige aanspraak, en voegt er bij, dat zij behelsde "eene taal, zeer opmerkelijk in die dagen, toen bijkans ieder, die de ontworpen veranderingen niet toestemde, zweeg."

(†) *Lauta-State* was, volgens *Tegenw. Staat van Friesland*, II D. 2de St. bl. 417, "een schoon Heerenhuis met zwaren toren, omringt met diepe grâften en eene ruime hovinge." In den jare 1410 stierf op deze State SCHELTE LAUTA, na zeven jaren lang in Italie

hij toen woonde, door het opgehitst gepeupel aangevallen, en, na woeste plundering, in brand gestoken waarbij, behalve de huisgeraden, eene zeer kostbare en voor de Vaderlandsche Geschiedenis belangrijke Bibliotheek verloren ging. Hij zelf, niet veilig, verborg zich met zijne vrouw en zoon onder eenen haagdoornboom in eene drooge sloot, vanwaar hij de gewelddadigheden, die men pleegde, weerloos moest aanzien, en de verschrikkelijkste bedreigingen tegen zijn leven hoorde uiten. Des namiddags werd hij, plat op den bodem van eene boerewagen liggende, ter naauwernood uit de handen van het woedende volk gered, eerst naar *Marssum* ten huize van JOHANNES SIXTUS STOKMANS, die Predikant te *Wier* was geweest en in *Augustus* 1747 naar de Gemeente van *Marssum* was vertrokken, en vervolgens met een ander rijtuig naar *Leeuwarden* gebracht. Toen de Oranje-partij de overhand bekomen had, teekende hij mede, als Lid der Staten, de *Publicatie*, gearresteerd op het Landchapshuis binnen *Leeuwarden* den 4 Junij 1748, waarbij »de Staten van Vriesland — hebben goedgevonden en verstaan, den Heere Prinse van Oranje »en Nassau aan te stellen, tot Erfstadhouder, Kapitein »en Admiraal-Generael van deze Provintie, zoo wel »in de Vrouwelijke als Mannelijke linie, op den zelve »voet als in Holland, en met dezelve macht en autoriteit als in de andere Provintien, voor zoo verre »met de constitutie van dezer Provintie regering over-

---

en elders gereisd te hebben. In lateren tijd kwam deze Heerlijkheid aan de Familie van HEDDEMA, en werd in 1574 bewoond door ANDRIES VAN HEDDEMA uit welk geslacht zij bij erfenis overging aan dat van KNYFF. Na de verwoesting is *Lauta-Scate* niet weder opgebouwd, en er is van deze schoone plaats niets meer overig, dan de buitensingel en eene boerenhuizinge, in plaats van 't afgebrande gebouw gesticht.

„eenkomt” enz. VAN KNYFF bleef in zijne betrekkingen, en vertrok, na de vernieling zijner vorige woning, met zijn huisgezin naar *Ferwerd* in een klein huis, *Meekma-Slate* genaamd, waar hij, ter gedachtenis der hem toegebragte brandschade op het hek potten met vuurvlammen plaatste, dikwijls op deze woning de Latijnsche Versregels toepassende:

Aedibus in cineres flamma volitante redactis,
Cogimur hos humiles inde subire lares.

Hij was gewoon met de landlieden in de Friesche taal te spreken. Men verhaalt van hem de volgende anecdote. (*) Een boerenknecht, die een meisje verleid had, weigerde haar te trouwen; deswege voor den Grietman gedaagd zijnde, werd hem gevraagd, of hij de vader van het kind was? hij ontkende zulks; waarop KNYFF hem met dreigende blikken aanzag en zeide „Ik sjog it wol daste my te voren liegste. Kom Eksteur! set de finsters mar iopen, dan kin de Dywel mey him wey fleane!” De knecht, op dit gezegde door de mand vallende, riep uit: „Ik haw it al dien! ik haw it al dien!” — „Dat wist ik wol, dat koe 'k oon dyn eagen wol sjen; jimme matte mar trouwe, hoe gauwer hoe better,” zei de Grietman.

VAN KNYFF had veel invloed en gezag; hij was een kundig Regtsgeleerde, een man van orde, en zeer naauwgezet op de waarneming van de openbare Godsdienst, zoodat hij volstrekt geene vernakelijkheden onder de Kerkedienst duldde. Hij is den 31 *Maart* 1770 overleden.

St. Annaparochie 1855.

A. WASSENBERGH.

(*) Medegedeeld door Jr. Mr. H. B. VAN SMINIA, in de *Nieuwe Naamlijst van Grietmannen*, bl. 58.

HET BIER-OPROER TE LEEUWARDEN

in 1487.

In het jaar 1435 werd de stad *Leeuwarden* met de Parochiën *Oldehove* en *Hoek* vereenigd. Onder de voorwaarden dezer vereeniging behoorde ook, dat te *Leeuwarden*, Vetkoopersgezind en altijd den Schieringers vijandig, gedurende den winter geen ander bier, dan dat, hetwelk in de stad zelve was gebrouwen, mogt gebruikt worden. Later had de Regering het invoeren van Haarlemmer- en ander uitheemsch bier geheel verboden. (*) Dit was zeer tegen den zin van vele burgers en Edelen, benevens de landlieden, als belemmerende de algemeene en burgerlijke vrijheid. Het besluit werd nogthans op allerlei wijze gehandhaafd.

Op zekeren dag bevindt zich een aantal landlieden met eenige burgers van *Leeuwarden* in een zeker huis Haarlemmer bier drinkende. Dit komt den brouwers ter oore, die daarheen gaande de landlieden verbieden meer van dat vreemde bier te drinken, zeggende, dat

---

(*) «'t Voorbeeld van Groeningen, die geen" buitenlandsche, maar ingebrouwen hieren den Stec- en landlieden toeliet, nam de stad voor naa te volgen. Dies leest me, leegen recht af, dat binnen en buiten steeveste, en in de omlanden, geen bier stond te verorberen, als 't geene stads Ingezetenen brouden. Veelen stak dit dapper in de krop, niet gewoon weezende, dat baatzuchtige burgers, een vrij volk de wet, daar zij winst aan hadden, voorschreven: inzonderheid ontsteit het de heerschappen, die vreeslijk donderen op 't hooghmoedigh bestaan van opgeblaazen menschen, het landvolk, der stad geenszins onderworpen, weigert gehoorzaamheid." GARDENA, *Verhaal van Leeuw.* bl. 164.

zij de ordonnantie van de Overheid overtreden. Zulks wordt door de boeren zeer euvel opgenomen; van woorden komt het tot daden; er ontstaat eene vechtpartij tusschen hen en de brouwers; deze bekomen hulp van andere burgers, en de boeren nemen de vlucht naar het *Amelandshuis*, toen bewoond door PIETER VAN CAMMINGHA, Heer van *Ameland*, die den Schieringers zeer genegen was. Weldra is de mare hiervan door de gansche stad verspreid; zij komt in rep en roer; eene groote menigte verzamelt zich voor het huis van CAMMINGHA, eischende, dat men de overtreders van het gebod zal uitleveren, en toen CAMMINGHA dit weigerde, (*) belegert het zamengeschoolde volk zijn huis en bedreigt het met plundering. Geheel *Oostergoo* en *Westergoo* was binnen kort van dit voorval onderrigt, en zelfs velen, die anders onpartijdig waren, (†) keurden het gedrag van de Vetkoopersgezinde Leeuwarders af.

Overal, waar de Schieringers iets te zeggen hadden, werd de alarmklok geluid, en de landlieden werden opgeroepen, om op *Barrahuis* bijeen te komen. Daar verzamelden zich, den 24 Julij 1487, de Schieringers met de Sneekers en Franekers, en namen het besluit om den volgenden dag vroeg in den morgen *Leeuwarden* aan te vallen. De Leeuwarders, die hunne stad van krijgsvolk ontbloot hadden, hetwelk door hen naar *Bolsward* gezonden was, bemerkende, wat er op handen was, vertrouwden zich niet genoegzaam op hunne

---

(*) „Dog Camminga,” zoo schrijft Occo SCHARLENSIS, „heeft weinig op baar dreigementen geagt, vermits hij een sterk Huis hadde zo dat hij ze tegen haren dank, in zijn bescherminge gehouden heeft.”

(†) „Multos etiam movet, qui studiis partium non ferebantur”
UERO ENNES.

magt. Eenige verstandige en vreedzame burgers bragten door gepaste redenen het volk zoover, dat men goedvond, twee adellijke vrouwen, namelijk Frouk; Weduwe van KEIMPO UNIA, en DOED, Weduwe van HAYE HERINGA, die beide in de stad in groote achting stonden, in den vroegen morgen van den 25en Junij naar het leger te *Barrahuis* te zenden, teneinde pogingen in het werk te stellen, om de Schieringers van hun voornemen te doen afzien. Deze vrouwen, in het leger aangekomen zijnde, smeekten, staande in het midden der Edelen, dat zij niet op *Leeuwarden* zouden aanvallen, om alle onheil en bloedstorting vóór te komen; dat de rampen van den burgeroorlog de verschrikkelijkste waren; dat zij hen derhalve baden, bij het behoud van het Vaderland, hunne troepen terug te trekken; dat het beter was, als vredelievende menschen, indien er door de Leeuwarders iets onvoorzigtigs bedreven was, de zaak ter beslissing aan goede scheidslieden over te geven. Deze redenen der vrouwen, met weenende oogen uitgesproken, roerden het gemoed van sommige der Heerschappen, welke terstond eene vergadering belegden en na beraadslaging besloten, den Pastoor van *Goutum*, Heer JOUKE, eenen brief van den volgenden inhoud te doen schrijven: „de Leeuwarders zouden in gelijke voorregten en vrijheden leven als de andere gedeelten van *Friesland*, en niet afwijken van het verbond, met de Sneekers en Bolswarders vóór zes jaren gemaakt, met anderen vreedzaam handelen, hun geene beledigingen aandoen, ieder in zijne eer en vrijheid laten, het volk door nieuwe instellingen geene schade tocbrengen, elk en een iegelijk vrij laten koopen en verkoopen naar voormalig gebruik door geheel *Oostergoo* en *Westergoo*,

en de rust niet verstoren. (*) — Met dezen brief zonden zij de vrouwen naar *Leeuwarden* terug en gaven haar in last, om daarbij te zeggen, dat, wanneer men de punten, in den brief vermeld, aannam en vóór den middag dien, met het Stadszegel, ten blijke van toestemming, bekrachtigd, terugzond, zij de stad zouden sparen en met hun leger aftrekken, zoo niet, dat men haar dan met geweld zoude aantasten. De vrouwen, in de stad terugkomende, deden verslag van haar wederwaren. De brief, in eene algemeene vergadering te *Leeuwarden* gelezen zijnde, verwekte veel onrust en verdeeldheid, en, daar men het in gevoelen niet ééns was, sprak eindelijk PIETER SYBRANDS AUCKAMA, de Olderman, een braaf en verstandig man, zijne stadgenooten dus aan: „ik zie in dezen eisch niets, dat onbillijk is, of strijdig met de geregtigheden van onze stad; en bijaldien het voorgestelde niet genoeg mogt beantwoorden aan den wensch der burgers, behoort gij te bedenken, niet, wat hoop op winst of hebzucht u raden, maar wat billijk is en in onze magt; de toestand van zaken is zoodanig, dat de grootste gevaren u dreigen, moord, brand, plundering, ja de ondergang van het gemeenebest; ik vrees, dat de muren der stad het magtig vijandelijk leger niet zullen wederstaan; het zal wijselijker gehandeld zijn, het naderend onweder af te wenden, en de haven in te zeilen, welke zich aanbiedt, dan zich in het grootste

---

(*) Volgens UNBO ENXIUS was de brief van dezen inhoud:

„Ut Leoardiani aequo jure cum caeteris vivant, nec discedant a pactis cum Succensibus et Bolswardianis ante Sexennium initis, seminem injuria laedant, aut contumelia afficiant, vim procul habeant, populi libertati novis scitis laqueos non injiciant, aut detrimentum adferant, nova jura in praejudicium vicinorum non usurpent, commercia omnium rerum more majorum per omnem Ostergoam et Westergoam cunctis permittant, quietem non turbent.”

8*

gevaar te begeven; en ik oordeel derhalve, dat men de voorgestelde voorwaarden moet aannemen, teneinde het gemeenebest niet aan het uiterste verderf ter prooi te geven." Het is ligtelijk te begrijpen, dat alle verstandige lieden zijnen wijzen raad goedkeurden — doch niet alzoo het volk: de doldriftigsten riepen vloekende en dreigende uit, dat zij ieder, die zijn zegel aan den brief hechte, zouden doodslaan; dat alzoo de stedelijke voorregten, vrijheden en voordeelen zouden ondermijnd worden; dat zij liever wilden sterven, dan dulden, dat de ingezetenen van *Westergoo* iets zouden koopen of verkoopen in *Oostergoo*; dat het hunne vijanden waren, die hun geluk benijdden; dat zij, die met den vijand heulden, hun den moed niet behoefden te benemen; dat hunne vestingwerken in goeden staat waren en den aanval der belegeraars gemakkelijk konden wederstaan, en dat zij na den eersten storm, indien zij denzelfden verloren, dadelijk uit één zouden stuiven; zóó zouden zij zich in het bezit hunner voordeelen bevestigen, en *Westergoo*; en *Sneek* hun de wet niet voorschrijven. — Het geweld zegevierde over de wijsheid en voorzigtigheid. Men maakte zich nu tot den strijd gereed. De Schieringers, op den bepaalden tijd geen antwoord ontvangende en verbitterd, dat men hunne voorstellen van vrede niet had aangenomen, braken terstond op, vielen de stad aan de Oostzijde, (*) waar zij toen nog open lag, woedend aan, des middags omtrent drie uren, met een leger, hetwelk uit 8000 man bestond, over hetwelk de woeste WOP LIEUWES JUCKEMA VAN

(*) Die Schieringe hebben die stadt opt oost, op die Tuyen, met cracht angevallen, op S. Jacobs dach, toe vespertyt," schrijft WOP VAN THABOR, *Kron. van Friesl.* bl. 469.

Boxum bevel voerde. De twee eerste hevige aanvallen der talrijke belegeraars werden dapperlijk afgeslagen, doch de Schieringers hervatteden den storm, bemagtigden de stad, plunderden haar en vermoordden vele burgers. (*) AUCKAMA, de Olderman der stad, werd doodgeslagen, volgens het zeggen van sommigen, door zijne eigene ongebonden levende bloedverwanten, volgens anderen, door EPO VAN AYLVA van *Witmarsum*, Grietman van Wonseradeel. (†) Vele aanzienlijke en vermogende lieden werden gevangen genomen en grootendeels naar *Sneek* gevoerd, de overigen op de Stinsen van Schieringer Edelen verdeeld. Van de twee nieuwe Leeuwarder stukken geschut werd het grootste onbruikbaar gemaakt en het andere weggevoerd, en aan het overwinnend legerhoofd IUCKEMA werd het bestuur van de deerlijk geplunderde stad opgedragen. (§)

Bij het indringen van den vijand was een aantal ingezetenen uit *Leeuwarden* gevlugt naar YGO GALAMA, (**) opperhoofd der Vetkoopers, dien zij aan-

(*) PETRUS THAB I. 44: „Mer Leeuwerders streden vromlicken, ende sloghen den belegher weder af, eens of twee werwe; ende hadde die stat grafft om ende omme ghegraven geweest, sie hadden sonder auct die stadt wel ghehouden. Mer die belegher stormde, starkette weder an, daer die grafft niet ghegraven was, ende verstoghen die Leeuwerders ende veriaghedense, ende creghen die stad tot hoeren wille.”

(†) WINSEMUS, bl 307: „Sommighe schrijven hem van *groene IER AYLVA van Witmaersum*, sommighe van sijne vrienden ende debouchierde bloetverwanten dootgheslagen te zijn.” — Door de Kronijkschrijvers wordt deze IER AYLVA de *groene YPE*, of, Ypo de *groene* gheeten.

(§) „Doe ordineerden die Schieringen Werp, Lyuuc zoon van Boxum, dat hij tot een tijt toe die stadt solde regieren ende bewaeren. Ende Leeuwarden was daer nae een tijt lanck in groot lijden ende verdriet.” *Woke van Thab*, bl. 170.

(**) „Ygo Galama in de Noordwouden, want Ygo een zeer stout en doordrijvend man was, een Capitein der Vetkoopers in Wester-

porden, om van zijn slot te *Noordwolde* de Sneekers, welke zij voor den eersten oorsprong van hun ongeluk hielden, te bestoken. Dit geschiedde, en zij hielpen hem de Sneekers zoo veel mogelijk te berooven en te benadeelen, en hunne schepen en goederen weg te nemen, waar zij konden. (*) Hierover verstoord, riepen BOCKO VAN HARINXMA en de Sneekers de Franekers en alle andere Schieringers uit *Oostergoo* en *Westergoo* op. In groot aantal kwamen zij te *Sneek* bijeen, en trokken vandaar op den 29en *Augustus* met het groote Sneeker stuk geschut, *Snelke* genaamd, naar *Koudum* voor het huis van YGO GALAMA, hetwelk zij op den 21en *September* bemagtigden. Verscheidene landlieden, die er in bezetting lagen, benevens de ongehuwde zuster van GALEMA, IDSCHE genaamd, en vele rijke huislieden werden gevangen genomen en naar verschillende Schieringer Stinsen gebracht. Vervolgens gingen zij den 29en *September* de Stins van GALAMA te *Oudega* in *Hemelumer Oldephaert* belegeren, terwijl hij zelf afwezig was, buiten 's lands gereisd zijnde, om krijgsvolk te werven. Deze Stins was zeer sterk, (†) en niet dan na veertien dagen belegs en vele stormen bemagtigden zij haar; de bezetting, die op hoop van ontzet, gelijk Ygo haar beloofd had, zich niet wilde overgeven, moest eindelijk bukken, nadat de muur van het gebouw aan

---

goo, en hadde altijd goed Lecuwarders geweest. want zij hem ook in alle noden altijd behulpelijk waren." OCCO SCARL. bl. 247.

(*) PET. TRAB. I. 46." Wanttet Yga hielde mit Lewerders; ende, mit sijn helpers, roefde op Snekers van sijn huijs, ende haelde hoer guet ende schepen waer hijse krijgen mochte, ende wolde dat niet ouergheuen, mit walek hij die Snekers vertoerde, ende oprejde teghen hem."

(†) De muren van deze Stins zouden vijftien Friesche steenen dik geweest zijn.

de eene zijde bijna geheel was platgeschoten. OTTO, zoon van YGO GALAMA, die in plaats van zijnen vader het bevel op de Stins gevoerd had, werd naar het huis van EPE HETTINGA in de *Hommerts* in *Wijmbritseradeel* gevoerd, en de gevangenen hier en daar verdeeld. De Stins werd, even als die te *Koudum*, met grooten ijver afgebroken; de grachten werden gedempt, en, terwijl men hiermede nog bezig was, kwam YGO GALAMA tot ontzet, met duizend man, die hij in *Holland* van den Stadhouders EGMOND gekregen had, in *de Lemmer* aan, doch vernemende, wat er gedurende zijne afwezigheid was voorgevallen, en dat de Schieringers hem te gemoet trokken, betaalde hij den krijgslieden hunne soldij, en dankte hen af.

St. Anna Parochie,
1855.

A. WASSENBERGH.

HET GESLACHT LIAUCKAMA VAN SEXBIERUM.

(*Fragmenten.*)

In de Friesche Kronijken wordt reeds op het jaar 1096 van het geslacht LIAUCKAMA gewag gemaakt. EELKO en SICKO LIAUCKAMA trokken toen met andere Friesche Edelen, als: TJEPEKE FORTEMAN, JARICH LUDIGMAN, OBBE VAN HERMANA, FEIKE BOTNIA, IGO GALAMA en EPO HARTMAN, naar het Heilige Land, ten einde *Jeruzalem* te herwinnen en des Heeren Graf te veroveren op de Saracenen of Turken. 1.

SICKO, EPO HARTMAN en TJEPCKE FORTEMAN, de laatste van zijn geslacht, sneuvelden in de belegering van *Nicea*, welke stad den 20en *Junij* 1097 veroverd werd. Zijn neef EELKO werd alras uit hoofde van zijne uitstekende dapperheid bevorderd tot Overste van 3000 man ruitery, en, na de inneming van *Nicea*, werd hem het bevel over die stad opgedragen.² Hij woonde vervolgens, dewijl het hem verdroot in *Nicea* een werkeloos leven te leiden, het beleg van *Jeruzalem* bij, en werd, toen die stad den 15en *Julij* 1099 stormenderhand ingenomen werd, zwaar gewond, gelijk mede zijn vriend BOTNIA, die op het slagveld door den dienaar van LIAUCKAMA herkend en nog levend gevonden, door hem naar het huis van zijnen heer bragt, waar hij langzaam genas. Na hunne herstelling, toen het doel van den kruistogt was bereikt, en GODFRIED VAN BOUILLON, door wien LIAUCKAMA en BOTNIA tot Ridders waren geslagen, tot Koning van *Jeruzalem* was verheven,³ keerden zij naar hun Vaderland terug. Eerlang berouwde dit LIAUCKAMA;⁴ hij meende, dat hij ter dienste van het Christendom in *Palestina* had moeten blijven, en brandde van verlangen, om zich op nieuw daarheen te begeven. Dit gebeurde dan ook in het jaar 1109, in het gezelschap van zijnen vriend FEIKE BOTNIA, van zijns broeders zoon EPO LIAUCKAMA, GODFRIED ROORDA en WATZE HERAMA. Hij bereikte echter zijn doel niet levend, daar hij op de reis krank geworden zijnde te *Joppe* overleed. Zijn lijk werd naar *Jeruzalem* gevoerd en aldaar plegtig ter aarde besteld.⁵

Voorts vindt men van de LIAUCKAMA's, als te *Seabierum* op *Liauckama-State* gevestigd,⁶ gewag

gemaakt omtrent het jaar 1315. 't Was toen in *Friesland* een jammervolle tijd. De bloedige verdeeldheden der Schieringers en Vetkoopers waren tot eene verbazende hoogte geklommen, en er werd veel bloeds vergoten. Tengevolge van eenen zeer natten zomer was de oogst bijna geheel verijdel. Hongersnood en gebrek ontstonden, zoodat vele arme lieden van ellende stierven. Hierbij kwam de pest, die ook eene groote menigte wegnam. Men wil, dat een derde gedeelte der menschen door den dood werd weggerukt. De wegen waren als met lijken bezaaid. De nood was zoo groot, dat allerlei onkruid en zelfs doode krenge opgeraapt en gegeten werden.⁷ Eene voorheen rijke weduwe, TJAAL, geheeten, (haar echtgenoot had in de partijschappen der Schieringers en Vetkoopers al zijn vermogen verspild,) te *Seabierum* wonende, en den bijstand van anderen niet willende afbedelen, kwam met hare twee kindertjes van honger om. Zij had zich in haar huis opgesloten, en werd na weinige dagen met hare kinderen dood gevonden.⁸ Dit ongeluk trof de naburige Edellieden, de LIAUCKAMAAS, ADÉLENS en de ELINXMAAS, zoo zeer; dat zij dadelijk hunne pogingen ter verzachting der ellende hunner hulpbehoevende landgenooten meer dan verdubbelden. Ook de rijke Geestelijken van *Lidlum* en *Ludingakerk*, door hen tot weldadigheid aangespoord, bragten onbekrompen giften. De Kronijkschrijvers hebben aangeetekend, dat, toen tengevolge der plaats gegrepen hebbende ellende eene hoogst kwaadaardige pest woedde en vele menschen ten grave sleepte, geen der genoemde Edellieden door dezelve werd aangetast, en zij alzoo voor hunne menschlievendheid werden beloond.⁹

Nog treft men in onze Kronijken op het jaar 1337 aan EELKO LIAUCKAMA, een godsdienstig en vroom man, sedert het jaar 1328 Abt van *Lidlum*, eene Abdij in *Friesland* van de Premonstratenser Orde, die, zich naar het onder *Lidlum* behoorende Konvent of Uithof *Ter Poorte* te *Boxum* begeven hebbende, om den Prior en Monniken aldaar wegens hun ongebonden en ergerlijk leven¹⁰ te bestraffen, hetgeen hij reeds meermalen gedaan had, daardoor het voorwerp van hunnen onverzoenlijken haat geworden zijnde door hen wreedelijk werd omgebracht.¹¹ In het gemelde jaar hen wederom bezoekende om te beproeven, of het niet mogelijk zijn zoude, hen door vermaningen op den regten weg terug te brengen, werd hij, te *Ter Poorte* aangekomen zijnde, door de Conversen met alle uiterlijke teekenen van achting en vriendschap ontvangen. Hun oogmerk was, om den Abt door zwaren drank dronken te maken, en hem dan onder voorgeven, dat hij door dronkenschap in het water zoude gevallen zijn, te verdrinken. Ofschoon hij niets kwaads vermoedde en een matig man was, bereikten zij zoo wel hun doel, dat hij braken moest, hetwelk hij zoo geheim mogelijk in de mouwen van zijn kleed deed, maar echter door eenige huuner werd opgemerkt. Toen hij vervolgens zich ter rust had begeven, klommen de Conversen door het venster in zijne kamer, daar zij de deur niet zoo spoedig konden openen, verweten hem zijne dronkenschap, en, hoezeer hij trachtte zich te verontschuldigen, en niets goeds vermoedende hen met zachte woorden aansprak.¹² scholden, te meer verbitterd, hem voor een dronkaard en overspeler uit, vielen hem aan en sloegen hem met eene zware knods dermate op het hoofd, dat er de hersenen uitspatteden, en de muren met

het bloed van den Abt werden bespat.¹³ Zij wierpen zijn lijk uit het venster in de gracht, waar het den volgenden dag door eene vrouw, die dáár voorbijging, ontdekt werd; zij maakte zulks bekend, waarop het geheele dorp zamenliep, het lijk vervolgens in eene doodkist gelegd, naar *Lidlum* gebracht en aldaar in de kerk van het klooster begraven werd. De moordenaars werden gevat en, aan staken gebonden, levend verbrand. Het Convent en de Stins werden tot den grond toe geslecht. Verscheidene Edelen wilden, om de gedachtenis van zulk eene gruweldaad te verdelgen, ook het klooster *Lidlum* uitroeijen, hetwelk echter door den nieuwen Abt KEIMPO WEIDUM, opvolger van LIAUCKAMA, belet werd, zeggende, dat de onschuldigen het met de schuldigen niet behoorden te ontgelden; evenwel verjaagden sommige Edellieden de Monniken uit *Bosum*, welk dorp het klooster bijna geheel toekwam.

Van dezen EELKO LIAUCKAMA is ons eene Voor-spelling overgebleven, het geslacht DEKAMA betreffende, en door de nitkomst bevestigd.¹⁴

In het jaar 1420 vindt men SICKO LIAUCKAMA, die in de toen plaats gehad hebbende twisten tusschen de Schieringers en Vetkoopers de zijde der eerstgemelden gehouden, en met SICKO SJAARDEMA en zijne vrienden WIJBREN HERMANA en PIETER CAMSTRA tegen de Vetkoopers gestreden heeft, welke onder den magtigen Hoofdeling, FOCKE UKEN, van *Leer*, gevolgd door vele Groningers en Oostfriesche Edelen, uit *Groningen* getrokken en, om hunnen vijanden afbreuk te doen, aan de kust van *Westergoo*, omtrent *Stavoren*, geland waren. De veldslag had plaats op den 12en

Mei te Catze bij Palesloot tusschen *Hindelopen* en *Molkwerum*. SJAERDEMA voerde aan de eene, UKEN aan de andere zijde het bevel, en beide moedigden door hunne woorden en hun voorbeeld hun volk tot dapperheid aan, maar UKEN, in de wapenen opgevoed en ervaren in den krijg, behaalde de overwinning. Drie honderd Schieringers sneuvelen op het slagveld en twee honderd werden gevangen naar *Groningen* en *Oostfriesland* gezonden. De overige vlugten naar *Stavoren* en *Sloten*, welke steden in haast eenigzins versterkt werden om eenen aanval te kunnen doorstaan. De overwinnaars werden terstond te *Hindelopen* binnengelaten en spoedig daarop kwamen er van alle kanten Edelen, Geestelijken en anderen, die zich aan UKEN overgaven en zich met hem vereenigden. Deze vervolgde zijne overwinning en belegerde *Sloten*, dat vervolgens door een groot aantal Schieringers werd aangetast, zoodat UKEN, na een bloedigen veldslag, genoodzaakt werd voor de overmagt te wijken. Hij keerde naar *Oostfriesland* terug, en liet, bij zijnen terugtocht, een groot stuk geschut, dat hij niet met zich konde vervoeren, in eene diepe sloot zinken, welke van daar den naam van *Hoche-Sloot* bekwam.¹⁵

Eenigen tijd daarna op den 2den *Junij* en dus drie weken na den geleverden veldslag ondertekenden SICKO LIAUCKAMA en de voornaamsten zijner partij een vredesverdrag met de Vetkoopers.

SHELTE LIAUCKAMA, de oude genaamd, vermoedelijk een broeder van bovengemelden SICKO, en die in 1420 op *Liauckama-State* woonde, even als zijn Vader,¹⁶ heeft in dat jaar het klooster *Ludingakerk* verdedigd tegen de Conversen van *Oldeklooster* of

Bloemkamp, die *Ludingakerk* dachten te overrompelen. Laat in den nacht kwamen zij aldaar aan, overweldigden de poort, en zouden het klooster bemagtigd hebben, zoo niet daar binnen met LIAUCKAMA eenige Edelen geweest waren, als SICKO THOE NYENHUIS, SICKO GRATINGA, GALE HANIA en ADÉLEN, die, vereenigd met de Monniken van *Ludingakerk*, de Bloemkampers afsloegen. Zij vervolgden hen tot aan *Arum*, en negen en dertig van de aanvallers sneuvelden. Bij *Arum* hielden deze weder stand; hier viel een scherp gevecht voor, en tien van de vervolgers werden verslagen. GRATINGA en HANIA werden zwaar gewond. Na hunne herstelling wilden zij met hunne verdere vrienden, wegens het voorgevallene, en vooral ook, omdat SICKO THOE NYENHUIS bij den eersten aanval was omgekomen, eene geduchte wraak nemen. Met vijftig *Ludingakerker* Monniken trokken zij naar *Oldeklooster*, staken de poorten in brand, en namen twee Conversen gevangen, welke zij aan een' boom op het kerkhof te *Ludingakerk* lieten ophangen.¹⁷

SHELTE LIAUCKAMA overleed op *Liauckama-State* den 13en *April* 1479 en werd te *Seabierum* begraven. Hij was gehuwd aan TIETH, dochter van den gesneuvelden SICKO THOE NYENHUIS.

Hij had eene zuster, TRIJN geheeten, gestorven vóór 1468, die getrouwd was aan RUERT ROURTS ROORDA, die met zijnen broeder JOHAN in de Abtdij *Lidlum* zoo schandelijk heeft huis gehouden, als door SIBRANDUS LEO is opgeteekend.¹⁸

SHELTE VAN LIAUCKAMA, ZOOR VAN SHELTE VAN LIAUCKAMA en TIETH NYENHUIS, was gehuwd aan LUTS, Weduwe van SICKO SJAERDEMA en, dochter

van JUW VAN HARINXMA en WYTS JUWSMA van *Rinsumageest*. In het jaar 1494 werd hij gekozen tot één van de 24 Regters, die met den nieuw verkozen Potestaat JUW HETTES VAN DEKAMA, Heerschap te *Baard*, twee ofte driemaal 's jaers, zegt WINSEMIUS, na het oude ghebruyck zouden bijeenkomen, om de gewigtigste zaken af te doen. In dat zelfde jaar behaalde hij in het leger der Schieringers mede de overwinning bij *Bolsward*. SCHELTE bleef in de staatkundige woelingen de partij van zijns vaders huis aankleven. Ten gevolge hiervan werd *Liauckama-State* in 1498 door de vreemde krijgsknechten met geweld ingenomen, ofschoon voorzien met eene bezetting van dertig man, ende ghebouwt in ghelyckheyt van een Casteel ofte Blockhuys, (WINSEMIUS fol. 348) en geheel afgebrand¹⁹, doch spoedig daarna weder opgebouwd. Hij zelf was toen afwezig en bevond zich met zijne vrouw te *Franeker*. Het ondervonden nadeel zette hem aan, om met eenige Friesche Edellieden, als BOCKE VAN HARINXMA, HERE HOTTINGA, GOSLICK JUWINGA en anderen, den gevaarlijken stap te doen van den Sax in te halen, teneinde van de Vetkoopers bevrijd te worden. In de plaats van BOCKE VAN HARINXMA, die in 1490 overleed, werd hij aangesteld als Hoveling te *Sneek*. Bij den Hertog ALBRECHT bleef hij steeds zeer in gunst. Reeds terstond na diens aankomst werd hij verkozen tot lid van den Raad, vooral ter belooning, dat hij de Sneekers had belet, aan het leger te *Franeker*, hetwelk HENRIK VAN SAKSEN belegerde, onderstand toe te schikken. Vervolgens bekwam hij in het jaar 1500 de waardigheid van Grietman van *Wijnbriteradeel*. In 1503 maakte hij zijn Testament, en bedacht in hetzelfde gunstelijk de Geestelijkheid in en bij *Sneek*, evenals die in den

omtrek van zijne Voorouderlijke State te *Sexbierum*; ook begeerde hij te *Sneek* begraven te worden. Kort daarna schijnt hij gestorven te zijn. Zijne vrouw, die ouder dan hij moet geweest zijn, overleefde hem.

SHELTE VAN LIAUCKAMA, ZOOH VAN SICKO VAN LIAUCKAMA EN YMCK FRANSD. VAN MINNEMA, werd in 1569 Grietman van *Barradeel*. Hij is driemaleu gehuwd geweest, eerst met ANNA, dochter van GERROLT VAN HEREMA EN LUTS SJAERDA, welke in het kraambed stierf, na de bevalling van eene dochter, die kort na de moeder overleed²⁰; vervolgens met SJOUCK, dochter van KEIMPO VAN MARTENA EN PEYE LIEUWENS uit *Groningerland*, die insgelijks in het kraambed is gestorven, en eindelijk met JEL, dochter van JARICH VAN DEKAMA EN CATHARINA VAN CAMSTRA, bij wie hij veertien kinderen had. — Bij het afleggen van den eed van huldiging aan PHILIPS II. was hij één der Gecommitteerden van *Friesland*²¹. In het jaar 1574 behoorde hij onder de acht Edellieden, door CASPER ROBLES aangesteld, om de nieuwe schatting te regelen, die strekken moest tot onderhoud van de Spaansche bezetting. Hij woonde nog in 1571 op *Liauckama-State*, en bleef den Koning van *Spanje* getrouw, waarom hij genoodzaakt was, bij de verandering van zaken, zijn Vaderland in 1576 te verlaten. Hij begaf zich naar *Oldenzaal*; waar hij in het jaar 1579 of volgens anderen den 26en *September* 1582 stierf, en in de kerk aldaar begraven werd. — Zijne eerste vrouw overleed in 1588, zijne laatste in 1588. —

AANTEKENINGEN.

1. De Kronijkschrijvers melden, dat zij PETER den *Kluizenaar* volgden; meer waarschijnlijk is het, dat zij zich bevonden in het leger van GODFRIED VAN BOUILLON. Vg. Mr. J. DIRKS, *Noord-Nederland en de Kruistogten*, in de *Vrije Fries*, 2de *Deel*, bl. 145.

2. Zoo verhalen de Kronijken. Het is echter ten hoogste onwaarschijnlijk, schrijft de Heer Mr. J. DIRKS, t.a. p. dat aan LIAUCKAMA, eenen kruisvaarder en zijne troepen, de bewaring van *Nicea* zoude opgedragen geweest zijn.

3. UBBO EMMIUS zegt van dit verhaal, dat hij wel niet alles van hetzelfde gelooft, maar hetgeen hem waar voorkomt te zijn wil verhalen, waarop hij een uittreksel mededeelt, dezelve daadzaken als het bovengemelde bevattende. SCHOTANUS zegt er van, dat hij dit verhaal noch wederleggen, noch verbeteren wil, dewijl ik, schrijft hij, eenige teekenen merke, waaraan mij dit gansche verhaal verdacht is. Mr. J. DIRKS t. a. p. bl. 144.

4. WINSEMIUS bl. 129 schrijft: „dat hij door berou, dat hij uijt de lande van Beloften getogen was, in eenen swaarmoedicheijt ende herts-droeffenisse gevallen is.”

5. WINSEMIUS fol 127—129. Toen het berigt van zijnen dood in *Friesland* kwam, zouden de Friezen weeklagende tot elkander hebben gezegd: *Hij ligt in Saffa*, zoo werd toen het tegenwoordige *Joppe* genaamd. Die zegswijze zou sedert in gebruik gebleven zijn met betrekking tot iemand, die aan eene ziekte, zonder hoop op herstel, nederligt. Zie *Frisia oder Zeitschr.* 1842. 1er *Jahrg.* bl. 55.

6. Onder het dorp *Szabierum* waren in vroegeren

tijd verscheidene adellijke Staten, als *Adélen, Hiddema, Elinxma, Liauckama*. De laatste was één der schoonste in *Friesland*, en is in 1824 afgebroken.

7. Deze hongersnood en pest woedde in *Frankrijk, Engeland, Holland, Brabant, Zeeland* enz. en geloofwaardige schrijvers verhalen, dat het derde gedeelte der menschen zou zijn weggerukt. **LODEWIJK VAN VELTHEM**, door **FOEKE SJOERDS**, *Jaarb. III*, 329. aangehaald, schrijft, *Spiegel Historiaal*, bl. 393:

Ende som storuen die arme lieden
 Van hunger, mach men u bedieden,
 Ende van armoede herde groot,
 Dit bracht' er vele doe ter doet
 Ane hagen, op straten vorwaer,
 Ende op velde; ende in huse daernaer
 Vant mense doet liegende alsoe;
 Ende al gaende storuense doe,
 Daer si gingen op ter wegen,
 Ende alsoe daer neder zegen.
 Dus storuen so vele te dien male,
 Dat al ginc daer buten getale.

8. Men vindt deze gebeurtenis fraai voorgesteld door wijlen den Heer **W. DE JONG**, in den *Frieschen Volksalmanak*, 1834.

9. **WINSEMIUS**, fol 190. **OCCO SCARL**, bl. 139. **F. SJOERDS**, *Jaarb. III*, bl. 329.

10. **SCHOTANUS**, bl. 173: "de Leecke-broeders ende Conversen leyden beneffens de Monicken, als onnutte beesten, een woest leven."

11. **WINSEMIUS**, fol 200.

12. **SIBR. LEO**, *Vit et res gest. Abbat. in Lidlum*, schrijft: "allato potu denso et gravi ipsum ingurgitare

statuunt. Ille abstemius et parcus, ebrietatem exhorrens egreditur, transgresso ponte castrum aperit, clausoque cubili lecto, interula, caligis, cingulo, pileoque nocturno instructus sese collocat, fuis ad Deum precibus somno se componit. Paulo post secuti Sacellani idem faciunt. Conversi residui decretam lanienam proferentes rationes et modum interficiendi ipsum statuunt, in rabiem versi transgresso ponte valvas castris obseratas inveniunt, effractis fenestris recta ad ipsum contendunt. Abbas fragore fenestrarum experrectus summa innataque mansuetudine, voce admodum humili et submissa rogat, quid velint? *Te, inquit, volumus perfide et scelerate, quid rei tibi nobiscum? insensate, et fucate hypocrita? Accessisti corripere nos velut impios, adulteros et ebrios, ipse impius, potator maximus.* Ille ex inopinata violentia stupefactus, nec quemquam, qui ipsi suppetias ferat, cernens. *Ucquis, inquit, vestrum me vidit potum et ebrium?* Imo, inquit, *te nimio potu obrutum egredientem conspeximus et vomentem, idque tua receptum manica ne deprehendereris.* Ille rursus; *ite, manicas invertite.* Iphis apprehensis tunicae manicis rosas sparsas vident. Hinc in rabiem versi ipsum magnum incantatorem, et diabolicum pronuntiant. Majori furore aestuantes" caet.

13. Wijlen de Heer Mr. A. VAN HALMAEL, die zoo vele fraaije Bijdragen in verschillende *Jaargangen* van den *Frieschen Volks-almanak* leverde, heeft dit feit in dichtmaat bezongen. Zie *Fr. Volksalm.* 1836.

14. WINSEMUS, fol 206, 207. Die voorspelling, luidde aldus:

Az. Dequama dy middelstaboeckstave verliest,
In for dy tredde ien othra kiest,

Schilt heag acht wesa in prospererye,
 Den hondert en noch fuyle jeer deer ney,
 Schilt meast worde wey, en greatlyck declinerye.
 Mar wer boppa comma,
 Az iek troch Godts wysheyt woll hab vernomma.

dat is:

Wanneer Dequama de middelste letter verliest,
 En voor de derde eene andere kiest,
 Zal het hoog geacht wezen en voorspoedig zijn,
 Maar honderd en nog vele jaren daarna
 Zal het grootendeels uitsterven en te niete gaan,
 Maar weder in aanzien komen,
 Gelijk ik door Gods wijsheid heb vernomen.

15. WINSEMIUS, fol 242. SCHOTANUS, VIII 252.

16. *Geograph. Woordenb. van Friesl.* (door E. M. VAN BURMANIA), bl. 106.

17. WINSEMIUS, fol 243, 244. SCHOTANUS, bl. 254.

18. Hij verhaalt: „Roordamani novas parant insidias — amicitiam simulantes monasterium navigio intrant, benigne accepti summa humanitate tractantur. Splendidum apparatus convivium. Famulitium adducunt amplum. Abbas ex dicto Apostolico benignitate illos superari posse suspiciens nihil non molitur, quo illos in suam pertrahat amicitiam. At vir sapiens inquit, *inimico reconciliato ne nimium cito credideris.* Roordamani instructas sensim retegunt insidias. Cum Abbate de quibusdam agrorum terminis ex composito acriter contendunt. Interim pedisequae ludentes ad hippogacum descendunt, apertoque ostio ferreo ex insidiis prodeuntes hostes intromittunt. In aulam ingressi omnia turbant, totum percur-

g*

ritur monasterium, auferuntur ex poculis argenteis, multis quoque templi ornamentis omnia, ipsum Abbatem virum spectabilem tali ac tanta contumelia minime dignum, simul vinctum abducunt, captivum retinent caet.

19. PETRUS THABORITA schrijft in zijne *Kronijk*: „Item doe op ten Sondach in die Vastelavont toghen die knechten wt nae Franeker ende daer omtrent als te Oesterbierum, ende toe Sesbierum ende Petersbierum, ende deden aldaer grote scade. ende namen grote gueden in gelt ende sulverwerck ende elederen, ende verbranden bi hondert husen ende stijzen, als Schelta Liaukama-huijs, ende noch een stijns of twie, ende namen die luden ghevanghen, die daer op waren, ende toghen weder in Boelzwert.”

20. Op haren grafsteen las men: „In 't Jaer ons Heeren M^Vc ende XXXVII Majj sterf die eerbare Vrouw Anna Heerma”, en in 't midden metde wapens van LIAUCKAMA en HEREMA, deze Latijnsche Versregels

Hic jaceo, infelix, en! Anna, puerpera facta;

Quae, primum partum dum pario, pereco.

21. S HOUTANUS, bl. 697 en 789.

St. Anna Parochie,
1855.

A. WASSENBERGH.

EEN LIED VAN MENNO SIMONS.

—

In het werk van C. STAPEL *Lusthof der Zielen*, vindt men een lied van MENNO SIMONS, door hem

ten tijde eener zware krankheid vervaardigd. Moge hetzelfde juist geen' aanspraak maken op dichterlijke waarde, het is evenwel geene onbelangrijke bijdrage tot kenschetsing van den Christelijken geest des mans, die onder de Friesche Kerkhervormers der 16e eeuw eene voorname plaats bekleedt, en die als eene lichtende ster aan den toen zoo donkeren Kerk-hemel schitterde.

**Twespraak tusschen een lijder en
Goddelijke troost.**

Stem : *Waar mag zij zijn, de liefste mijn.*

1. Mijn God! waar zal ik henen gaan?
Wild mij op uwe wegen sturen.
Den vijand komt nacht en dag om mij staan
En wil mijne ziele verscheuren.
O Heer! laat mij uw geest ontfaën,
Zoo blijf ik op uwe wegen staan;
Dat ik uit 't Boek des Levens niet worde gedaan.

2. Toen ik in Egijpten zat vast,
Den ruimen pad in ging treden,
Toen was ik gezien en een waard gast,
Van de wereld was ik toen in vreden.
Toen was ik vast in 's Duivels strik:
Mijn leven was afgrijsselijk
Den Duivel diend' ik vlijtelik.

3. Maar toen ik mij tot den Heer begaf
En van de wereld mij ging keeren,
En mij liet helpen uit dat boos geslacht
En verzaakte Antichristus leere,

Toen was ik begeekt en zeer versmaad,
Omdat ik verachtte Babels raad,
De gerechtigen worden altijd gehaat.

4. Als men ook leest van Abel fijn:
Zacharias, wild het niet vergeten:
Daniel worde met valschen schijn,
In den kuil der leeuwen gesmeten:
Zoo hebben zij de Propheten gedaan
En Christus zelve (wilt dit verstaan,)
De Apostelen zijn niet vrij gegaan.
5. Veel liever koos ik ongemak
Al met Gods kinderen te lijden.
Dan ik van Pharo ontfang den schat.
Om een kleine tijd met hem te verblijden.
Pharao's rijk is tijdelijk,
Christus rijk duurt eeuwelijk.
Hij ontfangt zijn kinders zeer blijdelijk.

Godes - troost.

6. In de wereld werd gij versmaad,
Wild u daarin verblijden.
Want Christus die werd ook gehaat
Om ons daardoor te bevrijden.
Hij heeft dat handschrift weggedaan
't Welk den vijand had ontfaan,
Wilt gij, gij meugt in 't leven gaan.
7. Als gij door 't vier word onderzocht
Den smallen pad begint te treden,
Verbrei alsdan des Heeren lof:
Blijft toch vaste op zijn reden.

- Is 't zaak dat gij volstandig zijt,
 Zijn Woord al voor de menschen belijd,
 Hij geeft u de kroon zeer blijdelijk.
8. Kom hier mijn Bruid, ontfang de kroon,
 Een halsband rood van goude.
 Trek aan dat kleed, zeer wit en schoon,
 Uw jaren zullen niet verouden.
 Door den dood zijt gij in 't leven gegaan.
 De tranen worden van uw oogen gedaan
 U en zal geen leed meer komen aan.
9. Nu staat gij zoo zeer wit en schoon,
 De kroon is u gegeven
 Den naam mijns Gods en 't nieuw Jerusalem
 Heb ik op u geschreven.
 Gij waart mismaakt en zeer ontdaan
 Nu hebt gij het blinkend kleed ontsaen,
 En zijt tot mijner ruste ingegaan.
10. Dan zullen de godloozen zien
 En uwe heerlijkheid aanschouwen.
 Dit zijn ze, waar zullen wij vliên?
 Wiens leven dat wij hebben gehouden
 Voor zotternij ende gekheid;
 Wij meenden dat zij waren verleid;
 Maar nu leven zij in der eeuwigheid.
11. Die ons dit liedeken heeft gesteld,
 En ter eeren Gods gezongen,
 Van den ouden Adam was hij gekweld;
 Daartoe zoo zeer gedrongeu.
 Bid God, dat de liefde in hem ontzengt;
 Dat hij hem met Babel niet en vermengt,
 Zoo mag hij mee komen in 's Hemels tent.
- P. J. E. M.

ALBUMBLAADTJE.

Theo There Ethela Famna

DAGMAR RAFN.

Famna! thu fregasth an alda Grís.

An huechnis on him up an fríske wís.

Epen, upriucht, wer inna'th sidzan and sliucht,
Liaflick and from is 'th wer thi Almacht up sincht.
Bisth 'th, sa bisth thu an famna sa 'th herath;
Bliwasth 'th, sa bisth thu fon elkerlick erath.

Godsdienst kan alleen bestaan tusschen God en des menschen hart. — Zij is onzichtbaar doch wezenlijk.

Eeredienst, onder welken vorm dat zij moge voorkomen, is stoffelijk, en een ieder is daarvoor vatbaar, hij moge goed of kwaad zijn. Zij werd naar de behoeften van den zinnelijken mensch ingesteld en gewijzigd, om hem tot een hooger doel voor te bereiden. — Zij heeft alzoo, in dat opzicht, niets wezenlijks.

In den tegenwoordigen tijd leert zij ons, helaas! het groote gebod van den Almachtige "*Bemin Mij boven al en uwe naasten om My*" met voeten te treden

9 November 1855.

MET DER TIJD.

(Naar het Latijn van OVIDIUS)

Slechts met der tijd verdraagt de woeste Stier
 Den ploeg, en went aan 't harde halsjukdrukken,
 En leent het paard, hoe vol van moed, hoe fier,
 Zijn bek den toom, om voor den mensch te bukken.
 Slechts met der tijd wordt 'd onbetembare aard
 Der Afrikaansche leeuwen zelfs bedwongen;
 En de elephant, wiens gramschap huivring baart,
 Tot slavernij en dienstbaarheid gedrongen.
 De tijd alleen maakt dat de druiftros zwelt,
 En 't tarwengraan zijn korrelen ontwikkelt;
 De tijd alleen, dat de oogst tot rijpheid helt
 En 't ooft door keur van smaak 't gehemelt prikkelt,
 De tijd verstompt den scherpen koutertand,
 Verteert de kei en diamanten steenen,
 Ontwapent zelfs de gramschap, hoe ze ook brandt,
 En biedt weer troost, na droevig tranen weenen. —
 W.

DEUGD ALLINNE MACKET WIERE ADEL.

Dit was een gezegde van LYCKLE EBLES, van
Steenwijk afkomstig, de Stamvader van het geslacht

der LYCKLAMA á NYEHOLTS, die in het begin der 16de eeuw woonde op het sterke Slot *Friesburg* te *Nyeholtpade* in de Grietenij *Weststellingwerf*, naar welk dorp dit geslacht vervolgens den naam heeft aangenomen van à *Nyeholt*. In 1514 Grietman zijnde van *Oost- en Weststellingwerf* werd hij door de Gelderschen verjaagd en zijn Slot vernield. Door den Bourgondischen Stadhouder FLORIS VAN EGMOND YSSELSTEIN werd hij, den 18 Februarij 1517 begiftigd met de Grietenij van *Schoterland* en de helft van de *Stellingwerven*. Deze helft werd door Keizer KAREL V, bij besluit van den 13 *October* 1524, wegens de geleedene schade aan zijne bezittingen en ter belooning zijner getrouwheid, in zijn geslacht erfelijk verklaard. Hij heeft toen *Schoterland* overgedragen en is alleen Grietman van *Weststellingwerf* gebleven. (*) Toen bovengenoemde Stadhouder Graaf FLORIS VAN EGMOND YSSELSTEIN (gemeenlijk *Floorken Danbier* genaamd) verscheidene Edelen tot Ridder sloeg, (†) en andere aanzienlijken tot den adelstand verhief, wees LYCKLE EBLES dit aanbod van de hand, — misschien omdat hij met de andere nieuwe Edelen, die dezen stand onwaardig waren, niet wilde gelijk gesteld zijn, of dat hij den adel uit een ander oogpunt beschouwde, — met te zeggen, dat *alleen de deugd den waren adel uitmaakt*, dat alleen deugd en ware verdiensten op dezen titel aanspraak maken.

Nobilitas sola est atque unica virtus, dat is: *de deugd is de eenige en ware adeldom*, was ook de zin-

(*) VAN SMINIA, *Naaml. van Grietm.* bl 362.

(†) Te dien tijde dreef men met dit Ridderstaan veelal den spot, door te zeggen: *de vlierboom slaat den koolstruik tot Ridder.*

spreuk van SJUCK GERROLT JUCKEMA VAN BURMANIA, Heer van *Cammingshaburg* en *Oosterbroek*, in 1671 Grietman van *Wijmbritseradeel* en tevens Dijkgraaf, en *Curator* der Friesche Akademie. Hij nam vele aanzienlijke Commissiën waar. Onder anderen werd hij in het jaar 1684 uit de Staten-Generaal met DANIEL VAN WYNGAARDEN en anderen gevolmagtigd, om het verdrag der Staten met den Franschen Gezant den Graaf d'AVAUX te sluiten, waarbij *Frankrijk* zich verbond, om *Spanje* tot het aannemen van het Bestand te bewegen. — Zijne ambten van Grietman, Dijkgraaf en *Curator* der Hoogeschool te *Franeker* aan zijnen eenigen zoon DUCCO GERROLT MARTENA VAN BURMANIA overgedragen hebbende, vestigde hij zich met der woon op den huize *Oosterbroek* in *Drenthe*, waar hij in de Ridderschap beschreven en lid werd van het Souverein Hof van Justitie, *de loffelijke Eltsboel* genaamd. Hij is bekend als Latijnsch Dichter, en was de boezemvriend van SICCO VAN GOSLINGA. Te *Leeuwarden* stierf hij den 4 *December* 1720, in den ouderdom van 68 jaren. Zijne echtgenoot, die den 24 *November* 1689 overleed, was JOSINA SUSANNA, dochter van ZENO JOACHIM VAN WELVELDE en AALTJE VAN DOUMA, bij wie hij vier kinderen had.

De zinspreuk van den beroemden Admiraal CORNELIS TROMP was insgelijks: *de ware deugd maakt den opregten Adel*. Deze Spreuk stond met gouden letteren boven de voorpoort van zijn huis te 's *Graveland*, welk huis door de Franschen, in het jaar 1673, benevens vele anderen aldaar, werd in de asch gelegd.

GEZEGDE VAN WIGLE VAN AYTA.

Toen een Fransch Afgezant WIGLE VAN AYTA, in hoedanigheid van President van den geheimen Raad des Konings van *Spanje*, in de Fransche taal aansprak, beantwoordde deze hem in de Friesche taal. Toen de afgezant, hierover verstoord, zijn ongenoegen te kennen gaf, zeide VIGLIUS: „Zijn wij meer gebonden, uwe taal te leeren, dan gij de onze? Zoo wij in *Frankrijk* komen, om iets te verzoeken, gebruiken wij de Fransche taal; het is dus billijk, dat gij, hier komende, om iets te vragen, de onze gebruikt, of althans de Latijnsche, die een iegelijk gemeen is.”

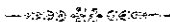

EENE ANEKDOTE UIT HET LEVEN VAN
E. A. BORGER.

Toen BORGER eens te *Workum* logeerde, hield hij aldaar eene Leerrede, waarin hij onder anderen ook sprak over dweeperij en dweepers en derzelve nadeligen invloed. Een paar dagen later liet hij een baardscheerder bij zich komen. Deze man behoorde tot die soort van menschen, die men gewoonlijk met den naam van dweepers bestempelt; dit was BORGER niet onbekend. De barbier, praatachtig als de meeste zijner collega's, begon, terwijl hij zijn werk verrichtte,

te spreken over de door BORGER gehoudene leerrede, en zeide eindelijk: Gij hebt ook over dweepers gesproken, Professor; maar als ik vragen mag, wat is eigenlijk een dweeper?" — En het antwoord van den grooten man was: „Een dweeper is iemand, die met ten hemel geslagen oogen een ander scheert.”

W. D.

AMELANDER GEZANTSCHAP NAAR ENGELAND.

De bewoners van het eiland *Ameland*, in den oorlog van ons gemeenebest met *Engeland* in het jaar 1652, verhinderd zijnde in hun gewoon bedrijf, de Visscherij en Scheepvaart, zonden, om het gevaar voor de Engelsche kapers te ontgaan, twee mannen uit hun midden, onder den titel van *Afgezanten van Ameland*, naar *Londen*, met verzoek, om, als *vrije en neutrale lieden* en als zoodanigen onafhankelijk van het Nederlandsche Gemeenebest, van vijandelijkheden verschoond te blijven. De toenmalige *Protector CROMWEL* stond dadelijk hun verzoek toe, en had den inval, deze mannen, even als *Afgezanten van Koningen en Vorsten*, op 's lands kosten te onthalen en aan zijne eigene tafel te gast te noodigen, alwaar deze *Amelanders*, door hunne eenvoudigheid en naïveteit, de aldaar aanwezige Engelschen en andere hooge personaadjen zeer vermaakten.

Spanjen kriegg' hy by 'e kop, mer dat joeg et dog net op,
Kardenaalen in Bisschoppen kryggen eak forbaasde
kloppen.

De Paus, dy goede Man, moast uwt it Vatikan,
Ney Weenen die hy eak ien tôgt, dat wier for him soa
bjeustre nogt,

Oer 'e Donou mei geweld, want it wier in wakker held,
Keiser Frans dy wier soa goed, joeg him fen it neiste bloed,
Da krygge' hy it twade wief; dat wier him ien great gerief.
Dear my krygge hy eak ien jonge, da koe Bonne wakker
sjonge

Wey mei sokke âde podden, 't binne mar fodden.
Fransen! nee! nou kint nin kwae, of rekket jimme Kei-
ser dae,

Ruslan moast hy eak besjean! mar het het hy dear forlern!
Dear pleagge him it Elemint! Dear wier 't Bonne net be-
kind,

Moskou rekke yn 'e brân: de hynsers storen op it lân,
Twa honnirt tuwsen Man, (ien bytje!) mei kanon in am-
menietje,

Da oon 't rinnen, da oon 't rinnen ney Parys, dear rekke
er binne,

Mar wat dat syn wief da sey, wit ik net, to dizze dey,
Moelyk het se wakker gierd, en tjin Bonne bjuester tjierd,
Dear moat ik mar soa wat nei slaan. Jimme matte 't my
forjaan,

„Noit kry ik nin wolkom thuis! Het hab ik fen dy ien
kruis!

Mennig kryt nog wol reis kocke: mar ik kry se neat toa
rocken,

Dou biste ien rieuchte Uwlespegel! Ja, dou biste ien
rieugte vlegel,

Mennig is op dy soa kwae, dat ja slane dy wol deal!
Carron giet nog mei dy stappen, in hy kryt dy by de lappen,

Ja! hy bruit dy yn syn snik; den is alleman op it schik.
Want dou litst' dy dogs net riede, of ja moatte dy fille in
briede!"

„Stil! Stil! swy myn liaeve pop, 't fieugten sit my yn 'e
kop.

Ik moat nog reis uwr 'e Ryn, 'k slag er folle dea ôf blyn,
'k Sil se sjiette mei 't kartou, 'k sil se bringe yn it nou."

Mar to Praag dear kaam kongres; dat wier him in greate
bres.

Syn beste frieunnen wurden kwae, in sy dreagene him
de dea,

For de twade reis oon 't rinnen: want it wier net meer toa
winnen.

Tjuetslâns folkje wurde mâl, stiek de hoarnen yn 'e wâl,
Ja! ja jaggen' him nei huws, az de kat dogt mey 'e muws.

Nou binne hânnen yn it hier. Goede Man! jouw dogs
kartier,

Hy beschiet him yn 'e roek. Dy 't net lieuwe wol, dy
roek!

MYRE *Buwrman kloppet.*

Buwrman, nou heb ik wat nys: want uwz Prins is oppereis,

Uwz Forst al fen Oranje dy komt uwt great Bretanje.

Ik sjiug de flaggen waayen; ik sjiug de Hoeden swaayen.

In it sjietten mei kartou, in it sjongen fen Nassou.

Het bin ik bly! het bin ik bly! Nou binne wy fen

Fransen vry,

Ja! ik spring wol uwr 'e hoed, sei ik tjin uwz Buwr-

man Sjoerd.

enz. enz.

Dit Stukje is onder onuitgegevene Papieren in eene
Portefeuille gevonden, en geteekend

Scharnegoutum,

JAN SIMONS HAGER.

den 28 September 1814.